Svenska världsidrottares dubbla karriärväg genom gymnasiet mot världselit

Utbildningsvägar, erfarenheter och specialidrottslärares stödjande insatser

Claes Nyberg

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Pedagogiskt arbete

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2026:49

Svenska världsidrottares dubbla karriärväg genom gymnasiet mot världselit

Utbildningsvägar, erfarenheter och specialidrottslärares stödjande insatser

Claes Nyberg

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2026:49

Svenska världsidrottares dubbla karriärväg genom gymnasiet mot världselit - Utbildningsvägar, erfarenheter och specialidrottslärares stödjande insatser

Claes Nyberg

DOKTORSAVHANDLING

Karlstad University Studies | 2026:49

urn:nbn:se:kau:diva-112345

ISSN 1403-8099

ISBN 978-91-7867-755-9 (tryck)

ISBN 978-91-7867-756-6 (pdf)

https://doi.org/10.59217/hwct1733

© Författaren. Detta verk har licensen CC-BY 4.0 (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv), om inget annat anges.

Distribution:
Karlstads universitet
Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap
Institutionen för pedagogiska studier
SE-651 88 Karlstad, Sweden
+46 54 700 10 00

Tryck: Universitetstryckeriet, Karlstad 2026

WWW.KAU.SE

Abstract

The aim of this thesis is to contribute knowledge regarding the educational pathways experienced by Swedish elite athletes throughout upper secondary education. The aim includes examining the support measures provided by sport-teachers within National Sports Upper Secondary Schools (Riksidrottsgymnasier, RIG). This thesis comprises three sub-studies. Study I is a quantitative survey of 274 former world-class athletes. Studies II and III are qualitative interview studies involving 10 former world-class athletes and 10 sport-teachers, respectively. Study II is guided by the Dual Career Development Environment (DCDE) working model, while study III combines the DCDE model with Bronfenbrenners´s Bioecological Theory of Human Development. The findings indicate that the choice of upper secondary educational pathway is not decisive for achieving world-class athletic performance and that Swedish world-class athletes more often attend mainstream upper secondary schools. Student-athletes requiring professional sports-specific support benefit from the opportunities provided by RIG, although academic work tends to be deprioritized in these educational environments. For those seeking a clearer distinction between sport and education, mainstream upper secondary school may be advantageous. These environments offer greater social diversity and place academic studies at the forefront, while still supporting athletic development among students who successfully manage their academic commitments. The findings also indicate that sport-teachers at RIG act as caring coaches who adopt a study-oriented approach. In doing so, they collaborate with a range of key stakeholders across the micro-, meso-, and exosystem levels, spanning the domains of sport, education, and private life. This highlights the sport-teachers multifaceted and boundary-spanning role, which seems essential for supporting student-athletes in managing the demands of dual career.

Keywords: dual career, student-athletes, sport-teachers, sport school, world-class athletes, Bronfenbrenner`s bioecolgical theory, performance, education, adolescent

Förord

Man kan likställa forskarutbildningen vid ett terränglopp. Det går både uppför och nedför, vägen är knixig med många olika typer av hinder, och ibland är det tungsprunget medan det ibland är lättlöpt. Det har varit viktigt att se framåt, tänka långsiktigt och disponera krafterna eftersom loppet har varit långt. Men nu är jag äntligen mål.

Jag vill rikta ett varmt tack till mina handledare Henrik, Stefan och Annica.

Min huvudhandledare, Henrik Gustafsson, som alltid stöttat med både humor och allvar genom hela forskarutbildningen. Ditt bibliotek har delvis hamnat på mitt skrivbord, och jag har regelbundet blivit överöst med intressanta artiklar. Du har fått mig förstå vikten av att samarbeta med andra, både inom universitet, nationellt och internationellt. *”One paragraph a day”* är ledordet jag följt, och ett *”reject”* kan vara en framgång om feedbacken är bra, för då kan man så småningom nå Premier League.

Tack, Stefan Wagnsson, för din positiva attityd och tålamod med mina frågor och funderingar samt för att du alltid tagit dig tid att lyssna och peppa. Du har verkligen utmanat mitt skrivande genom noggranna genomläsningar och konstruktiva kommentarer. Det har varit mycket skratt och glada tillrop i både med- och motgång.

Tack, Annica Löfdahl Hultman, för dina noggranna kommentarer och din skarpa feedback. Det har varit både utmanande och lärorikt. Du har bidragit med struktur och riktning i planeringen av avhandlingsprojektet, något som har varit av stor betydelse. Tillsammans med er har jag lärt mig mycket.

Jag vill också rikta ett stort tack till:

- Respondenter och informanter som besvarat mina enkätfrågor och ställt upp på intervjuer.
- Mina medförfattare Heidi Marian Haraldsen och Clifford J. Mallett för ert engagemang, er kritiska granskning av manus och era värdefulla synpunkter under arbetet med artikel II och III.
- Josef Fahlén, Christian Thue Bjørndal och Per Göran Fahlström för intressanta och lärorika diskussioner samt värdefulla

synpunkter vid planeringsseminarium, mittseminarium och slutseminarium.
- Ulf Buskqvist och Johan Högman, som tog sig tid att läsa, granska och ge värdefull feedback på min kappatext som slutläsare.
- Mina doktorandkollegor för givande seminarier och doktoranddagar.
- Institutionen för pedagogiska studier, som bidragit till att jag kunnat genomföra forskarutbildning och slutföra denna avhandling. Det har varit en förmån att forskastudera parallellt med mina andra uppdrag.
- Cathrine Andersson Busch som alltid har ställt upp och hjälpt till samt svarat på frågor som berört forskarutbildningen.
- Magnus Åberg vid publiceringsstödet på Karlstads universitet som alltid har varit behjälplig med mina frågor och funderingar.
- Centrum för idrottsforskning, som bidrog till att studie två kunde genomföras.
- Göran Patriksson och Owe Stråhlman, som bjöd in mig att fortsätta arbetet med elitidrottsprojektet som kom att bli grunden för mitt avhandlingsprojekt.
- Forskarskolan FIHD, med Håkan Larsson som vetenskaplig ledare, för lärorika och utvecklande kurser samt sammankomster runt om på landets universitet för oss doktorander.
- Mina kollegor på Idrottsvetenskap, som varit ett viktigt stöd under hela forskarutbildningstiden. Tack för att ni har pushat mig och funnits där när det har varit som mest att göra.

Tills sista vill jag tacka min familj, som har stått ut med att jag haft tankarna på avhandlingen, även på fritiden. Cecilia, som har pushat mig och trott på både mig och mitt projekt, och mina söner, Felix, Malte och Petter, för att ni ger mig perspektiv på det som är viktigt i livet. Ni betyder allt.

Karlstad, september 2026

Artiklar som ingår i denna avhandling

1. Nyberg, C., Wagnsson, S., Gustafsson, H., & Stråhlman, O. (2023). Dual career support among world-class athletes in Sweden: Performance, education, and employment. *Frontiers in Psychology*, *13*,1093562. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1093562
2. Nyberg, C., Gustafsson, H., Haraldsen, H. M., & Wagnsson, S. (2025). Differentiated pathways in upper secondary school: World-class Swedish athletes´ experiences. *Journal of Applied Sport Psychology, 38*(2), 212-232. https://doi.org/10.1080/10413200.2025.2521265
3. Nyberg, C. Gustafsson, H., & Mallett, C. J. (2026). Sport-Teachers Experiences Supporting Student-Athletes at Upper Secondary Sports School. *International Sport Coaching Journal, 1* (aop), 1-11. https://doi.org/10.1123/iscj.2025-0137

Innehållsförteckning

1. Inledning 7
1.2 Avhandlingens syfte och frågeställningar 9
1.3 Disposition 10
1.4 Begreppsförklaringar 11
2. Bakgrund 12
2.1 Idrottsgymnasier förr och nu 12
2.2 Uttagningsutmaningar till idrottsgymnasier 14
2.3 Specialidrottslärare och utmaningar 18
2.4 Idrottselever på idrottsgymnasium 20
2.5 Framtiden för idrottsgymnasierna 21
3. Teoretisk utgångspunkt 24
3.1 Teoretisk bakgrund Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori 26
4. Tidigare forskning 35
4.1 Idrottsutbildningar och idrottsframgångar 35
4.2 Fördelar med dubbla karriärer 38
4.3 Utmaningar med dubbla karriärer 38
4.4 Stödsystem och dubbla karriärer 40
4.5 Lärare och tränare på idrottsgymnasier 42
4.6 Avhandlingens forskningsbidrag 45
5. Design, metod och etiska överväganden 47
5.1 Avhandlingens forskningsdesign och urval 47
5.2 Enkät och intervjuguide 50
5.3 Tillförlitlighet 51
5.4 Etiska överväganden 52
6. De empiriska studierna 55
6.1 Studie I 55
6.2 Studie II 57
6.3 Studie III 60
6.4 Min roll i samarbete med medförfattare och handledare 62
7. Diskussion 64
7.1 Resultatdiskussion 64
Idrottsgymnasium ingen självklar utbildningsväg 64
Idrottsliga och skolrelaterade prioriteringar 65

Skolrelaterade prioriteringar ger idrottsstöd *67*
Specialidrottsläraren en omhändertagande roll *69*
7.2 Avhandlingens teoretiska kunskapsbidrag 70
7.3 Metoddiskussion 71
Studiernas fördelar *71*
Studiernas begränsningar *71*
Studiernas relevans för liknande miljöer *72*
7.4 Slutsatser och praktiska implikationer 74
Praktiska implikationer för dubbla karriärer på gymnasiet *74*
Praktiska implikationer för idrottselever och föräldrar *75*
Praktiska implikationer för specialidrottslärare och utbildning *75*
7.5 Framtida forskning 76
7.6 Slutord 77
8. English summary 78
Aims and Research Questions 78
Theoretical Framework 79
Summary of the Articles 80
Study I 80
Study II 81
Study III 82
Discussion 83
Referenser 85
Bilagor 96

1. Inledning

En elitidrottskarriär pågår i genomsnitt cirka 10 till 12 år och utgör en intensiv period med stort fokus på prestation inom den egna idrotten (Debois et al., 2015; Stråhlman, 2006). De flesta som har tävlat på internationell elitnivå har deltagit i flera idrotter sedan sju års ålder och påbörjat sin elitsatsning vid 15 års ålder (Fahlström et al., 2015). Detta illustrerar hur stor del av elitaktivas liv som präglas av träning och tävling. Orsaker till att en elitidrottskarriär avslutas kan vara flera, såsom bristande motivation, utslagning och skador. Därmed kan orsakerna vara både frivilliga och ofrivilliga. Avslutet på en elitidrottskarriär är också ofta en känslomässig process som kan förknippas med separationsångest och oro inför livet efter idrottskarriären (Fahlström et al., 2014; Stråhlman, 2006). Mot denna bakgrund är det en fördel för elitidrottare att parallellt med sin idrottskarriär förbereda sig för livet efter karriären genom exempelvis studier och arbete.

Flera studier (Linnér et al., 2021; Torregrosa et al., 2015) har visat att dubbla karriärer, att kombinera elitidrott och studier eller arbete, är förknippade med ett rikare socialt nätverk och en identitet som stäcker sig bortom idrotten. Detta bidrar i sin tur till en mer robust självkänsla som gör det lättare att hantera idrottsliga motgångar såsom uteblivna idrottsresultat och skador (Debois et al., 2015; Linnér et al., 2021; Torregrosa et al., 2015). Dubbla karriärer skapar också bättre förutsättningar att förbereda sig för livet efter idrottskarriären och ger en större möjlighet till arbete den dagen idrottskarriären är avslutad (Aquilina, 2013; Stråhlman, 2006; Tshube & Feltz, 2015).

Trots fördelarna med dubbla karriärer så finns det också flera utmaningar. Att vara elitidrottare med ambitionen att konkurrera på nationell eller internationell elitnivå kräver mycket tid för träning och tävling. Detta gör det svårt för idrottaren att hinna med andra saker i livet. Forskning har visat att elever som studerar vid idrottsgymnasier har svårt att hantera kraven från både skolan och idrotten (Ryba et al., 2017; Stambulova et al., 2015). Som en konsekvens av detta får privatlivet ofta försakas (Stambulova et al., 2015) och idrottsungdomar frestas att välja den gymnasieutbildning som är lättast att kombinera med sin idrottssatsning. Detta kan innebära att studierna nedprioriteras till förmån för idrotten (Cosh & Tully, 2014; Küttel et al.,

2020). De höga kraven inom både studier och idrott kan också leda till negativ stress, överträning och utbrändhet (Gustafsson et al., 2017; Saarinen et al., 2025).

För att underlätta kombinationen av elitidrott och studier samt skapa bästa möjliga förutsättningar för att utveckla idrottselever till framtida elitidrottare har olika typer av idrottsgymnasier etablerats i flera länder (De Bosscher et al., 2016; Stambulova et al., 2015; Tshube & Feltz, 2015). I Sverige finns det två typer av idrottsgymnasier: nationellt godkända idrottsutbildningar (NIU) och riksidrottsgymnasier (RIG). Samtidigt som idrottseleven ska genomföra en gymnasieutbildning för att skapa framtida utbildnings- och karriärmöjligheter ska NIU ge förutsättningar för en idrottslig utveckling mot nationell elit, medan RIG ska ge förutsättningar för en utveckling mot internationell elit (Riksidrottsförbundet, 2012; Ferry, 2014). Många idrottande elever vill komma in på något av landets idrottsgymnasier och drömmer om en framtida elitidrottskarriär. Konkurrensen om platserna är dock hård, och många unga talangfulla idrottare blir bortselekterade (Andersson & Fahlström, 2023) eller väljer av andra skäl att studera på gymnasium utan idrottsinriktning. Hur ser förutsättningarna ut för dessa elever att hantera kombinationen av elitidrott och gymnasiestudier? Vilka fördelar och nackdelar finns det med olika vägar genom gymnasiet mot en framtida elitidrottskarriär?

Flera studier om olika typer av idrottsgymnasieprogram har haft fokus på idrottseleven i början av deras idrottskarriär (Davis et al., 2019; Sisjord & Sorensen, 2018; Sorkkila et al., 2020; Stambulova et al., 2015; Van Rens et al., 2015), men få studier har undersökt idrottare som har nått världsnivå inom sin idrott (Swann et al., 2015). De få studier som har inkluderat denna målgrupp har främst behandlat högre utbildning, olika övergångsfaser i elitidrottskarriären samt övergången från elitidrottskarriär till civil karriär (Bergström et al., 2022; Debois et al., 2015; Torregrosa et al., 2015). Med utgångspunkt i detta är ett av syftena med avhandlingen att undersöka hur framgångsrika elitidrottare på seniornivå har hanterat kombinationen elitidrott och studier på gymnasiet, både bland de som studerat vid idrottsgymnasium och de som har studerat på gymnasium utan idrottsinriktning.

Från läsåret 1983/84 infördes det så kallade hemortsalternativet som var ett komplement till riksidrottsgymnasierna (RIG) för de idrottselever som ville får stöd i sin idrottssatsning men samtidigt bo kvar i sin hemkommun. Hemortsalternativet avvecklades läsåret 1995/96 (Fahlström et al., 2023). Jag var själv gymnasieelev i slutet av 1980-talet och hade, som tävlingsaktiv medel- och långdistanslöpare, möjlighet att ta del av detta alternativ. Det innebar att jag kunde bo kvar hemma och träna tillsammans med mina träningskamrater och min tränare i idrottsföreningen på hemorten. Redan då funderade jag över hur det skulle vara att studera och idrotta vid ett RIG. Jag noterade att betydande resurser satsades på RIG samtidigt som många av mina idrottskamrater som studerade där avslutade sin idrottssatsning efter gymnasiet. Detta väckte frågor om vilka fördelar och nackdelar som var förknippade med att studera vid ett RIG. Genom mina tävlingsresor runt om i Sverige fick jag möta både idrottselever och tränare verksamma vid RIG inom medel- och långdistanslöpning. Min upplevelse var att dessa tränare, som i idag benämns specialidrottslärare, var mycket engagerade och hade en nära relation till löparna. Verksamheten präglades av en stark gemenskap som närmast kunde liknas vid en familj. Specialidrottslärarna utgör den lärarkategori som står idrottseleverna närmast inom idrottsgymnasiesystemet (Hedberg, 2014) och det finns få studier som har undersökt hur de stöttar idrottselever i att hantera kombinationen elitidrott och studier. Med utgångspunkt i detta är en av ambitionerna med avhandlingen att undersöka hur specialidrottslärare inom olika idrotter stödjer idrottselever i deras strävan att kombinera elitidrottssatsning med studier vid RIG.

1.2 Avhandlingens syfte och frågeställningar

Med fokus på dubbla karriärer och utvecklingsmiljöer är syftet att bidra med kunskap om svenska världsidrottares erfarenheter av utbildningsvägar genom gymnasiet. I syftet ingår att belysa stödjande insatser bland specialidrottslärare vid riksidrottsgymnasier (RIG).

1. Vilken betydelse har utbildningsvägen genom gymnasiet haft för svenska världsidrottare?
2. Vilka erfarenheter och kunskaper beskriver svenska världsidrottare om dubbla karriärvägar under gymnasietiden?

3. Med vilka idrottsliga och studiemässiga stödjande insatser arbetar specialidrottslärare vid RIG?

1.3 Disposition

Den här sammanläggningsavhandlingen består av tre artiklar och en kappa. Varje artikel består av olika undersökningar och ett syfte med kappan är att skriva fram artiklarna i ett övergripande sammanhang. I kappan beskrivs också de metodologiska och teoretiska överväganden som gjorts samt de etiska överväganden som inte beskrivs i varje enskild artikel. Kappan syftar också till att diskutera de tre delstudiernas bidrag till forskningsfältet. I det första kapitlet gavs en introduktion till avhandlingens bakgrund och problemområde samt syftet och frågeställningar med avhandlingen. Kapitlet avslutas med begreppsförklaringar. Kapitel 2 ger en beskrivning av idrottsgymnasiernas bakgrund och utveckling, uttagningsutmaningar, utvärderingar av verksamheten, specialidrottslärarnas roll och utmaningar samt framtidsfrågor för idrottsgymnasierna.

Kapitel 3 beskriver avhandlingens teoretiska utgångspunkter, både Bronfenbrenners bioekologiska utvecklingsteori (Bronfenbrenner & Morris, 2006) och Henriksens et al. (2020) modell för dubbla karriärer. Kapitlet avslutas med avhandlingens vetenskapsteoretiska perspektiv.

Kapitel 4 redogör för tidigare forskning som berör idrottsutbildningar och idrottsframgångar, fördelar och utmaningar med dubbla karriärer, stödsystem för dubbla karriärer samt lärare och tränare på idrottsgymnasier. Kapitlet avslutas med en beskrivning av de kunskapsluckor som finns inom forskningen om dubbla karriärer, samt av de kunskaper som denna avhandling avser att bidra med.

I kapitel 5 beskrivs avhandlingens forskningsdesign, forsknings metodologiska val och etiska överväganden. Kapitel 6 innehåller en sammanfattning av de tre empiriska studierna var för sig. I det avslutande kapitlet 7 diskuteras avhandlingens resultat i relation till tidigare forskning. Kapitlet innehåller även en diskussion om avhandlingens teoretiska kunskapsbidrag, en metoddiskussion samt slutsatser och implikationer. Kapitel innehåller även förslag på framtida forskning. Kapitel 8 innehåller en engelsk sammanfattning av avhandlingen.

1.4 Begreppsförklaringar

I detta avsnitt förklaras tre begrepp som återkommer regelbundet i denna avhandling.

Dubbla karriärer: I denna avhandling avser begreppet dubbla karriärer en samtidig satsning på elitidrott och studier eller arbete. Avhandlingens huvudsakliga fokus ligger på kombinationen elitidrott och studier på gymnasiet. Syftet med dubbla karriärer är att individen, parallellt med en satsning på att nå sin fulla idrottsliga potential, genomför en utbildning som möjliggör fortsatta studier inom högre utbildning och möjlighet till inträde till arbetsmarknaden efter avslutad idrottskarriär.

Elitidrott: Eftersom gymnasieelever som satsar på idrott befinner sig i början av sin idrottskarriär har jag för denna grupp valt att likställa elitidrott med en avsiktlig idrottsspecialisering inom en specifik idrott, med målet att på sikt uppnå den högsta möjliga idrottsliga potentialen.

Världsnivå: I studie I och II har jag använt Swann et al. (2015) idrottsklassificeringssystem för att definiera deltagarnas elitnivå. Detta klassificeringssystem baseras på den högsta idrottsliga nivå som deltagarna har uppnått. I denna avhandling motsvarar världsnivå de idrottare som uppnått nivå 3 till 1 (se tabell 1 i Studie I).

2. Bakgrund

Denna avhandling handlar om hur det är att kombinera elitidrott och studier på såväl idrottsgymnasium som gymnasium utan idrottsinriktning. Idrottsgymnasierna är en verksamhet som syftar till att underlätta denna kombination och kommer därför att behandlas i avhandlingen. För att läsaren ska förstå verksamheten i dess nuvarande form är det viktigt att få en inblick i dess historiska utveckling. Därför presenteras nedan en redogörelse för denna utveckling.

2.1 Idrottsgymnasier förr och nu

Genom den statliga idrottsutredningen Idrott åt alla (SOU 1969:29) startade Riksidrottsgymnasieverksamheten (RIG) 1972 i kommunerna Undersåker (Åre/Järpen) och Malmö. Syftet var att erbjuda bra träningsmöjligheter för talangfulla idrottsungdomar och samtidigt underlätta möjligheterna att kombinera elitidrott och studier. I Åre/Järpen utövades skidor och i Malmö badminton, basket, bordtennis, tennis och volleyboll. Dåvarande Skolöverstyrelsen tog över verksamheten läsåret 1977/78 och idrottseleverna fick välja bort fem timmar undervisning i veckan mot ämnet specialidrott. Detta innebar att de kunde träna fem timmar i veckan på skoltid i sin specialidrott (Eriksson, 1999; Uebel, 2006). Syftet med RIG var framförallt att ta ett socialt ansvar från samhället då man hade uppmärksammat att många talangfulla idrottssatsande gymnasieungdomar inte klarade av att fullfölja sina studier på grund av elitidrottssatsningen (Eriksson, 1999, 2007). I förlängningen resulterade detta i sämre möjligheter att anpassa sig till en civil karriär när idrottskarriären väl var avslutad (Stambulova et al., 2015; Uebel, 2006). Avsikten med RIG var därmed att stödja unga idrottstalanger till att bli framtida elitidrottare samtidigt som de erbjöds en gymnasieutbildning i syfte att skapa möjligheter till anställning efter avslutad elitidrottskarriär (Svensson, 2021). Genom RIG möjliggjordes också en elitidrottsinriktning inom skolan genom ämnet specialidrott som betonade ett mer vetenskapligt förhållningssätt till tränings- och tävlingsverksamheten inom respektive specialidrott. Detta står i kontrast till skolämnet idrott och hälsa, som har genomgått en motsatt utveckling över tid, från tävlingsidrottens logik till ett ökat fokus på hälsofrämjande livsstilar (Svensson, 2021).

Vid kommunaliseringen av gymnasieutbildningen 1991/1992 utökades möjligheten att läsa idrottsutbildning på gymnasiet genom lokala och regionala alternativ till de elitinriktade RIG. Från läsåret 1994/95 fick alla gymnasieskolor, både kommunala och fristående, erbjuda ämnet specialidrott (Ferry & Olofsson, 2009). De regionala och lokala varianterna var en ersättning av det så kallade ”hemortsalternativet” som hade varit ett alternativ till RIG med start läsåret 1983/84. Hemortsalternativet riktade sig till elever som ville stanna kvar i sin hemkommun och ändå få stöd för sin idrottsliga satsning i kombination med studier (Fahlström et al., 2023).

Genom de utökade alternativen till RIG skapades möjligheter för fler idrottsintresserade elever att utöva en specifik idrott på skoltid. I samband med kommunaliseringen och införandet av skolpengen ledde detta även till att fler skolor försökte locka till sig elever genom att erbjuda olika typer av idrottsinriktningar, oberoende av elevernas idrottsambitioner (Lund, 2006). I samband med gymnasiereformen 2011 (Skolverket, 2011) ansågs att kvaliteten på idrottsgymnasieutbildningarna hade urvattnats, då inte samtliga antagna elever hade den talangen och motivationen som krävdes för att träna och tävla på elitnivå. Därmed menade man att elever med bäst förutsättningar och ambitioner att utvecklas till framtida elitidrottare riskerade att inte tas till vara (Lund & Liljeholm, 2012).

Genom gymnasieförordningen 2010 (SFS 2010:2039, kap 5 paragraf 31) samt gymnasiereformen 2011 togs de regionala och lokala idrottsutbildningarna bort och det bestämdes att ämnet specialidrott endast skulle kunna läsas på Riksidrottsgymnasium (RIG) samt på de nyinrättade Nationellt godkända idrottsutbildningar (NIU). Nu blev det bara möjligt för vissa skolor, som blev certifierade av specialidrottsförbunden, att bedriva elitidrott i kombination med studier för de mest lämpade eleverna med potential att bli framtidens elitidrottare (Lund & Liljeholm, 2012). Denna förändring skapade alltså en mer tydlig elitidrottsinriktning för RIG och NIU och kraven för att komma in på RIG och NIU höjdes därmed. Detta innebar att elever som antogs till RIG skulle ha potential och ges förutsättningar att nå internationell elitnivå, medan NIU syftade till att förbereda eleverna för nationell elitnivå (Ferry, 2014). Kraven på skolformerna skiljde sig också åt, då kraven på socialt omhändertagande var och är

större för RIG. Detta innebär att utöver elevernas studiemässiga- och idrottsliga utveckling så ansvarar skolan för elevernas boendesituation. Det ska också finnas ett nationellt elitidrottsbehov för att få anordna ett RIG och det är Skolverket som får förslag från Riksidrottsförbundet (RF) om vilka skolor och idrotter som får ge utbildningar inom RIG (Riksidrottsförbundet, 2024).

2.2 Uttagningsutmaningar till idrottsgymnasier

Tillsammans med de höjda kraven och att de regionala och lokala idrottsutbildningarna togs bort ökade konkurrensen om platserna till idrottsgymnasierna. Detta innebar att färre fick möjlighet att bedriva elitidrott och studier på ett idrottsgymnasium. Som en konsekvens av detta blev också uttagningsprocessen till idrottsgymnasierna av stor betydelse (Lund & Liljeholm, 2012). Skolor som arrangerar RIG och NIU har ett begränsat antal elevplatser och uttagningskriterierna bestäms av gymnasieförordningen och RF:s policydokument. I gymnasieförordningen står det följande: Den sökande som anses ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen ska ges företräde vid urval till utbildningen (Gymnasieförordningen, 2010:2039, kapitel 5, paragraf 26) och enligt Riksidrottsförbundet (2021) ska verksamheten erbjuda stöd till talanger med bäst förutsättningar att som senior nå nationell eller internationell elit och för dem skapa goda möjligheter att kombinera elitidrott och utbildning (Riksidrottsförbundet, 2012). Enligt RF så är det varje huvudman i samverkan med berört specialidrottsförbund som är ansvarig för antagningsprocessen (Riksidrottsförbundet, 2024) och i praktiken är det specialidrottslärarna på respektive idrottsgymnasium som arrangerar och genomför antagningsprocessen samt beslutar om vilka elever som platsar (Andersson & Fahlström, 2023, Fahlström et al., 2023).

Att välja ut de mest lämpade idrottstalangerna till RIG och NIU, de elever som har bäst potential att bli morgondagens elitidrottare och samtidigt ha förmågan att kombinera sin elitidrottssatsning med studier, ställer stora krav på både skolan och specialidrottsförbunden (Gustafsson et al., 2026). Flera specialidrottslärare som är involverade i antagningsprocessen, anser att det är näst intill ett omöjligt uppdrag (Andersson & Fahlström, 2023). Inom idrotten är det vanligt att man låter barn som är födda samma år delta i samma idrottslag eller

träningsgrupp precis som i skolan. Detta innebär att barn som är födda tidigt på året är nästan ett år äldre än sina idrottskamrater som är födda sent på året. Denna kronologiska åldersskillnad får effekten att de som är födda tidigt på året kan ha en fördel av att de är ett år före i biologisk ålder och får på så sätt en idrottslig konkurrensfördel jämfört med sina idrottskamrater (Wattie et al., 2008; Wattie et al., 2015). Flera studier (Gerdin et al., 2018; Hancock, 2017; Sedano et al., 2015; Wattie et al., 2015) har också visat att de som är födda tidigt på året har lättare att bli uttagna till talangutvecklingsprogram och tävlingar. Att man omedvetet selekterar de idrottare som har fördelar kopplade till tidig fysisk mognad inom en viss årskull benämns den relativa ålderseffekten (Relative Age Effect, RAE). Enligt Peterson (2004) innebär detta en felaktig talangidentifiering, eftersom urvalet egentligen baseras på skillnader i fysisk mognad snarare än på variationer i faktisk talang inom årskullen.

I en studie av Gerdin et al. (2018) undersöktes förekomsten av RAE hos 1 835 svenska tennisspelare födda 1998 till 2001 som var mellan 13 och 16 år vid undersökningstillfället. Man fann att när födelsedatum jämfördes med spelarnas ranking i Sverige, så blev förekomsten av RAE större ju högre rankade spelarna var. För spelare som var rankade topp tio i Sverige så var majoriteten (64%) födda första halvan av året. Utifrån studiens resultat anser Gerdin et al. att tävlingssystemet inom tennis behöver anpassas till biologiska åldersskillnader på spelarna och att tränare behöver ge extra stöd till dem som inom samma åldersgrupp är sena i sin biologiska mognad. Detta anses vara viktigt för att skapa samma möjligheter för samtliga juniorspelare oavsett födelsedatum och för att förebygga tidiga avbrott från tennisen. Även Sedano et al. (2015) fann förekomst av RAE bland kvinnliga fotbollsspelare i Spanien. Att vara född under det första kvartalet på året visade sig vara en fördel för att bli selekterad till de högsta divisionerna. Forskarna för studien menar att talangutvecklingsprogram för unga spelare gynnar dem som har en tidig biologisk mognad och att de som utvecklas sent tenderar att bli utslagna. En orsak till detta är att idrottsungdomar med tidig fysisk mognad ges tillgång till mer kvalificerade tränare och därmed erhåller mer avancerad träning jämfört med spelare med sen biologisk mognad (Gerdin et al., 2018).

Att RAE är ett komplext fenomen har Wattie et al. (2015) visat genom att introducera en systemutvecklingsmodell som tar hänsyn till både individuella och miljömässiga faktorer, samt de specifika krav idrotten ställer på individen. I idrotter där till exempel styrka och snabbhet är centrala prestationskrav gynnas de barn och ungdomar som kommit längst i sin fysiska mognad. Den miljö som idrottaren tillhör har också betydelse för RAE förekomst, som till exempel idrottskultur och olika talangutvecklingsmiljöer. I miljön ingår betydelsefulla personer såsom tränare och föräldrar som tenderar att omedvetet reagera och agera på prestationsskillnader som i själva verket beror på RAE. Detta resulterar i att barn och ungdomar tenderar att bli selekterade utifrån fysisk mognad snarare än talangfulla egenskaper och långsiktig utvecklingspotential i en specifik idrott.

Med utgångspunkt i forskning om RAE kan man konstatera att välja ut de mest lämpade idrottstalangerna som har potential att bli morgondagens idrottsstjärnor till RIG och NIU har sina utmaningar. Studier har också påvisat att RAE kan ha betydelse vid uttagningar till olika idrottsskolor. I en studie av Sæther et al. (2017) studerades förekomsten av RAE hos idrottselever på högstadieskolor med idrottsprofiler i Sverige och idrottselever på gymnasieskolor med idrottsprofil i Norge. Resultaten visade att RAE förekom i både Sverige och Norge. Två tredjedelar av eleverna som blev uttagna till idrottsskolorna i Sverige och Norge var födda första halvan av året medan endast 14 procent var födda under fjärde kvartalet på året. Ferry och Olofsson (2009) visade att 65 procent av eleverna som studerade ämnet specialidrott var födda under första halvan av året vilket indikerar att elever med tidig biologisk mognad har en fördel vid uttagningskriterier till idrottsgymnasierna. Då Hedberg (2014) och Andersson och Fahlström (2023) fann att specialidrottslärare bland annat använder fysiska och tekniska tester och tidigare idrottsliga prestationer som uttagningskriterier till RIG finns det skäl att tro att de elever som är tidigt fysiskt mogna har en fördel vid uttagning till RIG. Lund et al. (2012) konstaterade också att av tolv intervjuade NIU-idrottsinstruktörer, som ansvarar för uttagning av idrottselever till NIU, så var det ingen som kunde beskriva de egenskaper som krävs hos den unga idrottaren för att kvalificera sig till NIU. Dessutom var det vanligaste selektionsskälet elevens tidigare idrottsliga meriter vilket

också tenderar att gynna elever med tidig fysisk mognad. Liknande resultat visade Ek et al. (2020) och Andersson och Fahlström (2023). Ek et al. (2020) visade i sin studie att den RAE var avgörande då uttagningskriterierna baseras på idrottsliga meriter framför skolresultat till idrottsskolor. De som var födda tidigt på året fick en markant fördel av sin biologiska mognad jämfört med de som var födda sent på året.

Det har även påvisats att specialidrottslärare kan känna press från idrottsklubbar att rekrytera de idrottare som för tillfället har bästa idrottsliga meriter (Andersson & Fahlström, 2023). Inom vissa idrotter som exempelvis längdskidåkning och simning så var elevernas tidigare tävlingsresultat de viktigaste faktorerna vid uttagningsprocessen till idrottsgymnasiet. Detta tyder på att elitidrottens professionella diskurs blir en norm som man tenderar att utgå ifrån vid uttagningsprocessen där tidig mognad och konkurrenskraft ses som värdefulla förmågor framför idrottslig utvecklingspotential. På så sätt är det idrottsrörelsens förväntningar som sätter agendan vid uttagningsprocessen till idrottsgymnasiet och inte de kriterier som skolan har. Ferry och Andersson (2021) konstaterade att antagningsprocessen till idrottsgymnasierna skiljer sig åt mellan olika idrotter och utbildningssamordnare. De fann även att idrottseleverna upplever i varierad grad vad som förväntas av dem vid antagningsprocessen vilket även visar på att idrottselever har olika förutsättningar att bli rekryterad till idrottsgymnasiet.

Beskrivningen ovan visar att idrottsgymnasier är till för dem som har potentialen att nå idrottsliga framgångar på elitnivå i framtiden, vilket innebär att de inte är till för alla (Bjørndal & Gjesdal, 2020; Ferry & Lund, 2018). Att identifiera idrottstalanger med bäst förutsättningar att utvecklas till morgondagens idrottsstjärnor är en komplex verksamhet och baseras ofta på subjektiva omdömen av tränare inom idrotten (Lund & Söderström, 2017) samt av specialidrottslärare (Andersson & Fahlström, 2023). När det gäller uttagningar till RIG och NIU så är det idrottssatsande elever i årskurs nio som berörs och det är RF som rekommenderar Skolverket vilka skolor som får anordna RIG. RF har ingen beslutande rätt om vilka skolor som får arrangera NIU verksamhet, utan det åligger Skolverket att ta beslut om detta. Vilket innehåll som ämnet specialidrott ska erbjuda bestäms också av

Skolverket som vilket annat gymnasieämne som helst (Riksidrottsförbundet, 2024).

Utifrån beskrivningen ovan är det specialidrottslärarna som tar ut de blivande idrottseleverna som de sedan själva ska utbilda och betygsätta. Andersson och Fahlström (2023) fann att uttagningsprocessen börjar redan under vårterminen i årskurs åtta då specialidrottslärare börjar söka efter och observera de idrottare med ”rätt” talang med potential att bli framtidens idrottsstjärnor. Det är praktiska erfarenheter av att vara tränare inom idrotten som vägleder specialidrottsläraren framför kunskaper som knyter an till skolans verksamhet. Detta menar Andersson och Fahlström resulterar i att idrottens normer av att vara en fullfjädrad elitidrottare styr uttagningsprocessen i framförallt väletablerade idrotter. Detta trots att eleverna som ska bli uttagna bara är mellan 14 och 15 år och att studiemässiga ambitioner också ska vara vägledande vid uttagningsprocessen.

2.3 Specialidrottslärare och utmaningar

Det centrala för RIG, och på senare år NIU, har varit ämnet specialidrott som har funnits sedan läsåret 1977/78 (Uebel, 2006). Tidigare undersökningar har visat att undervisningen i ämnet ofta domineras av färdighetsträning och prestation inom elevernas respektive idrotter framför fakta- och förståelsekunskaper med avsaknaden av analys och reflektion (Ferry & Olofsson, 2009; Hedberg, 2014). Hedberg menar att specialidrottsläraren befinner sig i gränslandet mellan skolan och idrottens institution och att det uppstår ett spänningsfält där idrottens verksamhet dominerar skolans. Specialidrottsläraren har ofta sin bakgrund i idrotten, men ska arbeta inom skolan, vilket ofta leder till att idrottens agenda dominerar skolans verksamhet. Då utvecklingen av idrottsgymnasierna är en av de största satsningarna på elitidrott och utbildning i Sverige och ingår i den svenska talangutvecklingsmodellen (Fahlström et al., 2015; Stambulova et al., 2015) är det kanske inte så konstigt att den idrottsliga utvecklingen hos eleven hamnar i fokus. Exempelvis bidrar staten med över 40 miljoner kronor per år till RIG verksamheten och därutöver bidrar elevernas hemkommuner med olika typer av ersättningar till arrangerande RIG (Hedberg, 2014; Regeringskansliet, 2020). Att utvärderingen av ämnet specialidrott läsåret 2008/2009

visade att lärarna oftast benämns som tränare, coach eller instruktör istället för lärare, understryker också fokus på elevernas idrottsliga prestationer (Ferry & Olofsson, 2009).

Som en motvikt till idrottens dominans över den skolrelaterade verksamheten omklassificerades ämnet specialidrott från ett yrkesämne till ett så kallat visst ämne den 1 juli 2017, vilket innebär att ämnet numera ska betraktas som ett kunskapsämne. Detta innebär också att lärare som undervisar i och sätter betyg i ämnet specialidrott ska vara utbildade i ämnet och inneha lärarlegitimation. I FOU-rapport (2021:2) fann Ferry och Andersson (2021) att det fortfarande var en liten andel lärare i ämnet specialidrott som hade lärarlegitimation och därmed behörighet att sätta betyg. Genom olika utbildningsinsatser har andelen behöriga lärare ökat sedan omklassificeringen av ämnet specialidrott 2017, men år 2020 fanns det fortfarande RIG med få eller inga legitimerade lärare. Hösten 2020 hade 54 RIG och 480 NIU tillstånd att bedriva undervisning i ämnet specialidrott, samtidigt som det endast fanns 393 legitimerade lärare inom ämnet. Detta visar på hur en relativt liten andel av de lärare som undervisade i specialidrott som hade lärarlegitimation och därmed behörighet att sätta betyg. Det innebär också att många av dem som undervisar i ämnet specialidrott har sin huvudsakliga bakgrund som tränare inom respektive specialidrott. Därmed finns risk att idrottens agenda får ett starkt inflytande över verksamheten i skolan (Hedberg, 2014). Ferry och Andersson (2021) fann dessutom att många idrottselever upplevde det som otydligt vad som bedöms och betygsätts i ämnet specialidrott. En möjlig förklaring till detta kan vara att en del lärare saknar formell behörighet i ämnet. Dessa lärare har inte genomgått lärarutbildning i specialidrott och har därför svårare att genomföra pedagogiska skolrelaterade bedömningar inom ämnet.

Det finns få studier som beskriver vilka specialidrottslärarna är och det finns ingen statistik över vilken bakgrund de har (Larneby & Ferry, 2024). Men undersökningar (Ferry & Olofsson, 2009; Lund, 2010; Ferry, 2014; Hedberg, 2014) har visat att majoriteten är män, födda i Sverige, med en elitidrottsbakgrund i den idrott de undervisar i. Få är utbildade lärare med behörighet att sätta betyg, men har oftast genomgått någon form av högskoleutbildning och olika typer av

tränarutbildningar. Orsaken till att de formella kraven för att bli anställd som lärare inte är uppfyllda anses vara att erfarenheten som elitidrottare och tränare värderas högre av ansvariga på idrottsgymnasier. Detta får till följd att styrdokumenten för ämnet specialidrott får en underordnad roll till förmån för idrottens normer och kultur som kommer till uttryck i undervisningen i skolan (Larneby och Ferry, 2024).

2.4 Idrottselever på idrottsgymnasium

RIG verksamheten har genomgått flera utvärderingar genom åren, bland annat genom elevundersökningar som genomfördes av RF 1993 och 1999. Resultaten visade bland annat att RIG erbjöd goda träningsmöjligheter samt att idrottselever var nöjda och uppnådde goda studieresultat (Eriksson, 1999, 2007).

I den senaste utvärderingen av idrottsutbildningar i gymnasieskolan, genomförd av Skolverket (2023), analyserades uppgifter från Skolverkets register för läsåret 2013/14 till 2022/23. Syftet med utvärderingen var att beskriva de elever som studerar vid idrottsgymnasier. Utvärderingen visade att det fanns 57 RIG med cirka 1 100 elever och 340 NIU med cirka 11 500 elever. Totalt studerade omkring tre procent av gymnasieskolans elever på ett idrottsgymnasium. Utvärderingen visade också att det var vanligare för elever vid ett RIG och NIU att läsa ett högskoleförberedande program jämfört med övriga gymnasieelever. Av eleverna vid RIG läste 94 procent ett högskoleförberedande program, medan motsvarande andel vid NIU var 83 procent. Detta kan jämföras med gymnasieskolan som helhet, där totalt 68 procent av eleverna läste ett högskoleförberedande program. En möjlig förklaring till detta är att RIG och NIU ofta enbart erbjuder högskoleförberedande program, då det kan vara svårt att kombinera en elitidrottssatsning med en yrkesutbildning som innehåller omfattande arbetsplatsförlagd utbildning. En annan orsak kan vara att en stor del av idrottsgymnasieeleverna har föräldrar med högskoleutbildning. Det mest vanliga programmet som idrottseleverna läser är ekonomiprogrammet följt av samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammet.

Som fler utvärderingar har visat (t.ex. Ferry & Andersson, 2021) så är det fortfarande fler pojkar (64%) än flickor som läser på idrottsgymnasium, men andelen flickor har ökat de senaste åren.

Fördelningen av flickor och pojkar är mer jämn på RIG. En orsak till detta är att andelen flickor och pojkar regleras vid antagningen till RIG och inte till NIU, där fördelningen på RIG ska vara 60 procent pojkar och minst 40 procent flickor. Inom NIU har man en överrepresentation av pojkar, vilket förutom saknad reglering, kan bero på att de idrotter som erbjuds riktar sig till pojkar vilket enligt Ferry och Andersson (2021) speglar idrottsrörelsen i stort. Det är få elever med utländsk härkomst på idrottsgymnasierna, 9 procent jämfört med övriga gymnasieskolan med 28 procent. Därmed tyder utvärderingar att rekryteringen till idrottsgymnasierna inte är jämlik.

Studier har visat att idrottseleverna inom idrottsgymnasierna lyckas väl med sina studier eftersom deras meritvärden i genomsnitt är högre än övriga gymnasieelevers (Ferry & Andersson, 2021). Som i övriga gymnasieskolan har flickor högre betyg än pojkar, vilket även gäller i ämnet specialidrott. Studien visade också att idrottselever sällan bytte program, gjorde studieuppehåll eller avbröt sina studier. Ferry och Andersson (2021) fann dessutom att idrottseleverna överlag är nöjda med verksamheten vid idrottsgymnasierna och den idrottsmiljö som erbjuds. Framförallt är de nöjda med specialidrottslärarnas kompetens, tillgång till olika former av stöd för att klara idrottssatsningen samt möjligheter till träning inom den aktuella specialidrotten. De områden som eleverna var mindre nöjda med var de individuella anpassningarna och det idrottspsykologiska stöd som erbjöds. Ett uppseendeväckande resultat var att 35 procent av eleverna någon gång under gymnasietiden hade mått så pass dåligt att det inte kunde fungera tillfredställande, vare sig idrottsligt eller studiemässigt. Enligt Ferry och Andersson (2021) finns det därför behov av att vidareutveckla de individuella anpassningarna och det idrottspsykologiska stödet vid idrottsgymnasierna.

2.5 Framtiden för idrottsgymnasierna

Utbildningsdepartementets (2020) översyn visade att antalet elever som läser på NIU har ökat markant sedan utbildningen infördes läsåret 2011/12, då endast tio elever var inskrivna. Läsåret 2013/14 studerade 693 elever vid ett NIU och läsåret 2014/15 hade antalet ökat till 3189 elever. Läsåret 2019/20 uppgick antalet till cirka 7 800 elever. Antalet elever har alltså ökat kontinuerligt över tid och uppgick läsåret 2022/23 till cirka 11500.

I likhet med diskussionen i samband med gymnasieförordningen 2011 ifrågasätts även nu idrottsutbildningens kvalité. Det hävdas att många elever som antas till NIU saknar de förutsättningar och den ambitionsnivå som krävs för att utvecklas till framtidens elitidrottare. Som en konsekvens av detta riskerar nivån på den gemensamma träningen sänkas, eftersom eleverna med högre idrottslig nivå tränar tillsammans med elever på en lägre idrottslig nivå. Utbildningsdepartementet menar att ”kunskaps- och erfarenhetsutbytet på elitnivå försvåras” på grund av detta (Utbildningsdepartementet, 2020: sid 46). Som en konsekvens föreslås en halvering av antalet elevplatser (Utbildningsdepartementet, 2020). Enligt Andersson (2021) innebär detta förmodligen ännu hårdare antagningskrav till idrottsgymnasierna, där det finns risk att de elever som är tidigt framgångsrika inom sin idrott får en fördel i selektionsprocessen. Därmed gynnas de som redan har nått en hög prestationsnivå före gymnasiet. Detta kan i sin tur innebära att relativ ålderseffekt får en avgörande betydelse och att de elever som konkurrerar om platserna specialiserar sig tidigare inom sin idrott (Fahlström et al., 2023). De minskade antalet platser till idrottsgymnasierna och den förmodade högre konkurrensen om platserna kan leda till att färre har möjlighet att nå eliten inom sin idrott.

Andersson och Fahlström (2021) diskuterar att det är otydligt hur man definierar begreppen elitnivå och elitsatsning och ifrågasätter rimligheten i att man redan före gymnasiet ska uppnått elitnivå för att antas till ett idrottsgymnasium. Förslaget innebär att antalet elevplatser halveras och att endast en nationell utbildningsform införs, benämnd Gymnasie- eller gymnasie-särskoleutbildning med specialidrott. Detta ska enligt Utbildningsdepartementet (2020) skapa en mer likvärdig utbildning, där samtliga antagna elever befinner sig på elitnivå och ges samma förutsättningar för sin utveckling. I den nuvarande organisationen finanserias RIG genom statliga bidrag, medan NIU finansieras av elevens hemkommun och skolans huvudman. Detta tillsammans med det faktum att det är fler individuella idrotter som återfinns inom RIG, medan lagidrotterna oftare återfinns inom NIU, menar utredningen att införandet av en gemensam nationell utbildningsform skulle kunna öka likvärdigheten

mellan olika utbildningsmiljöer. Trots utredningens förslag till förändringar har genomförandet av dessa skjutits på framtiden (Fahlström et al., 2023).

Från den 30 juni 2025 infördes den nya ämnesplanen för ämnet specialidrott, där ämnet nu har delats upp i två ämnen: specialidrott (SKOLFS 2024:212) och tränings- och tävlingslära (SKOLFS 2024:234). Uppdelningen ger ett tydligare fokus på praktiskt utövande inom en specifik idrott (specialidrott) och teoretisk förståelse av exempelvis fysiologi, nutrition och träningsplanering (tränings- och tävlingslära). Denna uppdelning svarar väl mot den kritik som Hedberg (2014) riktade mot idrottsgymnasierna, nämligen att fakta och förståelsekunskaper samt analys och reflektion fick stå tillbaka för praktisk utövande av en specifik idrott. Avsikten är att skapa en bättre balans mellan teori och praktik i utbildningen. I den nya ämnesplanen för specialidrott (SKOLFS 2024:212) lyfts fram att undervisningen ska synliggöra psykologiska utmaningar vid skada och ohälsa samt att eleven ska utveckla förmåga att förebygga skador och ohälsa inom den specifika idrotten. Detta kan tolkas som ett mer tydligt fokus på att skapa förutsättningar för en hälsosam elitidrottskarriär för eleven. I den nya ämnesplanen vill man även synliggöra de utmaningar som är förknippade med dubbla karriärer samt utveckla elevernas kunskaper om karriärförutsättningar och karriärövergångar inom elitidrotten. Detta kan skapa bättre förutsättningar för att idrottseleverna vågar satsa på något mer än enbart idrott, som till exempel studier eller arbete efter gymnasiet och på så sätt bli bättre rustade för en civil karriär när idrottskarriären är avslutad.

3. Teoretisk utgångspunkt

Denna avhandling utgår från ett teoretiskt ramverk som, med utgångspunkt i framgångsrika elitidrottares erfarenheter, belyser det dynamiska samspelet mellan idrottaren och den omgivande miljön. För att fördjupa förståelsen av denna relation inkluderas även specialidrottslärares perspektiv, med särskilt fokus på deras erfarenheter av att stödja idrottselever inom ramen för riksidrottsgymnasiet (RIG). Genom att integrera dessa två perspektiv syftar studien till att skapa en nyanserad bild av de faktorer som påverkar idrottares utveckling i utbildningsmiljöer präglade av både studiemässiga och idrottsliga krav.

Undersökningar som studerar dubbla karriärer, att kombinera elitidrott och studier eller arbete, har ofta haft ett individuellt perspektiv med en avsaknad av perspektiv som inbegriper de olika miljöerna som individen interagerar med (Stambulova & Wylleman, 2019). Därför har forskare på senare år inspirerats av Bronfenbrenners utvecklingsekologiska perspektiv med fokus på individen och den omgivande miljön (Henriksen et al., 2010; Henriksen et al., 2020; Linnér et al., 2020). Enligt Strachan et al. (2011) har också Bronfenbrenners teori och modell haft en viktig betydelse för förståelsen av miljöns betydelse i idrottssammanhang.

Mitt avhandlingsprojekt har fokus på hur idrottselever hanterar utmaningar med studier och elitidrott på gymnasiet samt hur specialidrottslärare stödjer eleven med dessa utmaningar på RIG. För att förstå de utmaningar som idrottseleverna och specialidrottslärarna ställs inför på gymnasiet har jag valt att utgå ifrån Bronfenbrenners bioekologiska utvecklingsteori, vilket synliggör hur individens utveckling formas i samspelet med olika utvecklingsmiljöer (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Rosa & Tudge, 2013; Navarro & Tudge, 2025).

För att kunna knyta an till idrottssatsande gymnasieelevers kontext har jag även utgått ifrån Henriksens et al. (2020) modell för dubbla karriärmiljöer (Dual Career Development Enviroment working model, DCDE-modell). DCDE-modellen beskriver interaktionen mellan den idrottande eleven och miljöer på mikro- och makrosystemnivåerna.

Modellen är också uppdelad i de tre domänerna, idrott, studier och privatliv, vilket beskriver de domäner eller miljöer (Bronfenbrenner & Morris, 2006) som idrottseleven är involverad i (se figur 1). Modellens innersta kärna, känd som mikrosystemnivån (Bronfenbrenner & Morris, 2006), omfattar den dagliga interaktionen mellan den idrottande eleven och signifikanta andra i de tre domänerna som specialidrottslärare och studiekamrater, idrottskamrater och tränare samt föräldrar och övriga kamrater. Nästa nivå i Henriksens modell är makronivån som omfattar kulturella influenser som indirekt påverkar den idrottande eleven som studiekulturen, idrottskulturen och den nationella kulturen. På makronivån ingår även enligt Henriksens DCDE-modell lokala och nationella idrottsnätverk, skolans studienämnder och programutbud samt kulturer som indirekt påverkar idrottseleven. Om man jämför DCDE-modellen med den bioekologiska utvecklingsteorin så framgår att både meso- och exosystemnivåer saknas i den förra. Utifrån den bioekologiska utvecklingsteorin kan verksamheter såsom lokala och nationella idrottsnätverk samt skolans studienämnder och programutbud förstås tillhöra delar av exosystemet, eftersom de kan påverka individens utveckling utan att individen deltar direkt i dessa sammanhang. Efter genomförandet av pilotintervjuerna i studie III framkom det att specialidrottslärarna inte enbart interagerade på mikro- och makrosystemnivåerna i olika utvecklingsmiljöer, utan även på meso- och exosystemnivåerna. Därför har jag i studie III kombinerat de båda teorierna enligt figur 1 och använt dem som vägledning vid konstruktion av intervjuguiden, genomförandet av intervjuerna samt vid tolkning av datamaterialet. I studie II har DCDE-modellen använts som ett ramverk vid konstruktion av intervjuguiden, genomförandet av intervjuerna samt vid tolkning av resultatanalysen. Mikro-, meso-, exo- och makrosystemnivåerna kommer i denna avhandling att beskrivas i enlighet med den bioekologiska teorin (Navarro & Tudge, 2025). Studie I i denna avhandling består av en enkätundersökning. Denna studie hade inte för avsikt att ta reda på hur och på vilket sätt deltagarna har interagerat med den omgivande miljön. Därför används inte DCDE-modellen och Bronnfenbrenners bioekologiska utvecklingsteori i delstudie I.

Figur 1. Modified model of the Dual Career Development Environment working model (DCDE; Henriksen et al. 2020) and Bioecological Theory of Human Development (Bronfenbrenner & Morris, 2006).

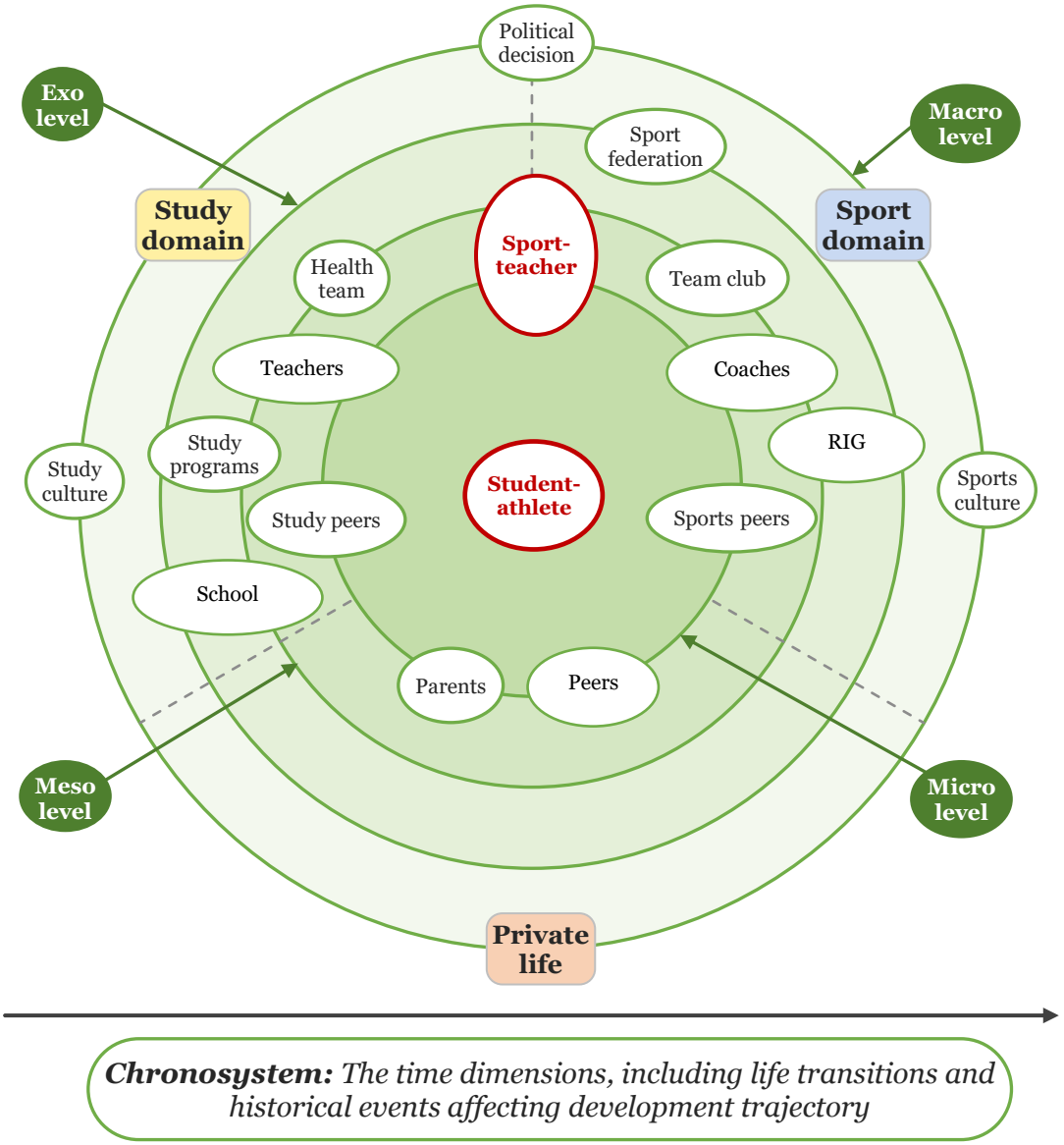

3.1 Teoretisk bakgrund Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori

Urie Bronfenbrenners utvecklingsekologiska teori har utvecklats i tre faser sedan 1970-talet fram till idag (Rosa & Tudge, 2013). Från början var fokuset på individens utveckling i interaktion med olika miljöer inom olika systemnivåer, såsom familj, skola och samhälle. Teorin kallades för The Ecological of Human Development. Under den andra fasen utvecklades teorin med större vikt vid individens roll och de utvecklingsprocesser som sker över tid. Teorin kallades då för Ecological Systems Theory. I den tredje fasen utvecklades teorin ytterligare och benämndes Bioecological theory som innebär att

utveckling är en pågående och ömsesidig process (med miljön) formad av personliga egenskaper, kontexten och tidsaspekten. Bronfenbrenner introducerade även modellen Process-Person-Context-Time (PPCT), som synliggör interaktioner mellan dessa fyra komponenter i utvecklingsprocessen. Med tanke på att de olika faserna skiljer sig åt är det viktigt att specificera vilken version av Bronfenbrenners systemteori som man som forskare använder sig av (Rosa & Tudge, 2013). Bronfenbrenners första teoribygge, The Ecological of Human Development (Navarro & Tudge, 2025), utgår ifrån att individens utveckling sker i samspel med sin omgivning. Begreppet ekologi syftar på den ömsesidiga anpassning mellan individ och miljön, där både individen och miljön påverkar varandra (Rosa & Tudge, 2013). Samtliga versioner av teorin utgår ifrån detta synsätt. Bronfenbrenner menade att individens utveckling formas av de olika miljöer hen befinner sig i, såsom familjen, skolan och samhället. Teorin är en systemteori där varje nivå utgör ett system som både påverkar och påverkas av de övriga systemen (Bronfenbrenner, 1979; Rosa & Tudge, 2013). Den inre kärnan i teorimodellen innefattar mikromiljön där människan interagerar med signifikanta andra i sin närmiljö som exempelvis föräldrar, syskon och kamrater. I denna miljö sker interaktionen med andra dagligen. Bronfenbrenner (1979) beskriver barnets utveckling i interaktion med vårdnadshavare och då framförallt modern. Allt eftersom barnet bli äldre kommer det tillhöra flera olika mikromiljöer som exempelvis skola, idrottsförening och kamratgruppen. På så sätt utökas barnets sociala relationer. Navarro and Tudge (2023) diskuterar hur Bronfenbrenners bioekologiska teori bör anpassas till dagens teknologiska och virtuella kontext som i stort sätt alla dagens individer befinner sig i. Denna anpassade neo-ekologiska teori tar hänsyn till att dagens barn och ungdomar befinner sig i mikromiljöer uppkopplade på internet. Att tillhöra grupper på sociala medieplattformer eller att spela tv-spel uppkopplade med andra medspelare är nya mikromiljöer som inte fanns när Bronfenbrenner utvecklade sitt teoribygge. Den neo-ekologiska teorin visar därmed att den växande individen även interagerar med andra personer och händelser på internet.

Bronfenbrenner (1979) betonade föräldrars och lärares centrala roll i barns utveckling. Men vem som har störst påverkan på barnens

utveckling kan man idag diskutera. Barn och ungdomar har kontinuerlig tillgång till internet via mobiltelefoner, datorer och tv-spel, ofta utan direkt tillsyn eller medverkan av föräldrar och pedagoger. Den teknologiska utvecklingen har också möjliggjort simultana interaktioner i flera mikromiljöer samtidigt. En person kan delta i virtuella möten via sin dator samtidigt som hen använder sociala medier via sin mobil. När detta sker kan personen samtidigt befinna sig i en fysisk miljö tillsammans med andra. Dessutom har geografiska avstånd blivit en mindre betydande begränsning, då internet skapar möjligheter för obegränsade sociala interaktioner mellan individer över stora avstånd (Navarro & Tudge, 2023). Denna avhandling kommer dock inte att beröra neo-ekologisk teori.

I Bronfenbrenners utvecklingsteori ingår också mesosystemnivån som är relationen mellan två eller flera mikrosystem vilka personen tillhör som exempelvis skolan, idrottsföreningen och kamratgruppen. Mesosystem är inte ett lager utanför mikrosystemet utan mesosystem är ett system som består av flera mikrosystem. Mesosystem vidgas varje gång en individ börjar interagera i en ny mikromiljö. När en person lämnar en mikromiljö, exempelvis slutar i en idrott, minskar personens mesosystem (Rosa & Tudge, 2013). Detta innebär att ju fler mikromiljöer som en individ ingår i desto större är mesosystemet, vilket då även innebär att individen tillhör flera sociala nätverk. Detta kan vara gynnsamt, men i vissa fall kan det även vara missgynnsamt för individens utveckling (Bronfenbrenner, 1979; Navarro & Tudge, 2025). Till skillnad från mesosystemet, så är exosystemet i Bronfenbrenners teori en nivå utanför mikro- och mesosystemen. Här ingår de miljöer som individen inte befinner sig i, men i vilket det sker en indirekt ömsesidig interaktion. Bronfenbrenner (1979) beskriver till exempel att föräldrars arbetsplats och deras sociala nätverk tillhör exosystemet utifrån barnets perspektiv. Det som föräldrarna upplever och lär sig på sin arbetsplats har en följdeffekt på vad som sker i mikromiljön i hemmet och som i sin tur påverkar barnet. Interaktionen mellan barnet och föräldrarna påverkar också i sin tur indirekt vad som sker på arbetsplatsen. I idrotts- och skolsammanhang ingår exempelvis specialidrottsförbund och gymnasiets programutbud på exosystemnivån. Beslut i dessa instanser kan i sin tur indirekt påverka idrottselevens förutsättningar på exempelvis idrottsgymnasiet såsom

träningsmetoder och gymnasieprogramsutbud. För att ytterligare klargöra skillnaden mellan meso- och exosystem beskriver Navarro och Tudge (2025: s. 98) skillnaderna på följande vis: … ”the exosystems involves what´s happening in someone else´s microsystem and how it indirectly impacts us, while the mesosystem is about interactions between different microsystems in our own lifes.” Det är viktigt att klargöra utifrån vems perspektiv som man tar sin utgångspunkt ifrån när man diskuterar meso- och exosystemsnivåns påverkan på individen (Navarro & Tudge, 2025).

På ett övergripande plan finns makrosystemet i Bronfenbrenners teoribygge. Politiska beslut är exempel på vad som sker på makronivån och som indirekt påverkar individen på mikronivån (Bronfenbrenner, 1979; Rosa & Tudge, 2013). Beslut på makronivån har en större övergripande påverkan på flera mikromiljöer (Navarro & Tudge, 2025). Bostadsbidrag, föräldrapenning och statliga medel till idrottsföreningar är faktorer på makronivå som indirekt påverkar många individers förutsättningar på mikronivån. Ett annat exempel är kulturen och samhällets påverkan. Kulturen och samhället i Sverige skiljer sig från kulturen och samhället i andra länder. Detta leder i sin tur till att synen på barnomsorg, skola och föreningsliv kan se olika ut i olika länder vilket indirekt påverkar individen i mikromiljön. Då Bronfenbrenners bioekologiska teori placerar kulturen på makronivån framstår den som avlägsen och separerad från individens dagliga utvecklingsmiljö. Enligt Vélez-Agosto et al. (2017) är kulturen snarare en integrerad del av mikromiljön och formar samt strukturerar de miljöer som exempelvis idrottselever deltar i. Olika idrottsgymnasier med skilda idrottsinriktningar kan därmed anses ha sina säregna kulturer, vilka dagligen påverkar vad som sker på mikronivån för idrottselever och specialidrottslärare.

Bronfenbrenner och Morris (2006) beskriver ytterligare ett system som kallas för kronosystemet. Detta system tar hänsyn till tidens påverkan på utvecklingen, både på individens livscykel (till exempel övergångar från barndom till vuxenliv) och på samhällsnivå, där förändringar i teknologi, politik eller sociala normer kan påverka individens liv. Fokus på tidens påverkan på individens utveckling

framträder mer tydligt i Bronfenbrenners andra teoriutveckling mellan åren 1980 till 1993 (Navarro & Tudge, 2025).

Tudge (föreläsning 6 juni 2025, Karlstads universitet) anser att då Bronfenbrenners ursprungliga teori från 1979 kallas för en systemteori så finns det en risk att många misstolkar teorin. Generellt beskrivs teorin som olika separata system av ringar (mikro-, meso-, exo- och makrosystemnivå) som ligger utanför varandra med mikrosystemnivån i längst in i mitten, meso-, exo- och makrosystemnivån i turordning utanför. På så vis förstås och beskrivs varje nivå som separata enheter. Enligt Tudge går istället varje systemnivå in i varandra och den utvecklande individen interagerar med varje system, både direkt och indirekt.

I fas två i Bronfenbrenneres teoribygge, Ecological System Theory, utvecklades teorin med större vikt vid individens aktiva roll för sin egen utveckling och de utvecklingsprocesser som sker över tid. Fokuset på personens aktiva roll och tidsaspekten som en viktig del i utvecklingen bidrog även till att Bronfenbrenner kallade teorin för Process-Person-Context model (Rosa & Tudge, 2013). I den tredje fasen av Bronfenbrenners teoribygge genomgick teorin en betydande utveckling, där ännu större vikt lades vid individens aktiva roll i sin egen utveckling. Benämningen till Bioekologisk innebar att begreppet Bio kom till. Den ekologiska dimensionen i teorin handlar om att individens utveckling sker genom interaktion mellan individen och miljön i vilket individen deltar. Tillägget Bio markera att personens biologiska och psykologiska egenskaper (personliga egenskaper) spelar en aktiv roll och att individen är aktiv deltagare i sin egen utveckling (Rosa & Tudge, 2013). Denna förändring innebar också ett skifte från ett mer strukturellt perspektiv till ett mer processinriktat synsätt, där individens interaktion med sin omgivning över tid blev central för förståelsen av utveckling. Detta innebar att individens utveckling är en varaktig process och det är utifrån detta synsätt som modellen med begreppen Process-Person-Context-Time (PPCT) har utvecklats (Rosa & Tudge, 2013). I den tredje fasen har Bronfenbrenner också utvecklat fokuset på processen i människans utveckling och kallar den för proximal process. Att processen är proximal visar på att utveckling blir mer avancerad med tiden och Bronfenbrenner menar att proximal

process är drivkraften eller motorn i modellen (Merçon-Vargas et al., 2020; Navarro et al., 2022). Proximala processer involverar inte bara relationer mellan människor utan också relationer mellan människor och de objekt och symboler som de kommer i kontakt med i mikromiljön (Navarro & Tudge, 2025). Exempel på betydelsefulla objekt och symboler kan vara tillgång till träningsredskap och designen på inredningen i en träningslokal som påverkar både hur man kan träna och motivationen för träning. För att illustrera den proximala processens betydelse samt hur personliga egenskaper, kontext och tid påverkar människans utveckling utifrån Bronfenbrenners bioekologiska utvecklingsteori (Merçon-Vargas et al., 2020) kommer jag nedan att relatera teorin till ett idrottsligt exempel.

För att pingisspelare ska utveckla sitt spel så krävs att minst två personer spelar tillsammans, vilket kan förstås som en ömsesidig interaktion. Om spelarna är nybörjare så kan utmaningen vara att få bollen över nätet och hålla den i spel med kontrollerande och lugna slag. Desto längre tid spelarna tränar tillsammans och ju fler träningstillfällen de genomför, desto större möjligheter får de att utveckla sin spelskicklighet och utföra allt mer avancerade slag (tid och proximala processer). För att utvecklingen ska bli proximal är det viktigt att spelarna kontinuerligt utmanar sig själva och varandra på en allt högre nivå än den ursprungliga. Detta kan exempelvis ske genom att spelarna succesivt gör mer avancerade slag, som på så sätt tvingar fram en utveckling av varandras spelskicklighet. Genom den ömsesidiga interaktionen påverkar spelarna därmed varandras utveckling. En tränare som coachar spelarna under träningarna bidrar också till en utveckling av deras spelskicklighet. Den ömsesidiga interaktionen mellan spelarna och tränaren kommer även att utveckla tränarens sätt att coacha spelarna.

Under spelets gång behöver spelarna kommunicera med varandra och komma överens om vilka regler som ska följas, vem som ska börja serva och hur spelet ska genomföras. De behöver också ge varandra feedback på varandras spel, vilket utgör en ömsesidig interaktion. Om båda spelarna vill utvecklas, behöver denna ömsesidiga interaktion ske regelbundet och över tid. Att lära sig hantera de objekt som ingår i pingis, såsom pingisracket samt hur bordets form och storlek påverkar bollens studs, är också viktigt. Spelarna behöver även förstå

”pingisspråket” för att kommunicera om spelet med varandra och med tränaren (symboler och ömsesidig kommunikation). Det är exempelvis viktigt att känna till skillnad mellan backhand- och forehandsslag samt mellan över- och underskruv. I takt med en positiv utveckling kommer spelarna att kunna utföra allt mer avancerade slag och utmana gränserna för vad de tror sig klara av. Tränaren behöver då också utveckla sitt sätt att coacha spelarna så det anpassas till deras utvecklingsnivå (proximala processen). När den ena spelaren utvecklas kommer detta även bidra till den andra spelarens utveckling genom det ömsesidiga samspelet (ömsesidighet). För att spelarna ska utvecklas över tid har även deras personliga egenskaper betydelse (person-karakteristika), såsom motivation, uthållighet och fysiska förmågor. Miljön i vilket spelarna och tränaren befinner sig påverkar också utvecklingen. Att spela pingis på ett idrottsgymnasium tillsammans med skickliga medspelare och specialidrottslärare kan exempelvis bidra till en positiv spelarutveckling.

Tiden är en viktig faktor i människans utveckling enligt Bronfenbrenner och delas in i mikro-, meso- och makrotid (Rosa & Tudge, 2013; Navarro & Tudge, 2025). Mikrotid innebär i detta sammanhang hur länge pingisspelarna är engagerade och fokuserade i aktiviteten vid varje träningstillfälle. Mesotid innebär hur regelbundet deltagarna träffas såsom antal dagar, veckor och år. Makrotid innefattar historiska händelser och förändrade sociala normer över generationer. Idrottsliga händelser som uppmärksammas under en längre tid i media kan förstås som en del av makrotiden. Inom idrotten pingis har tidigare elitspelare under 1980- och 90-talet, som bland annat Jan-Ove Waldner och Jörgen Persson, bidragit till en ökad popularitet och spelutveckling av idrotten. Nu, 20 till 30 år senare, har Truls Möregårdhs framgångar under OS 2024 bidragit till en ökad popularitet. Dessa historiska händelser i den omgivande kulturen och samhället kan på så vis påverka individerna på mikronivån. Ytterligare en aspekt som kan påverka spelarnas utveckling är aktiviteter de gör över internet. Mellan varje träningstillfälle kan spelarna själva se andra pingisspelare spela pingis och på så vis utveckla sitt spel via exempelvis den digitala medieplattformen Youtube. Denna medieplattform kan då bli en av de digitala mikromiljöer som har betydelse för pingisspelarnas utveckling (Navarro & Tudge, 2023).

Enligt Navarro och Tudge (2025) så påverkar händelser i en mikromiljö det som sker i en annan mikromiljö. Om den ena pingisspelaren även spelar fotboll i en annan idrottsförening kommer det indirekt påverka den andra pingiskamraten. Bättre kondition, snabbhet och spelförståelse som erfars i fotbollen, kan bidra till högre tempo och svårare bolldueller i pingisspelet. När spelarna interagerar i olika mikromiljöer internaliserar de olika kulturella värderingar till sitt pingisspel (Vélez-Agosto et al., 2017). Större anslag till idrottsföreningarna via RF kan på makronivån påverka möjligheten för pingisspelarna att få tillgång till exempelvis bättre träningsutrustning. Detta kan i sin tur leda till bättre utveckling av spelarnas spelskicklighet.

Idrottsexemplet kan alltså kopplas till Bronfenbrenners sista fas där hans modell PPCT inbegriper begreppen proximalprocess, personliga egenskaper, kontext och tid. Att proximal process placeras först i modellen ska visa på att det är den som är den drivande motorn i utvecklingen (Merçon-Vargas et al., 2020). Merçon-Vargas et al. anser vidare att Bronfenbrenner såg proximal process som en positiv utvecklingsmotor, men menar att det även kan ske en proximal utveckling åt det negativa hållet. Exempel på detta är föräldrar som är kränkande mot sina barn under uppfostran vilket då leder till ”inverse proximal processes”. Det sker en utveckling, men den utvecklingen är negativ för barnet och leder till dysfunktion. I beskrivningen av idrottsexemplet skulle detta kunna innebära att tränaren ger negativa feedback till sina spelare, vilket kan resulterar i sämre självförtroende och mindre motivation till att spela pingis.

Denna avhandling utgår ifrån Bronfenbrenners och Morris (2006) bioekologiska utvecklingsteori samt Henriksens et al. (2020) DCDE-modell för dubbla karriärmiljöer. Ett centralt antagande i dessa teorier är att individen är aktiv medskapare av sin egen utveckling och att utvecklingsprocesser sker över tid. Individen både påverkar och påverkas av de miljöerna som omger hen på mikro-, meso-, exo- och makrosystemnivå (Bronfenbrenners, 1979). För att fördjupa förståelsen av de olika kontexter som idrottselever och specialidrottslärare verkar inom har DCDE-modell för dubbla karriärmiljöer används i studie II. I studie III kombineras denna modell med Bronfenbrenners bioekologiska utvecklingsteori för att

ytterligare belysa samspelet mellan individen och omgivande miljöer (se figur 1). Avhandlingen fokuserar således på de kontextuella villkor som omger idrottseleven, snarare än på de proximala processer som sker inom individen. Om avhandling istället hade utgått från Bronfenbrenners PPCT-modell skulle det metodologiska upplägget ha sett annorlunda ut och riktat större uppmärksamhet mot de processer som driver individuell utveckling i det dagliga samspelet med omgivningen.

I denna avhandling har jag använt Henriksens et al. (2020) DCDE-modell för dubbla karriärmiljöer i studie II, och kombinationen av DCDE-modellen och Bronfenbrenners bioekologiska utvecklingsteori (2006) i studie III, för att strukturera intervjuguiderna. Vid den efterföljande analysfasen i de båda studierna tillämpades en deduktiv metod där det teoretiska ramverket användes som en metaanalytisk lins för att tolka och organisera data i relation till forskningsfrågorna.

4. Tidigare forskning

Denna avhandling undersöker erfarenheter av att kombinera elitidrott med gymnasiestudier, ett fenomen som ofta benämns som dubbla karriärer. Avhandlingen belyser detta ur två perspektiv: dels tidigare svenska världsidrottares erfarenheter från riksidrottsgymnasium (RIG) och gymnasieskolor utan idrottsinriktning, dels specialidrottslärares perspektiv på RIG. Syftet med RIG är tvådelat, för det första att utbilda fler och bättre elitidrottare och för det andra erbjuda talangfulla idrottare en gymnasieutbildning som de kan falla tillbaka på när de avslutat sin elitidrottskarriär (Svensson, 2021). Detta är en av de största idrottssatsningarna i Sverige och kallas för den Svenska Idrottsmodellen (Hedberg, 2014). Därför kommer detta avsnitt ta upp forskning som berör idrottsgymnasium och idrottsframgångar, fördelar och utmaningar med dubbla karriärer på gymnasiet, stödsystem för dubbla karriärer samt lärare och tränare på idrottsgymnasium.

4.1 Idrottsutbildningar och idrottsframgångar

Både i Sverige och i andra länder har man utvecklat olika typer av idrottsprofilerade gymnasier. Syftet är att skapa möjligheter för unga idrottstalanger att utvecklas till framgångsrika elitidrottare och samtidigt skaffa sig en gymnasieutbildning för att kunna studera på högre utbildning och bli anställningsbar under eller efter avslutad idrottskarriär (de Subijana et al., 2015; Stambulova et al., 2024). Samtidigt visar studier att många unga idrottstalanger slutar med sin idrott under eller efter gymnasiet på grund av bristande motivation (Franck & Stambulova, 2020; Schmid et al., 2023; 2020; Sisjord & Sorensen, 2018; Van Rens et al., 2015). Den biologiska utvecklingen som ofta sker under gymnasiet, som att utvecklas från barn till ung vuxen, samt ökade studiekrav och högre tränings- och tävlingskrav, har visat sig vara bidragande orsaker (Wylleman et al., 2020). Studier har också visat att idrottsliga framgångar som junior inte alltid leder till fortsatt satsning mot senior elit. Övergångsfasen från junior till senior är oftast komplicerad och krävande vilket inte sällan leder till idrottsavslut (Franck & Stambulova, 2020).

I en norsk undersökning ingick 113 idrottselever från åtta idrottsgymnasier med olika skidinriktningar. Man studerade bland annat deltagarnas förväntade framgångar inom både skidåkning och

skolresultat samt i vilken utsträckning dessa förväntningar infriades. Studien visade att idrottseleverna tappade motivationen för sin idrottssatsning mot slutet av gymnasietiden, och flera av idrottseleverna i studien planerade att avsluta sin satsning efter gymnasiet. Förväntningar både på idrottsliga framgångar och bra betyg minskade till följd av idrottsliga motgångar och höga studiekrav. En av fem hade avslutat programmet före examen (Sisjord and Sorensen, 2018). Liknande resultat visade Schmid et al. (2023). Av 116 norska längdskidåkare som hade studerat vid tre olika toppidrottsgymnasier mellan åren 2015 och 2019 var det endast 16 procent som fortfarande var tävlingsaktiva efter avslutade gymnasiestudier. De vanligaste orsakerna till att avsluta sin elitsatsning var prioritering av studier eller arbete, försämrad prestationsutveckling, hälsorelaterade orsaker (skador eller sjukdomar) samt minskad motivation för idrotten. Studien visade även att de idrottare som fortsatte att vara tävlingsaktiva efter gymnasiet hade haft ett starkare samarbete med sina tränare under gymnasietiden jämfört med de idrottare som hade avslutat sin längdskidskarriär. Även en holländsk studie har visat att många idrottselever slutar sin elitsatsning efter gymnasiet. Van Rens et al. (2015) visade att endast 8 procent av tidigare idrottselever på idrottsskolor tävlade på seniornivå efter gymnasiet. I den retrospektiva studien ingick 242 tidigare idrottselever som representerade nio olika idrotter och som hade studerat på idrottsskola (Topsport Talent School, TTS). Studien visade även att före detta idrottselever uppvisade låg studiemotivation både under och efter sin tid på TTS i jämförelse med dem som studerade på ett gymnasium utan någon idrottsinriktning. Studien visade också att det inte skiljde något i idrottslig nivå i slutet av gymnasiet mellan de båda grupperna. Detta ansågs tyda på att idrottsutbildningar kan ha svårt att skapa förutsättningar för eleven att lyckas med både studier och idrott. Dessa studier visar att motivationen för antingen idrott eller studier för många idrottselever avtar under tiden på idrottsgymnasium och att det är många som avslutar sin idrottssatsning efter gymnasiet.

I en retrospektiv studie i Belgien av De Bosscher et al. (2016) fann man ingen skillnad i idrottslig framgång på internationella tävlingar mellan dem som studerat på en idrottsutbildning och de som studerat på gymnasium utan idrottsutbildning. Liknande resultat fann Söker et al.

(2025) i sin litteraturöversikt av 21 kvantitativa studier med fokus på talangutveckling inom grund- och gymnasieskolan. Sammantaget fann man att det inte fanns någon skillnad i idrottslig framgång mellan idrottare som deltagit på idrottsgymnasium och gymnasium utan idrottsinriktning. Även här fann man att motivationen för såväl studier som idrott tenderar att avta under gymnasiet. Resultaten från dessa studier antyder att idrottsprofilerade utbildningar inte nödvändigtvis utgör den enda vägen till eliten och att idrottsprofilerade utbildningar står inför utmaningar med att stödja idrottselever med dubbla karriärer.

Det finns också studier som visar att många landslagsidrottare har studerat på idrottsgymnasier. En svensk studie undersökte hur vägen till nationell och internationell idrottsnivå upplevdes och såg ut för svenska landslagsidrottare. I studien av Fahlström et al. (2015) ingick 328 landslagsidrottare där majoriteten (66%) hade genomgått en gymnasieutbildning med idrottsprofil. Det var något fler manliga (75%) i jämförelse med kvinnliga (62%) idrottare. Bland de 263 utövarna med internationella meriter var utfallet liknande, där totalt 67 procent hade studerat på gymnasieutbildning med en idrottsprofil (72% bland männen och 63% bland kvinnorna). I studien konstaterar man att i vissa idrotter hade nästan alla som nått internationell elitnivå genomgått en idrottsprofilerad gymnasieutbildning. I en senare studie med fokus på svenska toppidrottares karriärerfarenhet och vägen mot världseliten visade Schubring et al. (2022) att av de 18 svenska världsidrottarna som ingick i studien hade tretton studerat på idrottsgymnasium, varav tio på RIG och tre på NIU och fem på gymnasium utan idrottsinriktning. Studien visade vidare att tre av deltagarna hade grundskola som högsta avslutad utbildningsnivå, tio hade fullföljt gymnasieutbildning och fem hade en universitetsutbildning. Forskarna konstaterar att det finns olika utbildningsvägar på gymnasiet som kan leda till en idrottskarriär mot världseliten. Dessa båda studier tyder på att gymnasium med idrottsprofil har en viktig betydelse för idrottsframgångar i framförallt vinteridrotter. Hur den idrottsliga satsningen hade påverkat gymnasiestudiernas kvalitet, var något som inte togs upp i undersökningen av Fahlström et al. (2015) men ansågs vara en angelägen fråga.

4.2 Fördelar med dubbla karriärer

Studier har påvisat att dubbla karriärer medför att idrottaren blir bättre rustad för ett liv efter idrottskarriären. Elitidrottare som parallellt med sin idrottssatsning bedriver studier har ett bredare socialt nätverk och en mer balanserad livsstil (Linnér et al., 2025). Studier har också påvisat att dubbla karriäridrottare är bra på att planera sin tid effektivt jämfört med heltidsidrottare, blir bra på att förbereda sig för ett liv efter idrottskarriären samt blir mer anställningsbara (Auquilina, 2013; Tekavc et al., 2016; Tshube & Feltz, 2015). I en longitudinell intervjustudie med 15 tidigare olympiska idrottare, varav nio hade vunnit OS-medaljer, undersöktes hur dubbla karriärer påverkade deltagarnas upplevelser av idrottskarriärens avslut (Torregrosa et al., 2015). Studiens resultat visade att de 10 deltagare som hade haft dubbla karriärer under sin elitidrottskarriär, upplevde en smidigare karriärövergång från elitidrott till civil karriär, jämfört med de övriga fem heltidsidrottarna. Orsaker till detta var att dubbla karriärer bidrog till flera sociala gemenskaper utanför idrotten, bättre möjligheter till förberedelse och planering inför elitidrottssatsningens avslut och strategier för att finna en annan sysselsättning efter idrottskarriären. Att verka i en akademiskt utmanande miljö på universitet som ställer välavvägda krav på studieengagemang har också visat sig kunna bidra positivt till idrottsliga prestationer. I en studie av Postema et al. (2025), där 272 tävlingsidrottande elever från 13 olika idrotter deltog, framkom att när en balans mellan akademiska och idrottsliga krav upprätthölls kunde positiva erfarenheter från akademiska studier berika prestationerna inom idrotten. Även en retrospektiv intervjustudie av Debois et al. (2015) visade på positiva effekter av dubbla karriärer. Elitidrottare med långa framgångsrika karriärer värdesatte de sociala och mentala styrkor som dubbla karriärer gav. Man upplevde sig som mer rustad vid idrottsliga motgångar när man hade ett annat socialt liv som inte bara var förknippat med idrottens tävlingslogik. Denna forskning ovan indikerar flera fördelar med att kombinera elitidrottskarriär med studier, men det finns studier som visar på vissa utmaningar.

4.3 Utmaningar med dubbla karriärer

Idrottselever på gymnasiet som vill utvecklas till elitidrottare behöver ägna betydande mängder tid på träning och tävling, vilket försvårar möjligheten att hinna med skolans krav (Sisjord & Sorensen, 2018). De

utmaningar som är förknippade med att kombinera elitidrott och studier kan leda till upplevd negativ stress, utbrändhet och skador (Gustafsson et al., 2008; Kristiansen & Stensrud., 2017; Sisjord & Sorensen, 2018; Sorkkila et al., 2020;). Som en följd av dessa påfrestningar så tenderar många idrottselever prioritera idrotten framför gymnasiestudierna. Detta kan i förlängningen få negativa konsekvenser, exempelvis begränsade möjligheter till högre utbildning eller framtida arbete efter avslutad idrottskarriär (Stambulova et al., 2024). Stambulova et al. (2015) visade också på de utmaningar som idrottseleverna på RIG upplevde under sitt första läsår. De ökade studiekraven i kombination med den ökade träningsmängden bidrog till att eleverna hade svårt att upprätthålla en balans mellan idrott, skola och privatliv. Studien visade dessutom att elevernas inställning till studier och elitidrott förändras under det första året. Vid läsårets början prioriterades idrotten högst, medan skolarbetet gradvis värderades högre än idrotten i slutet av första året. Vidare framkom att flera idrottselever underskattade de utmaningar som var förknippade med att flytta hemifrån, studera på gymnasienivå och samtidigt bedriva elitidrottsträning. Att flytta hemifrån kan leda till att idrottselever hamnar i social isolering under sin tid på RIG då betydelsefulla personer som föräldrar och kamrater inte längre finns tillgängliga i närmiljön (Thomson et al., 2023). För att både lyckas förena elitidrottssatsningen med studier och ett rikt socialt privatliv, kan därför idrottselever behöva stöttning från flera personer, som exempelvis specialidrottslärare, tränare, idrottskamrater och föräldrar (Stambulova et al., 2015; Thomson et al., 2023).

Studier har också visat att tränare utanför skolans kontext, som är involverade i idrottselevernas satsning, i begränsad utsträckning tar hänsyn till de krav som gymnasie- och universitetsstudier medför. Detta bidrar till att eleverna i större utsträckning nedprioriterar studierna till förmån för sin idrottsliga utveckling (Ronkainen et al., 2018; Saarinen et al., 2020). Följaktligen utvecklar många idrottselever en uppfattning om att det inte är möjligt att framgångsrikt kombinera en elitsatsning med en parallell akademisk karriär (Ryba et al., 2017). Som en konsekvens tenderar idrottseleverna att välja utbildningar som upplevs vara lättare att förena med deras

elitidrottssatsning, för att på så sätt hantera kraven från både idrotten, skolan och privatlivet (Küttel et al., 2020).

Tillsammans understryker dessa studier betydelsen av en eller flera stödpersoner för att idrottselever ska kunna hantera dubbel karriär inom ramen för idrottsutbildningen. En sådan stödpersonen behöver bidra till att eleverna ges förutsättningar att finna balans mellan de krav som ställs av idrotten, skolarbetet och livet utanför dessa arenor.

Hur hanterar då idrottselever de utmaningar som finns med dubbla karriärer? Studier har visat att det finns tre olika kategorier av idrottselever med olika prioriteringar för att hantera utmaningar med dubbla karriärer: idrottselever med idrottsfokus, studiefokus och dubbla karriärfokus (Cartigny et al., 2021; Chamorro et al., 2016; Stambulova et al., 2024; Vilanova & Puig, 2016). Den första kategorin utgörs av elever som i hög grad prioriterar idrotten och är beredda att göra betydande uppoffringar, inklusive att nedprioritera den akademiska karriären för att nå framgång inom sin idrott. Den andra kategorin omfattar elever som i första hand fokuserar på utbildning och låter studiekraven styra omfattningen och inriktningen av idrottssatsningen, med utgångspunkten att studiemässig framgång är viktigare än en potentiell idrottskarriär. Den tredje kategorin består av elever som eftersträvar en balans mellan idrott och utbildning. Dessa individer har både idrottsliga och akademiska mål, och värdesätter även sitt privatliv och personliga välbefinnande. De ser sin framtid både inom och utanför idrotten och strävar efter att skapa goda förutsättningar för ett liv efter den aktiva idrottskarriären. I Charmarro et al. (2016) studie framkom också en annan kategori av idrottselever som värnade sitt privatliv mer än både studier och idrottssatsningen. Studier har också visat att idrottselever gör olika prioriteringar under olika perioder av sin idrottskarriär och att detta ses som en naturlig variation för att klara dubbla karriärer (Mateu et al., 2020). Dessa studier visar på att idrottselever kan ha olika inställning till dubbla karriärer och kan behöva vägledning för att lyckas förena idrott, skola och privatliv på ett välbalanserat sätt.

4.4 Stödsystem och dubbla karriärer

Flera studier har undersökt vilka faktorer som kännetecknar effektiva talangutvecklingsmiljöer för idrottare som kombinerar elitidrott och studier, och resultaten visar på både gemensamma mönster och viktiga

skillnader mellan olika miljöer och organisatoriska upplägg. I en dansk studie av talangutvecklingsmiljöer vid universitet som varit framgångsrika inom segling framhölls betydelsen av ett välfungerande stödteam för dubbla karriärer (Henriksen et al., 2020). Stödet omfattade både praktiska koordineringar av krav från idrott, studier och privatliv samt utbildning av idrottare i att utveckla eget ansvarstagande för sina prioriteringar. Denna miljö kännetecknades av starka och samordnade relationer mellan universitet, tränare i klubbarna och nationella idrottsorganisationer, vilket skapade flexibilitet för att idrottarna skulle kunna hantera dubbla karriärer framgångsrikt.

Liknande stödjande strukturer identifierades i Storm et al. (2021) undersökning, som analyserade talangutvecklingsmiljöer för dubbla karriärer på gymnasie- och universitetsnivå i sju europeiska länder: Belgien, Danmark, Finland, Slovenien, Spanien, Sverige och Storbritannien. Resultaten från fokusgruppsintervjuer och observationer sammanfattades i två huvudteman: ”holistiska strukturer” och en gemensam ”dubbel karriärfilosofi”. De holistiska strukturerna inkluderade tillgång till engagerade stödpersoner med kompetens inom idrottspsykologi, idrottsmedicin, nutrition och träningslära. Lärarnas roll lyftes fram som särskilt betydelsefull för att hjälpa eleverna balansera idrottens och skolans krav. Dessutom betonades vikten av personliga förebilder som visade att en framgångsrik kombination av elitidrott och studier är möjlig. Den dubbla karriärfilosofin i framgångsrika miljöer präglades av ett helhetsperspektiv på individen, där flexibilitet, omsorg om mental hälsa och långsiktig idrottslig utveckling prioriterades. Dessa resultat ligger i linje med Henriksens et al. (2020) och understryker att ett koordinerat, tvärprofessionellt stöd med fokus på relationer och samverkan är centralt för hållbara talangutvecklingsmiljöer för dubbla karriärer.

Den norska intervjustudien av Saether et al. (2022) bidrar med en viktig jämförelse genom att undersöka två olika typer av fotbollsgymnasier: elitidrottsprogram och idrottsanpassade program. I elitidrottsprogram framkom liknande mönster som i de två övriga studierna, särskilt vikten av integrerade strukturer och god samordning mellan skola och idrottsförening. Denna nära koppling

mellan tränare i förening och tränare på skolan skapade bättre förutsättningar för att koordinera tränings- och studiebelastning. Däremot rapporterade eleverna i dessa mer strukturerade miljöer upplevelser av högt prestationskrav. I idrottsanpassade program, där integrationsgraden var betydligt lägre, hade eleverna större ansvar för att själva hantera sina prioriteringar av dubbla karriärer. Detta kunde bidra till ökad självständighet, men samtidigt innebar avsaknaden av strukturerat stöd en högre risk för stress och överbelastningsskador, något som tydligt skiljer mot de holistiska stödstrukturer som identifierades som framgångsfaktorer i både Henriksen et al. (2020) och Storm et al. (2021).

Sammanfattningsvis visar dessa tre studier att effektiva talangutvecklingsmiljöer för dubbla karriärer kännetecknas av integrerade, holistiska och tvärprofessionella stödstrukturer där samverkan mellan skola, idrottsförening och andra aktörer är centrala. Miljöer med starka stödteam, gemensamma filosofier och ett flexibelt dubbelt karriärstöd främjar idrottarnas förmåga att balansera idrott, studier och privatliv. Å andra sidan pekar studierna också på riskerna med mindre integrerade miljöer, där bristande koordinering kan leda till ökad stress med risk för skador för idrottaren och sämre balans i prioriteringar för studier och idrott. Tillsammans visar studierna vikten av att organisera idrotts- och utbildningsmiljöer på ett sätt som långsiktigt stödjer både idrottslig och studiemässig utveckling.

4.5 Lärare och tränare på idrottsgymnasier

Utifrån ovan beskrivna studier kan man konstatera att idrottseleven som studerar på idrottsskolor behöver stöd och hjälp för att klara det dubbla uppdraget med elitidrott och studier. En viktig stödperson vid RIG och NIU i Sverige är specialidrottslärarna som är betygssättande lärare i ämnet specialidrott (Andersson & Fahlström, 2023; Ferry 2016; Heberg, 2014). Få är dock de studier som belyser hur specialidrottslärarna arbetar för att stödja idrottseleverna med dubbla karriärer. I en svensk studie var syftet att ”beskriva och förstå tränares handlande mot bakgrund av de villkor som styr och formar verksamheten på RIG” (Hedberg, 2014; s.19). Hedberg konstaterade att tränarna (idag benämns specialidrottslärare) på RIG befann sig i spänningsfältet mellan idrotten och skolans institution där idrottens agenda dominerade skolans. Detta innebar att idrottens tävlingslogik

dominerade ämnet specialidrott i skolan, vilket resulterade i att tränarna tenderade att avvika från skolans regelverk. Hedberg fann också att tränarna på RIG såg sig i första hand som tränare snarare än att vara lärare, trots att de undervisade och agerade som betygssättande lärare i ämnet specialidrott. Även Ferry (2016) fann att idrottens agenda dominerar skolan på idrottsgymnasium. Studiens resultat visade att majoriteten av specialidrottslärarna i undersökningen var anställda som tränare istället för lärare och att mindre än hälften av specialidrottslärarna i undersökningen var utbildade lärare. Att som specialidrottslärare vara utbildad tränare med en elitidrottsbakgrund värdesattes högre än att ha en lärarutbildning av både rektorer och lärare på skolan.

Studien av Hedberg (2014) visade också att samarbete mellan tränarna på RIG och övriga lärare på skolan saknades vilket påverkade idrottselevernas möjlighet att få ett flexibelt och anpassat studiestöd. Likt Henriksen et al. (2020), Storm et al. (2020), Saether et al. (2022) konstaterar Hedberg att idrottselever behöver stöd inom flera utvecklingsområden inom idrott, skola och privatliv för att kunna utvecklas som elitidrottare och samtidigt klara av sina gymnasiestudier. De som är tränare på RIG behöver både vara experter i den specifika idrotten kopplad till ämnet specialidrott, vara utbildade lärare för att kunna genomföra sitt uppdrag som lärare i ämnet specialidrott samt ge eleverna det stöd de behöver i livet utanför skola och idrott.

En norsk studie syftade till att undersöka den norska motsvarigheten till specialidrottslärare, så kallade skolcoacher, och hur de stödjer idrottselever vid idrottsgymnasier i deras utveckling som elitidrottare. I undersökningen av Bjørndal och Gjesdal (2020) intervjuades 25 skolcoacher verksamma vid tio idrottsprogram med fotbolls- och handbollsinriktning. Skolcoacherna framhöll betydelsen av att samarbeta med idrottsföreningar kring elevernas totala träningsbelastning. Samtidigt som idrottsgymnasierna ställde krav på specifik och strukturerad träning ökade även tränings- och tävlingskrav från idrottsföreningarna. Ett välfungerande samarbete bedömdes därför som nödvändigt för att undvika överbelastning och skador hos eleverna. Studien visade dessutom att skolcoacherna behövde inta ett flexibelt förhållningssätt, där skolans träning ibland

fick anpassas till studiemässiga krav eller tävlingsscheman. Vidare betonades vikten av att utbilda idrottseleverna till självständiga idrottare med förmåga att ta eget ansvar för sin utveckling.

Ytterligare forskare som har studerat specialidrottslärare på idrottsgymnasier är Andersson and Fahlström (2023). Fokus för studien var uttagningsförfarandet av idrottselever till idrottsgymnasierna. Resultaten visade att det är specialidrottslärarna vid respektive RIG som arrangerar och genomför antagningsprocessen för potentiella idrottselever. I denna process beslutar specialidrottslärarna vilka elever som bedöms ha potential att klara av att kombinera elitidrott med gymnasiestudier samt utvecklas till framtida landslagsidrottare. Detta innebär att specialidrottslärarna tar ut de idrottselever som de senare ska utbilda och betygsätta i ämnet specialidrott. Anderson och Fahlström visade också att idrottens agenda dominerar skolans verksamhet likt Hedberg (2014) och Ferry (2016). Det är de praktiska erfarenheterna av att vara tränare inom tävlingsidrotten som vägleder specialidrottsläraren vid uttagningen av idrottselever, framför kunskaper som knyter an till skolans pedagogiska uppdrag. Detta resulterade i att idrottens tävlingslogik satte riktningen vid uttagningsprocessen. Att som elev ha nått framgång inom sin idrott redan under högstadiet var ett viktigt uttagningskriterium. Studiens resultat visade även att specialidrottslärarna upplever det svårt att identifiera de rätta talangerna till RIG som ska ha förutsättningar för att bli morgondagens elitidrottare och samtidigt klara av en gymnasieutbildning.

Internationellt finns det studier som studerat de dubbla rollerna med att vara lärare och coach för sitt skollag. En australiensisk studie som studerade de dubbla rollerna, visade likt Hedberg (2014) och Ferry (2016) att idrotten fick sätta agendan på gymnasiet. Under perioder då idrottsverksamheten ställde höga krav upplevde lärarna sig tvungna att prioritera idrotten framför sina professionella åtaganden som lärare. Studien visade vidare att relationen mellan lärare och idrottselever stärktes när läraren även fungerade som tränare för eleven på fritiden (Van Rens et al., 2019).

Två andra studier har studerat hur idrott och hälsa lärare som samtidigt är tränare (teacher-coach) för ett skollag hanterar olika utmaningar med sina dubbla roller. Konukman et al. (2010) visade att

rollkonflikten är djupt rotad i skolorganisationen i USA och Kwon et al. (2010) att denna rollkonflikt kommer till uttryck i konkreta skillnader i ledarskapsstil i Singapore. Konukman et al. (2010) genomförde en litteraturöversikt och kom fram till att läraryrket och tränarrollen bygger på olika ansvar, förväntningar och arbetsrelaterade normer. Att kombinera dem medför ofta risker mellan pedagogiska mål, såsom lärande och inkludering och prestationsfokuserade mål som att utveckla prestationsförmåga och vinna matcher. Denna dubbla roll innebär att lärarna förväntas arbeta både under och efter skoltid. Förväntningar kommer bland annat från skolan och elevernas föräldrar. Dessa förväntningar tillsammans med en otydligt definierad arbetsroll bidrar till ökad risk för stress och burnout. Studien av Kwon et al. (2010) genomfördes i Singapore med lärare som också undervisar i skolämnet idrott och hälsa och samtidigt coachar ett skollag. Studien visade tydliga skillnader i hur elever uppfattar sina lärare beroende på sammanhang. Den upplevda ledarstilen skiftade påtagligt beroende på om läraren undervisade eller coachade. Elever upplevde en mer demokratisk och pedagogiskt orienterad ledarstil när läraren undervisade, medan idrottande elever upplevde en mer instruktions- och feedbackfokuserad ledarstil när läraren coachade. Studierna tydliggör att de dubbla rollerna att vara både lärare och tränare är komplex och krävande. För att förbättra arbetssituationen behövs både organisatoriska förändringar och stöd för att lärare ska kunna balansera de båda rollerna på ett rimligt vis. Dessa resultat är relevanta i en svensk kontext, eftersom specialidrottslärare vid idrottsgymnasier också hanterar den dubbla rollen som både lärare och tränare.

4.6 Avhandlingens forskningsbidrag

Som genomgången ovan visat har studier om dubbla karriärer huvudsakligen fokuserat på idrottselever i början av sin idrottskarriär, medan det finns få undersökningar av idrottare som nått internationell elitnivå. Ett av målen med det svenska systemet för NIU och RIG är att skapa förutsättningar för idrottselever att som senior nå nationell eller internationell elit inom sin specialidrott (Riksidrottsförbundet, 2012). Mot denna bakgrund är fokus i föreliggande avhandlingsarbete de tidigare elitidrottare som lyckas nå dessa idrottsliga mål. Eftersom en betydande del av forskningen om dubbla karriärer har koncentrerats till idrottsutbildningarnas verksamhet, och eftersom tidigare studier antyder att idrottsprofilerade gymnasieutbildningar inte

nödvändigtvis utgör den enda vägen mot elitnivå, inkluderar avhandlingen även framgångsrika elitidrottare som genomfört sin gymnasieutbildning utan idrottsinriktning. Avhandlingen avser därmed att bidra med viktig kunskap om hur olika utbildningsvägar kan leda till elitnivå samt vilka för- och nackdelar dessa utbildningsmiljöer kan innebära för utövandet av dubbla karriärer. Denna kunskap är viktig för idrottare, föräldrar, tränare, lärare och andra betydelsefulla personer som stödjer unga idrottstalanger att kombinera elitidrott med studier både inom idrottsgymnasier och gymnasier utan idrottsinriktning.

Tidigare studier visar vidare att idrottsutbildningar behöver utveckla mer flexibla stödsystem för att underlätta genomförandet av dubbla karriärer. Detta innebär bland annat att centrala stödpersoner behöver samarbeta och anta ett flexibelt förhållningssätt som möjliggör för idrottselever att förena idrotten, skolarbete och privatliv. Specialidrottslärare utgör i detta sammanhang en central stödperson, men forskning om specialidrottslärares arbete är fortfarande begränsat. Föreliggande avhandling syftar därför till att fördjupa förståelsen för specialidrottslärarnas stödjande insatser. Genom att synliggöra och analysera specialidrottslärarnas stödjande insatser avser avhandlingen att bidra med kunskap av relevans för såväl idrottsgymnasiernas fortsatta utveckling som för andra typer av talangutvecklingsprogram.

5. Design, metod och etiska överväganden

Detta avsnitt beskriver studiernas upplägg och forskningsdesign samt de metoder som ingår i denna avhandling. Avslutningsvis presenteras de etiska överväganden som är gjorda för varje delstudie. I denna avhandling ingår tre delstudier som tillsammans bidrar till att belysa dubbla karriärer på gymnasiet. Tabell 1 beskriver en översikt av de empiriska studierna.

Tabell 1. Översikt av de empiriska studierna.

Studie	**Design**	**Deltagare**	**Idrotter**	**Datainsamlings-metod**	**Analysmetod**
I	Kvantitativ studie	274	41	Enkäter	Chi-square test
II	Kvalitativ studie	10	9	Semistrukturerade intervjuer	Reflexiv tematisk analys (Braun & Clarke, 2006, 2021)
II	Kvalitativ studie	10	7	Semistrukturerade intervjuer	Reflexiv tematisk analys (Braun & Clarke, 2006, 2021)

5.1 Avhandlingens forskningsdesign och urval

Studie I är en kvantitativ enkätstudie i syfte att undersöka i vilken utsträckning tidigare svenska världsidrottare har studerat på idrottsgymnasium. I urvalet ingick samtliga (n=431) svenska elitidrottare som uppnått nivå tre till ett enligt Swann et al. (2015) idrottsklassificeringssystem (se tabell 2) och som hade varit elitaktiv mellan åren 2002 och 2012.

Table. 2. Participants Athlete Classification Based on their Highest Sporting Success.

1. World class elite athletes (n=140; 51%)	2. Successful elite athletes (n=87; 32%)	3. Competitive elite athletes (n=47; 17%)
Olympic medalists, World Champion medalists, World record holder, placing 1-3 in major competitions (i. e., Wimbledon, Masters in golf).	European Championship medalists, World Cup medal, placement 4-10 Olympics or World Cup.	Placement 4-10 European Championship, Nordic Championship medalist. Ranking 10-12 Olympics or World Cup, ranking 4-10 World Cup, National Championship medal, champion abroad, ranking 20 or less in the Olympics.

Som tabell 2 visar så tillhör 51 procent av respondenterna högsta nivån, 32 procent näst högsta nivån och 17 procent lägsta nivån.

Urvalet fastställdes under våren och hösten 2016, och den efterföljande datainsamlingen genomfördes mellan mars och juni 2017. Totalt genomfördes tre utskick av pappersenkäten, samtliga med bifogat följebrev. Respondenternas adresser har sökts fram via olika offentliga adressregister, såsom Birthday.com och Hitta.se. Vissa adresser inhämtades från respektive specialidrottsförbund via telefon och e-post, och ytterligare adresser erhölls från Olympiaboken. Enkäten med följebrev skickades ut i mars 2017. I följebrevet informerades undersökningsgruppen om studiens syfte, vilken kategori av respondenter som ingick i underökningen samt frågeformulärets struktur och innehåll. Respondenterna ombads att återsända det ifyllda frågeformuläret, i det bifogade frankerade kuvertet inom tio dagar. Tre veckor efter det första utskicket skickade forskargruppen en första påminnelsen genom ett påminnelsebrev (se bilaga 2). Efter ytterligare några veckor skickades en andra påminnelse ut.

Dataanalysen har genomförts med hjälp av statistikprogrammet SPSS 26.0. Flera chi-två-tester (χ^2) har genomförts för att undersöka om det finns ett samband mellan skolval och kön, idrottstyp, nivå av idrottslig framgång och resultat efter idrottskarriären (dvs. högsta utbildningsnivå, nuvarande anställning och ekonomisk situation).

Signifikansnivån för analyserna sattes till 0,05. Resultaten från denna studie har fungerat som en bakgrundsstudie till de två övriga delstudierna.

I delstudie II och III har jag valt kvalitativ semistrukturerad forskningsintervju som metod för datainsamling för att får svar på syfte och frågeställningar för respektive studie. Om man vill skaffa sig en förståelse för en persons attityder och erfarenheter av ett fenomen så är intervju som metod användbar enligt Rowley (2012). Detta stämmer väl överens med min undersökning som har för avsikt att ta reda på svenska världsidrottares upplevelser och erfarenheter av sin idrottskarriär med fokus på studier och idrott samt specialidrottslärares upplevelser och erfarenheter av att stödja idrottselever på idrottsgymnasium.

Studie II syftade till att retrospektivt fördjupa förståelsen av hur informanterna upplevde sina gymnasieval, både bland dem som studerade på RIG och dem som studerade på ett gymnasium utan idrottsinriktning. I studien ingick 10 tidigare svenska världsidrottare varav fem studerat på RIG och fem studerat på gymnasium utan idrottsinriktning. Ett strategiskt urvalsförfarande av respondenterna i studie I har genomförts. Deltagarna representerade följande idrotter: alpin skidåkning, fotboll, friidrott, handboll (två stycken), ishockey, kampsport, längdskidåkning, simning och snowboard. Tiden sedan deltagarna avslutade sina idrottskarriärer varierade mellan fem och 20 år vid tidpunkten för datainsamlingen. Enligt Swann et al. (2015) kvalificeringssystem baserad på idrottsliga framgångar så tillhör sju informanter högsta nivån ”World-class elite athletes” och tre ”Successful elite athletes” (se tabell 2).

I studie III ingick 10 specialidrottslärare (fyra kvinnor och sex män) som var verksamma på RIG inom följande idrotter: basket, friidrott (två stycken), handboll, innebandy, längdskidåkning (två stycken), orientering och skidskytte (två stycken). Genom RF (2024) lista med samtliga RIG för perioden 2023/24-2025/26 har ett strategiskt urval (målstyrt) genomförts (Bryman, 2018). Ett informationsbrev och en samtyckesblankett skickades ut till urvalsgrupperna i studie II och III (se bilagor 3, 10, 5, 11), och ett påminnelsebrev skickades två veckor senare (se bilagor 4 och 6). Skriftligt samtycke inhämtades från samtliga deltagare.

Vid dataanalysen av studie II och III använde jag ett induktivt tillvägagångssätt med utgångspunkt i informanternas subjektiva erfarenheter (Braun & Clarke, 2021). Därefter antog jag ett deduktivt förhållningssätt genom att använda det teoretiska ramverket (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Henriksen et al., 2020) som ett analysverktyg för att koppla intervjudata till forskningsfrågorna och den teoretiska ramen. Det teoretiska ramverket fungerade som ett analytiskt verktyg för att underlätta förståelsen av den komplexa miljö som deltagarna befinner sig i. Under analysprocessen i de båda studierna har jag följt Braun och Clarke (2006, 2021) sex steg, vilka innefattar: (a) transkribering av intervjuerna ordagrant med efterföljande genomläsning för att identifiera betydelser och mönster; (b) systematisk genomläsning av utskrifterna, där liknande utsagor från hela materialet induktivt fördes samman till koder; (c) analys av koderna för att fastställa om olika koder kunde grupperas samman till övergripande teman; (d) kritisk granskning av de framtagna teman för att bedöma deras relevans, till exempel om teman är grundade i original koderna, om det finns tillräckligt empiriskt stöd för varje enskilt tema och om datamaterialet är tillräckligt omfattande för att fånga flera aspekter av fenomenet; (e) namngivning och definiering av varje tema, med fokus på att klargöra dess betydelse i relation till forskningsfrågorna; (f) manusförfattande för respektive studie. Detta sista steg innebär att välja ut relevanta citat som representerar varje tema och som kan användas för att argumentera i relation till forskningsfrågorna, samt att skriva fram en sammanhängande redogörelse för varje tema. För att strukturera och organisera datamaterialet har jag använt det kvalitativa analysverktyget NVivo 12 Plus i studie II och NVivo 14 i studie III.

5.2 Enkät och intervjuguide

I studie I användes ett urval av enkätens frågor för att besvara delstudiens syfte och forskningsfrågor. Följande frågor med tillhörande svarsalternativ (se bilaga 7) har använts: fråga 2 (kön), fråga 6 (högsta avslutade utbildning), fråga 7a (tidigare studier vid idrottsgymnasium), fråga 7b (typ av idrottsgymnasium), fråga 7c (bedömning av denna studieforms betydelse för din idrottsliga utveckling), fråga 9 (om elitidrottskarriären hindrat möjligheterna till högre utbildning), fråga 10 (nuvarande sysselsättning), fråga 17 (huvudsakliga idrott), fråga 23 (högsta idrottsliga framgång under

elitidrottskarriären), fråga 38a och 38b (förändringar i ekonomiska förutsättningar efter avslutad elitidrottskarriär). En fullständig version av frågeformuläret återfinns i bilaga 1.

Intervjuguiden för studie II var indelad i sju avsnitt med följande teman: tema 1 (bakgrund till undersökningen och information om intervjun), tema 2 (före elitidrottskarriären), tema 3 (dubbla karriärer och idrottsgymnasium samt gymnasium utan idrottsinriktning), tema 4 (idrottsliga och akademiska utmaningar), tema 5 (eftergymnasiala studier eller arbete och elitidrott), tema 6 (övergång till civil karriär), tema 6 (avslut). En beskrivning av intervjuguiden återfinns som bilaga 8.

Intervjuguiden för studie III var indelad i sju avsnitt med följande teman: tema 1 (bakgrund till undersökningen och information om intervjun), tema 2 (bakgrund som specialidrottslärare), tema 3 (den elitsatsande eleven), tema 4 (idrott, studier och privatliv), tema 5 (idrottseleven och idrottslig utveckling), tema 6 (idrottseleven och akademisk utveckling), tema 6 (karriärövergångar), tema 7 (avslut). En beskrivning av intervjuguiden återfinns som bilaga 9.

5.3 Tillförlitlighet

Individuella semistrukturerade forskningsintervjuer har använts som datainsamlingsmetod för studie II och III. Inom kvantitativ forskning avser reliabilitet exakt replikerbarhet av undersökningens process och resultat. Kvalitativ forskning däremot, involverar forskarens tolkningsutrymme och epistemologiska utgångspunkter, vilket gör det utmanande att säkerställa reliabilitet i kvalitativ forskning (Leung, 2015). Tillförlitligheten i kvalitativ forskning är däremot ett sätt att bedöma kvalitén för intervjustudier (Bryman, 2018). Under arbetet med studie II och III har jag själv genomfört intervjuerna, transkriberingarna och det första utkastet av analysen. Detta har gjort att jag har varit väl insatt i intervjumaterialet vilket stärker tillförlitligheten i analys och resultatredovisningen. Mina handledare har agerat ”critical friends” (Smith & McGannon, 2018), vilket innebär att de har ställt kritiska frågor om mina tolkningar under analysprocessen. Detta har bidragit till ett kritiskt förhållningssätt under analysprocessen och att jag reflekterat över alternativa tolkningsmöjligheter. Under analyserna av intervjuerna har jag följt strukturen i enlighet med Braun och Clarke (2006, 2021) vilket gör det

möjligt för andra att förstå och värdera tillförlitligheten i analyserna (Bryman, 2018). I studie II och III genomfördes två pilotintervjuer i syfte att testa och vidareutveckla intervjuguiderna. Att genomföra pilotintervjuer är ett sätt att förfina intervjuguiden och det underlättar även möjligheten att ställa frågor som på ett tydligare sätt relaterar till forskningsfrågorna (Braun & Clarke, 2013). Pilotintervjuerna gav värdefulla kunskaper som bidrog till att vidareutveckla intervjuguiderna. För att ytterligare utveckla intervjuguiden för varje delstudie förde jag minnesanteckningar efter varje intervju. Dessa anteckningar gav värdefulla insikter som också bidrog till vidareutveckling av de båda intervjuguiderna och kom till praktisk nytta för de efterföljande intervjuerna. Anteckningarna möjliggjorde även en fördjupad reflektion över min roll som intervjuare och hur jag kunde förbättra mitt sätt att formulera frågor och följdfrågor som knöt an till frågeställningarna.

En fråga som är relevant för intervjuundersökningar är om resultaten kan generaliseras till andra liknande grupper (Kvale & Brinkmann, 2014). Om läsaren känner igen resultaten utifrån egna erfarenheter och om dessa upplevs trovärdiga kan man anse att intervjuundersökningarna har ett visst mått av generaliserbarhet (Braun & Clarke, 2013; Smith, 2018). Då både studie II och III innehåller autentiska citat och beskrivande sammanfattningar om dem, samt att analysförfarandet beskrivs detaljerat i varje artikel, kan det ge en högre grad av trovärdighet. Det blir också upp till läsaren att själv avgöra om resultaten är överförbara till liknande kontexter (Smith, 2018).

Studie I är en enkätundersökning där urvalet var samtliga 431 elitidrottare som deltagit på OS, VM och EM eller motsvarande internationella mästerskap mellan åren 2002 och 2012. För en mer utförlig beskrivning av urvalet hänvisas till artikel I. Eftersom undersökningen har en svarsfrekvens på 64 procent kan man anta att dess replikerbarhet är relativt god. Dock behöver man ta hänsyn till generationsskillnader, såsom idrottsliga och studiemässigt förändrade förutsättningar.

5.4 Etiska överväganden

Under hela forskningsprocessen, från idéutveckling till publicering av resultat, är etiska frågor och potentiella etiska problem ständigt

närvarande. Det är därför viktigt att fortlöpande reflektera över och diskutera etiska utmaningar under projektets gång (Eldén, 2020). Tillsammans med mina handledare har jag, såväl före som under och efter datainsamlingen, diskuterat hur vi bäst förhåller oss till de forskningsetiska principerna. Dessa diskussioner har bland annat rört utformningen av informationsbreven och samtyckesblanketter, vilka typer av intervjufrågor som är lämpliga att ställa, vilka frågor och svarsalternativ som bör inkluderas i enkätundersökningen samt hur datamaterialet ska hanteras och förvaras på ett säker och etisk godtagbart sätt. De forskningsetiska övervägandena har grundats i Vetenskapsrådets riktlinjer God forskningssed (2017, 2024) och Etikprövningsmyndighetens (2024) Vägledning om etikprövning av forskning på människor. Forskningsetiska kommittén vid Karlstads universitet har varit ett stöd vid planering och genomförande av delstudierna. Delstudie I och II har godkänts av Regionala etikprövningsnämnden i Uppsala (Dnr 2016/428). Inför delstudie III söktes ett rådgivande yttrande från den forskningsetiska kommittén vid Karlstads universitet (Dnr HS 2024/121). Allt datamaterial som används i denna avhandling lagras och förvaras i Sunet Drive, en säker lagringslösning för forskningsdata. Detta sker i enlighet med Karlstads universitets hanteringsanvisningar för forskningshandlingar. Endast jag och mina handledare har åtkomst till projektets data i Sunet Drive. De besvarade pappersenkäterna från studie I förvaras inlåsta i ett skåp vid Institutionen för pedagogiska studier vid Karlstads universitet.

För att en person själv ska kunna avgöra om man vill vara med i ett forskningsprojekt så har man rätt till tydlig information om projektet (Görman, 2023). Detta forskningsprojekt har använt stödmallar som Forskningsetiska kommittén vid Karlstads universitet tillhandahållit. Ett informationsbrev har skickats ut (se bilagor 1,3 och 5) till samtliga deltagare i de tre undersökningarna där bakgrunden och syftet har beskrivits. I informationsbrevet framgår att undersökningen är konfidentiell, att deltagandet är frivilligt och att deltagare när som helst kan avbryta sitt medverkande utan att ange skäl. Samtycke ska alltid inhämtas innan en undersökning påbörjas, och ska både inhämtas skriftligt och muntligt (Görman, 2023). Vid genomförandet av intervjuundersökningarna bifogades samtyckesblankett tillsammans med informationsbrevet. Informanterna gav sitt skriftliga medgivande

genom att underteckna blanketten och returnera i det frankerade kuvertet. Inför varje intervju har informanterna återigen informerats om frivilligheten i att delta och om möjligheten att när som helst avbryta intervjun. Respondenterna i enkätstudien informerades om att de gav sitt samtycke genom att fylla i enkäten och skicka tillbaka den per post. På så sätt har grundläggande krav inom forskningsetik hanterats, såsom informationskravet, samtyckeskravet och frivillighetskravet (Eldén, 2020).

Forskaren bör överväga de fördelar som en intervjuundersökning har med de nackdelar och risker som det kan innebära för deltagarna. Detta ska ställas i relation till det kunskapsvärde som undersökningen förväntas generera (Kvale & Brinkmann, 2014). Alla intervjuer genomfördes via videotelefoni (Zoom Video Communications, Inc.) vilket gjorde det möjligt för deltagarna att själva välja en bekant intervjuplats. Då intervjuerna har handlat om deltagarnas arbete och/eller intresseområden som de är kunniga om, så anses eventuella obehag och att deltagarna tar skada vara små. För att värna deltagarnas tid så har jag haft som mål att hålla mig inom cirka 60 minuter per intervju. Den kortaste intervjun varade 45 minuter och den längsta 90 minuter, med ett medelvärde för samtliga intervjuer på 60 minuter.

Vid utarbetandet av artiklarna i denna avhandling användes Microsoft 365 Copilot för att förbättra språk och läsbarhet. Efter användning av verktyget granskades och bearbetades texten och jag som författare ansvarar fullt ut för publikationens innehåll.

6. De empiriska studierna

I följande avsnitt kommer en sammanfattning av de tre empiriska studierna som ingår i avhandlingen att redovisas. Därefter beskrivs samarbetet mellan mig och mina medförfattare i artiklarna.

6.1 Studie I

Nyberg, C., Wagnsson, S., Gustafsson, H., & Stråhlman, O. (2023). Dual career support among world-class athletes in Sweden: Performance, education, and employment. *Frontiers in* Psychology, *13*,1093562.
https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1093562

Bakgrund: Utgångspunkten för artikel I är en genomförd enkätundersökning med 274 tidigare landslagsidrottare som vunnit internationella medaljer. Syftet med undersökningen var att ta reda på i vilken utsträckning svenska världsidrottare hade studerat på idrottsgymnasium. Undersökningen hade följande frågeställningar: Finns det ett signifikant samband mellan skolval (RIG, NIU eller gymnasium utan idrottsinriktning) och kön, idrottsprestationer, typ av idrott, möjligheter till högre utbildning, anställningsmöjligheter och ekonomisk situation efter idrottskarriären?

Metod: Av urvalet på 431 elitidrottare som deltagit på OS, VM och EM eller motsvarande mästerskap mellan åren 2002 och 2012 så besvarade 274 frågeformuläret, vilket innebär en svarsfrekvens på 64 procent. Undersökningsgruppen representerar 41 idrotter, (både sommar och vinteridrotter) varav 27 är individuella idrotter och 14 är lagidrotter. För en mer utförlig beskrivning av urvalet hänvisas till artikel I i denna avhandling. Urvalsgruppen representerar framgångsrika elitidrottare på internationell nivå och har kopplats samman med Swann et al. (2015) idrottsklassificeringssystem. 51 procent av respondenterna tillhör nivå 1 ”World-class elite ahtletes”, 32 procent tillhör nivå 2 ”Successful eltie athletes” och 17 procent tillhör nivå 3 ”Competitive elite ahtletes” (Se tabell 1 i artikel I).

Åldersfördelningen för undersökningen sträcker sig från 26 till 62 år där medelåldern för året då datainsamlingen genomfördes (2017) var 41 år. En majoritet (271 stycken) är födda i Sverige och tre individer är födda i annat land. Nästan hälften 48 procent (131 st) av undersökningsgruppen växte upp i glesbygd eller en mindre stad. 31

procent (86 st) växte upp i en medelstor till större stad och 21 procent (57 st) i en storstadsregion. Hälften av undersökningsgruppen (51%) hade universitetsutbildning, 37 procent hade gymnasieutbildning och 4 procent grundskola som högsta utbildningsnivå. Majoriteten (61%) hade anställning vid tillfället för datainsamlingen och mer än en tredjedel (35%) hade eget företag. En minoritet (4%) studerade, var arbetslösa eller föräldralediga.

Resultat: Resultaten visade att mindre än hälften (44%) av deltagarna i undersökningsgruppen hade genomfört sin gymnasieutbildning vid ett av landets riksidrottsgymnasier (RIG) eller nationella godkända idrottsutbildningar (NIU). Detta innebär att majoriteten av de tidigare svenska elitidrottarna i studien (56%), som deltagit i både EM, VM och OS, hade studerat på ett gymnasium utan idrottsinriktning. Med tanke på att idrottsgymnasierna ingår i den svenska talangutvecklingsmodellen i syfte att stödja unga, talangfulla elitidrottare att nå nationell eller internationell elitnivå samtidigt som de fullföljer en gymnasieutbildning (Ferry, 2014; Stambulova, 2015) framstår resultaten som intressanta. Vid jämförelse mellan dem som studerat vid ett idrottsgymnasium och dem som genomfört en gymnasieutbildning utan idrottsinriktning framkom inga skillnader i idrottslig framgång enligt Swann et al. (2015) idrottsklassificeringssystem. Det var heller inga skillnader i idrottsliga framgång mellan deltagare som gått på RIG eller NIU.

Resultaten visade vidare att det var vanligare att studera på högskola/universitet bland dem som gått på NIU eller på gymnasium utan idrottsinriktning. Bland de deltagare som studerat vid RIG var det däremot vanligare att gymnasieutbildningen utgjorde deras högsta utbildningsnivå. Det framkom också att en större andel av dem som gått på RIG eller NIU ansåg att deras idrottskarriär hade hindrat dem från att studera vidare på högskola/universitet, jämfört med dem som gått på ett gymnasium utan idrottsinriktning. Oavsett utbildning visade resultaten att majoriteten av deltagarna hade fått en förbättrad ekonomisk situation efter avslutad idrottskarriär, medan en fjärdedel uppgav att deras ekonomiska situation hade försämrats. Samtliga deltagare, oberoende av gymnasiebakgrund, hade någon form av sysselsättning efter idrottskarriären

Att kombinera elitidrott och studier innebär betydande utmaningar (Stambulova, 2015), och flera studier har visat att elever vid idrottsgymnasier ofta prioriterar idrotten på bekostnad av skolarbetet. (Küttel et al., 2020; Sæther et al., 2022; Van Rens et al., 2015). Detta trots att avsikten med verksamheten är att idrott och studier ska ges likvärdig prioritet. Med utgångspunkt i detta kan det för vissa unga idrottare vara mer ändamålsenligt att studera på ett gymnasium utan idrottsinriktning, där de potentiellt kan hitta en bättre balans mellan idrottssatsning och studier. Studiens resultat visade också att elever som studerade vid idrottsgymnasium i högre utsträckning upplevde att deras idrottssatsning hade begränsat deras möjligheter till högre utbildning, jämfört med dem som gått på gymnasium utan idrottsinriktning. Detta kan indikera vissa fördelar med alternativa utbildningsvägar. Samtidigt innebär studier på ett gymnasium utan idrottsinriktning att eleverna inte får något formellt stöd för att kombinera studier och elitidrott. Trots detta har mer än hälften av deltagarna i undersökningsgruppen klarat denna kombination utan att ta del av ett idrottsanpassat skolsystem. Orsakerna till detta kan var flera, men det är möjligt att dessa deltagare trots allt mottog någon form av informellt stöd för sin dubbla karriär. Fortsatt forskning behövs för att undersöka detta.

Studiens bidrag: Denna studie är en av få med ett urval av svenska elitidrottare som har nått världseliten i sina respektive idrotter. Då målet med idrottsgymnasierna är att fostra morgondagens idrottsstjärnor och samtidigt skaffa sig en gymnasieutbildning så är resultaten viktiga för alla aktörer som stöttar idrottselever på gymnasiet med dubbla karriärer, både för dem som är verksamma på idrottsgymnasium och gymnasium utan idrottsinriktning. Studiens resultat visar att studier vid idrottsgymnasium inte är avgörande för att lyckas med både elitidrott och studier.

6.2 Studie II

Nyberg, C., Gustafsson, H., Haraldsen, H. M., & Wagnsson, S. (2025). Differentiated pathways in upper secondary school. World-class Swedish athletes experiences. *Journal of Applied Sport Psychology, 38*(2), 212-232. https://doi.org/10.1080/10413200.2025.2521265

Bakgrund: Syftet med studie II var att genom retrospektiva semistrukturerade intervjuer undersöka svenska världsidrottares

upplevelser av att studera på gymnasium, både de som studerat på riksidrottsgymnasium (RIG) och de som studerat på gymnasium utan idrottsinriktning. Följande frågeställningar gav riktning åt undersökningen: Vilka föreställningar, värderingar och motivationer påverkade världsledande idrottares val att kombinera elitidrott och utbildning under gymnasieåren? Vilka erfarenheter hade de under sina utvecklingsår under gymnasieperioden? Vilka roller hade signifikanta andra för idrottarnas möjlighet till att kombinera elitidrott och studier på RIG respektive gymnasium utan idrottsinriktning?

Metod: Ett strategiskt urvalsförfarande av respondenterna i studie I användes under urvalsprocessen där avsikten var att intervjua 10 tidigare svenska världsidrottare. Av informanterna har fem studerat på riksidrottsgymnasium (RIG) och fem har studerat på gymnasium utan idrottsinriktning. Enligt Swann et al. (2015) kvalificeringssystem baserad på idrottsliga framgångar så tillhör åtta informanter högsta nivån ”World-class elite athletes” och två näst högsta nivån ”Successful elite athletes” (se artikel 1). I undersökningsgruppen ingick tre män och sju kvinnor som representerade följande idrotter: längdskidor, alpin skidåkning, snowboard, friidrott, simning, kampsport, ishockey, fotboll och handboll (två deltagare). Två provintervjuer och 10 semistrukturerade intervjuer genomfördes över videotelefoni (zoom) och tog mellan 50 och 90 minuter (medelvärde 60 minuter) och transkriberades manuellt från tal till text. För analys av transkriberade data har Braun och Clarke (2006, 2021) analys i sex steg används. Som hjälp att strukturera, organisera och koda data har NVivo 12 plus använts som är ett program för kvalitativ dataanalys. Under analysprocessen har jag använt Dual-Career-Development Enviroment workning model (DCDE model) av Henriksen et al. (2020) som ett analytiskt redskap för att tolka och organisera data i relation till syfte och forskningsfrågorna.

Resultat: Vid analysen utarbetades följande teman: Motivation till skolval, Viktiga signifikanta andra i dubbla karriärer, En brist i balans mellan idrott och studier, och Dubbla karriärer och livskvalité. Resultaten visar att valet till gymnasiet hade olika orsaker beroende på vilket typ av gymnasium man valde. De som valde RIG beskrev detta som ett självklart val för den som strävade efter att nå elitnivå. Tillgång till kompetenta tränare, kvalificerad sparring under träningarna samt

möjligheten att ingå i en gemenskap med likasinnade lyftes fram som betydelsefulla faktorer. För dessa informanter var idrottslig utveckling i fokus framför studiemässig utveckling. De informanter som valde gymnasium utan idrottsinriktning hade andra prioriteringar. Bland annat ville de slippa träna på skoltid och studera på ett gymnasium som gav bättre utbildningsmöjligheter. Att komma bort från idrottsmiljö med negativ jargong var en annan orsak. Intervjustudien visade också att de som läste på gymnasium utan idrottsinriktning uppskattade möjligheter att vara i sociala sammanhang utanför idrotten och på så vis utveckla en identitet i flera miljöer. Andra fördelar var att man inte behövde flytta hemifrån utan kunde behålla sin nära kontakt med familj och kompisar i sin hemmiljö.

Att hitta en balans mellan den idrottsliga satsningen och studier på gymnasiet är en utmaning för många unga idrottare och ett av syftena med idrottsgymnasierna är att stödja idrottseleven med detta (De Subijana et al., 2015; Stambulova et al., 2024; Tsube & Feltz, 2015;). Men intervjuundersökningen visade att idrotten för tre av informanterna tilläts prioriteras på bekostnad av studier vid RIG, vilket resulterade i att de saknade godkända betyg i vissa ämnen vid gymnasieutbildningens avslut. Informanter som hade studerat vid RIG beskrev signifikanta andra, såsom specialidrottslärare och föräldrar, som centrala för den idrottsliga satsning snarare än den studiemässiga utvecklingen. Det kan därför konstateras att idrotten i flera fall tilläts styra utbildningens inriktning på bekostnad av studierna. Inom exempelvis vinteridrotter, ansågs det dessutom nödvändigt att studera vid RIG för att möjliggöra en fortsatt elitidrottssatsning.

Noterbart är att de informanter som hade studerat vid gymnasier utan idrottsinriktning ändå upplevde att de fick stöd för sin idrottssatsning, trots att det inte gick på ett idrottsgymnasium. Det var i första hand studierna som styrde prioriteringarna, och så länge dessa fungerade väl skapade skolan förutsättningar för deltagande i träningsläger och tävlingar. Informanterna beskrev även det betydelsefulla stöd de hade fått från föräldrar, studiekamrater, idrottsledare och mentorer för att kunna hantera sina studier. För att klara det dubbla uppdraget, det vill säga att kombinera elitidrott och studier, framstod det som avgörande att upprätthålla goda studieresultat. För de informanter som studerat på gymnasier utan idrottsinriktning förefaller balansen mellan

studierna och idrott ha varit mer jämn, samtidigt som studierna i högre grad styrde prioriteringarna.

Studiens bidrag: RIG-verksamheten bör vara uppmärksam på att idrotten tenderar att få större prioritet än studierna vid RIG, vilket kan leda till negativa studieresultat för idrottseleverna. Då RIG- elever har samma studiekrav som övriga elever på gymnasiet är det viktigt med en balans mellan prioriteringarna för dubbla karriärer. Utifrån Henriksens et al. (2020) DCDE-modell kan man konstatera att signifikanta andra inom miljöerna skola, idrott och privatliv behöver stödja idrottseleverna att prioritera både idrotten och studierna. Detta för att skapa goda möjligheter för idrottseleverna att lyckas med en idrottskarriär och samtidigt skaffa sig en gymnasieutbildning. Studiens resultat kan bidra med viktiga kunskaper om de möjligheter och utmaningar som idrottselever på idrottsgymnasierna och gymnasium utan idrottsinriktning ställs inför, vilket kan vara till hjälp för att utveckla verksamheterna för att stötta idrottseleverna på bästa sätt. Resultaten kommer att vara relevanta för framtidens idrottselever, föräldrar, specialidrottslärare och övriga personer som är verksamma runt idrottseleven under gymnasietiden.

6.3 Studie III

Nyberg, C. Gustafsson, H., & Mallet, J.C (2026). Sport-Teachers Experiences Supporting Student-Athletes at Upper Secondary Sports School. *International Sport Coaching Journal. Advance online publication*. https://doi.org/101123/iscj.2025-0137

Bakgrund: Syftet med denna studie var att undersöka hur specialidrottslärare vid RIG stödjer idrottselever med dubbla karriärer, att både utvecklas till elitidrottare och samtidigt slutföra gymnasieutbildning. Följande frågeställning var vägledande under studien: På vilket sätt ger specialidrottslärare stöd till idrottselever som möter idrottsliga, studiemässiga och personliga utmaningar inom RIG-miljön?

Metod: Genom ett strategiskt urvalsförfarande ingick 10 specialidrottslärare som arbetar på RIG, med både individuella- och lagidrotter och sommar- och vinteridrotter. Följande specialidrotter är representerade i studien: basket, friidrott, handboll, innebandy, längdskidor, orientering och skidskytte. Fyra specialidrottslärare var

kvinnor och sex var män. Genom Riksidrottsförbundets.se (www.rf.se, 2024) lista med samtliga RIG för perioden 2023/24-2025/26 har urvalet genomförts. Två provintervjuer och tio semistrukturerade intervjuer har genomförts med hjälp av videotelefoni (zoom) som pågått mellan 50 och 80 minuter (medelvärde 60 minuter). Henriksen et al. (2020) DCDE-modell och Bronfenbrennes bioekologisk utvecklingsteori (2006) har varit ett ramverk och hjälp vid konstruktionen av intervjuguiden för att täcka in frågor inom de tre områdena idrott, studier och privatliv som berör den idrottande eleven på mikronivån. Transkribering har genomförts genom AI-verktyget Amberscript som Karlstads universitet universitetsbiblioteket tillhandahåller. För att strukturera, organisera och koda data användes NVivo 14 som är ett program för kvalitativ dataanalys. För analys av transkriberade data har Braun och Clarke (2006, 2021) analys i sex steg används. Som redskap vid analysen av intervjuerna användes Henriksens et al. (2020) DCDE- modell och Bronfenbrennes bioekologisk utvecklingsteori (2006) för att tolka och organisera data i relation till syfte och forskningsfrågan.

Resultat: Specialidrottslärarna beskriver att de antar ett helhetsperspektiv i sitt arbete med att stödja idrottselever. De samarbetade med olika intressenter i flera miljöer på mikro-, meso- och exosystemnivå inom idrott, studier och privatliv för att stödja idrottseleverna att hantera sina dubbla karriärer. Specialidrottslärarna i studien framhåller betydelsen av att idrottselever håller sig på rätt spår i sin utbildning. Under perioder med hög studiemässig arbetsbelastning och när idrottselever inte hinner med sina studier, genomför idrottslärarna idrottsanpassningar för att underlätta balansen mellan skolarbete och idrott. En stor del av informanternas arbete drivs av personligt engagemang och utförs ofta utanför ordinarie arbetstid, ibland i form av frivilligинsatser. Resultaten understryker behovet av tydligare rolldefinitioner för specialidrottslärare samt bättre resursfördelning för att effektivt hantera arbetsbelastningen och optimera dubbla karriärer för idrottselever.

Studiens bidrag: Om specialidrottslärare på RIG behöver fungera som en omhändertagande coach som denna studie antyder, har det konsekvenser för RIG verksamheten. Man behöver se en breddning av

uppdraget mot helhetsansvar för elevernas dubbla karriärer. Utbildningen av specialidrottslärare behöver beröra kompetenskrav kring psykologi, samtalsmetodik och studiestödsplanering. Man behöver även se rollen som specialidrottslärare som en mer komplex yrkesroll, som kräver helhetskompetens inom både idrott, studier och privatliv. Att vara både lärare, tränare, mentor och extraförälder kräver att utbildningen tar upp professionella gränsdragningar, etiska dilemman och hållbarhet i yrkesrollen, så att specialidrottslärare kan sätta rimliga gränser i praktiken för att kunna hantera sitt uppdrag. Att samtidigt vara tränare, lärare och extraförälder kan skapa rollkonflikter. Den multiprofessionella rollen kan också skapa förväntningar på ständig tillgänglighet från elever och föräldrar som denna studie påvisat.

6.4 Min roll i samarbete med medförfattare och handledare

I samtliga tre artiklar har jag haft medförfattare. I artikel I och II var två av mina handledare medförfattare, medan en av mina handledare var medförfattare i artikel III. I samtliga artiklar har medförfattarna bidragit genom att kritiskt granska manus och ge återkoppling på innehållet. Revideringar inför publicering genomfördes i samverkan med medförfattarna.

Planeringen av designen för studie I genomfördes tillsammans med medförfattarna. Enkäten konstruerades i samverkan med medförfattare fyra, och jag hade ansvar för datainsamlingen med stöd av denna medförfattare. Jag var huvudansvarig för manusförfattandet. De statistiska analyserna genomfördes tillsammans med medförfattare två.

I den andra artikeln genomfördes planeringen av studiedesignen i samverkan med medförfattare två och fyra samt med handledare. Intervjuguiden utarbetades i samråd med medförfattare två och fyra och pilottestades av mig. Under analysprocessen fungerade mina handledare som kritiska granskare. I denna artikel har jag som huvudförfattare genomfört all datainsamling och haft huvudansvaret för manusförfattandet.

Planering av den tredje studiens design genomfördes av mig som huvudförfattare i samverkan med medförfattare två och mina övriga handledare. Intervjuguiden utformades i samråd med medförfattare

två och pilottestades av mig som huvudförfattare. Jag ansvarade för all datainsamling och manusförfattandet, medan medförfattare två och mina övriga handledare agerade kritiska granskare under analysprocessen.

7. Diskussion

I detta avsnitt diskuteras avhandlingens huvudresultat med utgångspunkt i de tre delstudierna och tidigare forskning. Där efter diskuteras avhandlingens teoretiska kunskapsbidrag, studiernas fördelar och nackdelar samt studiernas relevans för liknande miljöer. Som avslutning diskuteras delstudiernas praktiska implikationer, slutsatser och framtida forskning.

Undersökningar som handlar om dubbla karriärer har ofta haft fokus på idrottare som är i början av sin idrottskarriär (Sisjord & Sorensen, 2018; Sorkkila et al., 2020; Stambulova et al., 2015), men få studier har handlat om dem som har etablerat sig på elitnivå. På så sätt skiljer sig denna avhandlings forskningsfokus, då studie I och II innehåller deltagare som tävlat på internationell elitnivå inom sina respektive idrotter.

7.1 Resultatdiskussion

Idrottsgymnasium ingen självklar utbildningsväg

Trots att deltagarna i studie I representerar svenska världsidrottare visade resultaten att 44 procent hade studerat vid ett idrottsgymnasium. Det var endast 31 procent som hade studerat på riksidrottsgymnasium (RIG), vilket är den skolform som uttryckligen syftar till att utbilda idrottselever med potential att nå internationell elit (Ferry, 2014; Riksidrottsförbundet, 2012). Dessa resultat antyder att det inte är avgörande vilken utbildningsväg man väljer under gymnasiet för framtida idrottsframgångar. Mot denna bakgrund var det över hälften (56%) av deltagarna i Studie I som hade studerat vid gymnasier utan idrottsinriktning och därmed saknat ett formellt organisatoriskt stöd för en dubbel karriär. Detta är relevant kunskap för idrottselever, föräldrar och tränare som många gånger antar att studier på ett idrottsgymnasium är en förutsättning för att nå elitnivå. RIG:s uttalade syfte är därtill att underlätta för idrottselever att kombinera gymnasiestudier med elitidrottssatsning (Ferry, 2014; Stambulova et al., 2015). Detta väcker frågan om vilka faktorer som gör att dessa informanter, trots frånvaron av strukturellt stöd, ändå lyckas kombinera elitidrott och studier under gymnasietiden.

Studie II genomfördes för att erhålla en fördjupad förståelse av svenska världsidrottares erfarenheter av olika utbildningsvägar på gymnasiet, både bland dem som studerade vid RIG och bland dem som studerade

på gymnasium utan idrottsinriktning. Informanterna i Studie II angav flera skäl till att avstå idrottsgymnasium. Elitidrottsmiljön upplevdes negativ på grund av den höga konkurrenssituationen. Att ha en identitet och tillhörighet utanför idrotten ansågs bidra till lägre upplevda idrottsliga prestationskrav. När idrotten inte var den enda viktiga sysselsättningen minskade den upplevda pressen att prestera, vilket i sin tur bidrog till bättre idrottsresultat. Dessa resultat kan förstås utifrån Henriksen et al. (2020) DCDE-modell, där möjligheten att integrera med miljöer utanför idrotten under gymnasietiden framstår som särskilt betydelsefullt för vissa idrottares dubbla karriärutveckling.

Att välja skola efter de bästa utbildningsmöjligheterna var ett annat skäl för deltagarna i Studie II att välja bort idrottsgymnasium. En av deltagarna valde tillexempel en skola med musikinriktning, som hen kombinerade med sin elitidrottssatsning. Att mer än hälften (56%) av respondenterna i Studie I hade studerat vid gymnasier utan idrottsinriktning, tillsammans med resultaten från Studie II som visade att studiemässiga prioriteringar var en viktig faktor i valet av skola, ger ytterligare stöd för att det är möjligt att prioritera studiemässiga framgångar och samtidigt nå idrottsliga topprestationer. Dessa resultat står i kontrast till Ryba et al. (2017) studie, som visade att idrottssatsande gymnasieelever ofta har en inställning att det inte är möjligt att lyckas som idrottare om man samtidigt satsar på en akademisk karriär. Sådana föreställningar är viktiga att uppmärksamma. Om uppfattningen är att RIG utgör den enda vägen till idrottslig framgång riskerar valet av RIG att prioriteras framför valet av gymnasieutbildning. Detta kan i sin tur leda till begränsade möjligheter till en civil karriär efter den avslutade idrottskarriären (Torregrosa et al., 2015; Vilanova & Puig, 2016).

Idrottsliga och skolrelaterade prioriteringar

Flera studier har visat att de idrottsliga kraven vid idrottsgymnasier ofta är högt ställda och att idrottselever tvingas nedprioritera sina studiemässiga ambitioner till förmån för idrottsliga satsningar (Van Rens et al., 2015; Saether et al., 2017; Ronkainen et al., 2018; Küttel et al., 2020; Söker et al., 2025). Med utgångspunkt i dessa studiers resultat är det särskilt intressant att Studie I visade att deltagarna som studerat på idrottsgymnasium uppgav att deras idrottskarriär hade

begränsat deras möjligheter till högre utbildning. Liknande resultat återfanns i Studie II. Informanterna som hade studerat vid RIG beskrev att deras primära fokus under gymnasietiden låg på idrottslig utveckling, ofta på bekostnad av deras studiemässiga utveckling. De uttryckte att de tilläts prioritera idrottsliga aktiviteter, även i situationer där de låg efter i skolarbetet. De kunde exempelvis beviljas ledighet för träningsläger och tävlingar, något som de i efterhand ifrågasatte. Som en konsekvens av denna prioriteringsordning saknade tre av RIG-deltagarna i Studie II betyg i vissa ämnen efter avslutad skolgång. Aktörer inom RIG har inte enbart i uppdrag att utveckla framtidens elitidrottare, utan även säkerställa att idrottseleven fullföljer en gymnasieutbildning som ger dem förutsättningar att bedriva högre studier och/eller etablera sig på arbetsmarknaden efter avslutad idrottskarriär (Riksidrottsförbundet, 2012; Svensson, 2021). Två av deltagarna i Studie II behövde, efter att deras idrottskarriärer avslutats, läsa upp gymnasiebetyg i vissa ämnen för att få möjlighet att studera vidare eller ta sig in på arbetsmarknaden. Detta indikerar att informanterna har genomgått en utmanande karriärövergång, vilket ett RIG-stöd ska förebygga.

I en norsk studie fann man att idrottselever på idrottsgymnasier är i behov av stöd för att kunna balansera idrottsliga och skolrelaterade krav. På skolor där detta stöd saknades hade idrottseleverna svårare att hantera sina studieåtaganden (Saether et al., 2022). I denna avhandlings tredje studie framkom att specialidrottslärarna fungerade både som ”idrottscoacher” och ”studiecoacher”, men med ett tydligt studiefokuserat förhållningssätt. Under perioder med hög skolrelaterad belastning kunde specialidrottslärarna exempelvis reducera idrottselevernas träningsvolym i specialidrotten för att frigöra tid för studier. Om en idrottselev låg efter i skolarbetet kunde denne dessutom nekas deltagande i matcher och tävlingar för att prioritera studierna. För elever som hade hamnat efter i sina studier kunde specialidrottslärarna även erbjuda studiestöd på kvällstid. Detta understryker informanternas mångsidiga och gränsöverskridande roll, som verkar vara en förutsättning för att idrottseleverna ska kunna hantera dubbla karriärer.

Dessa resultat från Studie III indikerar ett studiefokuserat förhållningssätt och kan, med stöd i Henriksens et al. (2020) DCDE-

modell, förstås som ett uttryck för ett fokus på studiedomänen, där studiemässiga krav periodvis ges företräde framför idrottsliga krav i syfte att främja en hållbar dubbel karriär. Ett sådant flexibelt studiefokuserat förhållningssätt hade sannolikt varit till nytta för de tre informanterna i Studie II som inte uppnådde gymnasieexamen. Betydelsen av ett flexibelt synsätt på idrottsutbildningar, där skolrelaterade och idrottsliga ambitioner får prioriteras i olika grad i olika perioder, framhölls även i studier av Saether et al. (2022) och O'Neill et al. (2013). Det är därmed viktigt att framhålla att ett studiefokuserat och flexibelt förhållningssätt till dubbla karriärer hos specialidrottslärare på RIG är av central betydelse i en annars stark elitidrottsfokuserad miljö.

Skolrelaterade prioriteringar ger idrottsstöd

Det är värt att notera att informanterna i Studie II, som hade studerat på gymnasium utan idrottsinriktning, trots detta hade erhållit stöd för sina dubbla karriärer. Även om dessa informanter inte tog del av den strukturerade stödorganisationen som RIG erbjuder framkom att de erhöll stöd för sin idrottssatsning, men endast under förutsättningen att de låg i fas med sina studier. Resultaten indikerar att det främst var personer som bidrog till informanternas studiemässiga utveckling som också skapade förutsättningar för en parallell idrottssatsning. Lärare kunde exempelvis anpassa studieupplägg efter elevens idrottsåtaganden, medan föräldrar och andra anhöriga bistod med studiestöd. En informant beskrev att landslagsledningen avsatte särskild tid för skolarbete under landslagsuppdrag. Lärare och rektorer kunde dessutom bevilja ledighet för träningsläger och tävlingar, under förutsättning att informanterna uppfyllde kurskraven och låg i fas med sina studier. Om så inte var fallet kunde ledighet för idrottsrelaterade aktiviteter nekas. Stödet för den dubbla karriären verkar varit villkorat av studieprestationer, snarare än direkt riktat mot idrottsutvecklingen.

Med hjälp av Henriksens et al. (2020) DCDE-modell illustrerar detta en tydlig betoning på miljöer inom studiedomänen, där studiemässiga prestationer utgör en grundläggande förutsättning för att eleverna ska erhålla stöd i sin idrottsliga utveckling. Resultaten förtydligar vikten av flexibla stödformer, såsom individuellt anpassade scheman och pedagogiskt stöd, även för idrottstalanger som inte studerar vid idrottsgymnasier. Detta stöd som framkom i Studie II, som ges av

engagerade pedagoger på gymnasieskolor och dessutom ofta utan formell ersättning, är något som bör värnas och uppmärksammas. För framtida forskning vore det relevant att undersöka hur dessa pedagoger praktiskt går tillväga för att stödja idrottstalanger med dubbla karriärer på gymnasier utan idrottsinriktning. Vilka strategier använder de, och vilka resurser krävs? Skulle ett riktat stödsystem behöva finnas tillgängligt på alla gymnasier där behov finns, för att gynna dubbla karriärer för unga idrottstalanger? Om delar av det stöd som RIG erhåller (Utbildningsdepartementet, 2020) kunde riktas även till gymnasieskolor där talangfulla idrottare studerar, skulle detta sannolikt vara till stor nytta. För föräldrar och idrottselever är detta en viktig kunskap som visar att framtida idrottsframgångar är möjliga även utan studier vid ett RIG. För att skapa utrymme för en idrottslig satsning krävs engagerade pedagoger, stödjande föräldrar och idrottsledare som kan erbjuda det extra stöd som behövs för de skolrelaterade utmaningarna.

Att informanterna i Studie II behövde underkasta sig ett studiefokuserat förhållningssätt på gymnasium utan idrottsinriktning för att möjliggöra en dubbel karriär, är något som andra studier visat vara en fördel. Van Rens et al. (2019) påvisade att idrottssatsande ungdomar gynnas av att upprätthålla ett skolrelaterat fokus parallellt med sin idrottsliga satsning. Studien visade att utveckling av en akademisk identitet var viktigt för både välbefinnandet och studieframgångar bland elitsatsande universitetsstudenter i Australien. Att inte enbart fokusera på idrottsprestationer utan också på skolrelaterade framgångar bidrar till att självkänslan inte enbart bygger på den idrottsliga prestationsförmågan (Linnér et al., 2025; Torregrosa et al., 2015). Detta minskar risken för upplevelser av ohälsa vid idrottslig stagnation (Haraldsen et al., 2020). Även avhandlingens andra delstudie visade att dubbla karriärer kan bidra till ökad livskvalitet. När informanterna gick från att vara heltidsidrottare till att parallellt studera eller arbeta efter gymnasieåren upplevde de flera positiva effekter. De beskrev bland annat att den dubbla karriären medförde ett större och mer varierat socialt nätverk, vilket i sin tur stärkte deras självkänsla och på så sätt förbättrade deras idrottsprestationer och förmåga att hantera idrottsliga motgångar. Att

interagera i flera olika miljöer framstod som en betydelsefull fördel och något som skapade både trygghet och balans i tillvaron.

Specialidrottsläraren en omhändertagande roll

Resultaten från Studie III visar att informanterna intog en omhändertagande roll gentemot idrottseleverna, där fokus låg på att stötta dem i att hantera kraven från såväl idrotten som skolan och privatlivet. De ansågs särskilt viktigt för elever i årskurs ett, som ofta flyttade hemifrån för första gången. Denna förändring i livssituation utgör för många en betydande utmaning. Parallellt med att skolans studiekrav successivt ökar går den idrottsliga satsningen in i en specialiseringsfas, präglad av ökad träningsvolym och fler tävlingar. Under denna period sker dessutom en biologisk och psykosocial utveckling, där idrottseleven övergår från ungdom till ung vuxen (Wylleman et al., 2020). Tidigare forskning har visat att det första året på RIG kännetecknas av svårigheter med att finna en fungerande balans mellan kraven från idrotten, studierna och privatlivet (Stambulova et al, 2015). Mot denna bakgrund är det relevant att notera att resultaten från Studie II visade att en av orsakerna till att välja bort RIG var oviljan att flytta hemifrån. Studier har visat att förutom tränare, lärare och kamrater utgör även föräldrar en central resurs för att idrottselever ska kunna hantera stressrelaterade faktorer kopplade till dubbla karriärer (Henriksen et al., 2020; Knight et al., 2018; Kristiansen, 2017). I och med att många idrottselever behöver flytta långt hemifrån, finns en risk för social isolering utanför skoltid när dessa resurspersoner inte finns tillgängliga i den vardagliga mikromiljön (Thomson et al., 2023). Detta understryker betydelsen av att specialidrottslärarna stödjer idrottseleverna att finna en social tillhörighet och rimlig balans mellan sina parallella åtaganden. Denna omhändertagande roll som specialidrottslärarna intar kan även förstås i relation till Bronfenbrenners bioekologiska utvecklingsteori (2006) samt Henriksens et al. (2020) DCDE-modell, enligt vilket stöd bör ges i samtliga tre miljödomänerna: studier, idrott och privatliv och både på mikro-, meso- och exosystem-nivåerna. Några av specialidrottslärarna i Studie III beskrev att de hade så nära relation till sina idrottselever att de själva betraktade sig som en extra förälder. Detta resultat kan jämföras med Houge (2026), som visade att tränare för många idrottssatsande gymnasieungdomar utgjorde den enda vuxna person från vilket de upplevde stöd. Dessa tränare, som av ungdomarna

uppfattades skapa ett klimat som präglades av ett respektfullt och omhändertagande ledarskap (caring climate), bidrog till ökat välbefinnande och en stärkt motivation för idrottsutövande. Något som Studie III indikerar att specialidrottslärarna bidrar med.

Att det bör finnas någon form av koordinator som samordnar och kommunicerar idrottselevens behov av stöd för dubbla karriärer har flera studier lyft fram som viktigt (Bjørndal & Gjesdal, 2020; Hedberg, 2014; Sæther et al., 2022). När specialidrottslärare knutna till RIG inte samarbetade med övriga lärare försämrade det idrottselevens möjligheter att få ett flexibelt och anpassat studiestöd (Hedberg, 2014). Andra studier framhåller även betydelsen av ett strukturerat samarbete mellan skola och idrottsklubbar, både för att bättre koordinera elevens totala träningsbelastning och för att öka idrottsklubbarnas förståelse för de studiekrav som eleverna möter. När ett sådant samarbete saknas riskerar eleverna att drabbas av ökad studiestress och orimlig träningsbelastning, vilket i sin tur kan leda till överbelastningsskador (Bjørndal & Gjesdal, 2020; Saether et al., 2022). Mot denna bakgrund är det intressant att konstatera att analysen från Studie III visar att specialidrottlärarna aktivt samverkar med flera viktiga resurspersoner såsom lärare, psykologer, föräldrar, klubbtränare, specialidrottslärare och specialidrottsförbund, både på mikro-, meso, och exosystemnivån. Detta i syfte att stödja idrottselevens dubbla karriärer.

7.2 Avhandlingens teoretiska kunskapsbidrag

För att belysa specialidrottslärarnas arbete i Studie III har jag integrerat Henriksens et al. (2020) DCDE-modell med Bronfenbrenners bioekologiska teori (Bronfenbrenner, 2006; Rosa & Tudge, 2013; se figur 2). Denna teoretiska sammanföring bedömdes nödvändig eftersom DCDE-modellen, i sin ursprungliga form, saknar explicita systemnivåer motsvarande meso- och exosystem-nivåerna. Dessa nivåer är centrala för att kunna analysera och diskutera hur specialidrottslärare stödjer idrottselever i deras dubbla karriärer. Analyserna av intervjuerna i Studie III visar att specialidrottslärarnas arbete spänner över samtliga tre miljödomäner, studier, idrott och privatliv, samt över systemnivåerna: mikro-, meso- och exonivån. För att på ett mer fullständigt sätt förstå talangutvecklingsmiljöer såsom idrottsgymnasier behöver därför DCDE-modellen utökas med meso- och exosystemnivåerna i enlighet med Bronfenbrenners bioekologiska

ramverk (Bronfenbrenner, 2005; Rosa & Tudge, 2013). Samarbete som uppstår mellan olika aktörer i och omkring idrottsgymnasiet, både med och utan direkt involvering av idrottseleven, visar sig bidra till en mer sammanhållen stödstruktur. En stödstruktur som underlättar idrottselevens möjligheter att hantera och utvecklas inom sin dubbla karriär.

Avhandlingens teoretiska kunskapsbidrag kan även vara av relevans för andra liknande talangutvecklingsmiljöer där studier kombineras med andra särintressen som exempelvis musikinstrument på musikutbildningar eller balett inom balettakademier. Andra studier har också visat att studenter som kombinerar sina universitetsstudier med elitidrott har liknande utmaningar som idrottselever på gymnasiet (Linnér, 2025; Linnér et al., 2021; Van Rens, 2019). Där med är det teoretiska kunskapsbidraget relevant i flera talangutevecklingsmiljöer för dubbla karriärer.

7.3 Metoddiskussion

Studiernas fördelar

De tre studierna som ingår i denna avhandling har genomförts med både enkät och intervjuer som datainsamlingsmetod. Valet av att använda både kvantitativa och kvalitativa forskningsmetoder ger denna avhandling en forskningsmetodologisk bredd genom att metoderna undersöker både företeelser och uppfattningar av olika fenomen (Bryman, 2018). Enkätstudien är en bakgrundstudie till de två övriga studierna. Studien hade för avsikt att identifiera mönster och samband mellan olika gymnasievägar, medan intervjustudie II hade för avsikt att fånga komplexiteten i hur elitidrottare hanterar dubbla karriärer under gymnasietiden. Därmed kompletterar studierna varandra i både bredd och djup. Resultaten från Studie III ger ytterligare kunskaper om elevers dubbla karriärutmaningar ur ett specialidrottslärarperspektiv, vilket kompletterar elitidrottarnas erfarenheter i Studie II. Därigenom stärker studiernas möjligheter att generera en mer heltäckande förståelse av dubbla karriärer och utvecklingsmiljöer hos svenska världsidrottare.

Studiernas begränsningar

Studie I och II kräver att informanterna minns tillbaka på något som de upplevt som unga vilket kan påverka minnesbias. Exempelvis så tenderar människor att minnas det förflutna som mer likt deras

nuvarande attityder, känslor och övertygelser än det faktiskt var (Schacter et al., 2024). Minnet tenderar att förstärka positiv information om oss själva och tona ned eller omtolka negativ information. Detta kan leda till att deltagarna i Studie I och II har mer positiva minnen av sina tidigare handlingar och händelser, vilket man behöver ta hänsyn till. Forskning om elitidrottare har visat att gymnasietiden är en kritisk och viktig period för idrottslig utveckling (Stambulova, 2017; Wylleman, et al., 2020). Med tanke på det så kan man anta att denna period går att komma ihåg, då studier har visat att starka känslor är sammankopplat med bättre minnesåterkallelse (Buchanan & Adolphs, 2002).

Studier (Bispo Júnior, 2022) har visat att deltagare i kvalitativa undersökningar kan framhäva sig själva och ger svar på frågor, både avsiktligt och oavsiktligt, utifrån vad de tror är socialt acceptabelt (social desirability). Detta kan leda till felaktiga slutsatser om det studerade fenomenet. Det kan därmed finnas en risk att informanterna i Studie III beskriver sin verksamhet och roll som specialidrottslärare som mer eller mindre positiv än den faktiskt är. Man får också ta hänsyn till att de kan beskriva vad de tror fungerar för idrottseleverna och inte vad eleverna faktiskt själva upplever.

Studiernas relevans för liknande miljöer

Studie I utgörs av en enkätundersökning där urvalet bestod av samtliga 431 svenska elitidrottare som deltagit i OS, VM och EM eller motsvarande mästerskap under perioden 2002 till 2012. Då 274 respondenter (64%) besvarade enkäten kan man anta att studiens resultat kan generaliseras för hela populationen svenska världsidrottare under perioden 2002 till 2012. För att göra generaliseringar till liknande grupper i en nutida tidsperiod, bör man ta hänsyn till generationsskillnader, såsom idrottsliga och utbildningsmässiga förändrade förutsättningar. Generaliserbarheten stärks av att respondenterna representerar en mångfald av idrotter: totalt 41 olika sommar- och vinteridrotter, varav 27 är individuella- och 14 lagidrotter.

Genom kvalitativa studier kan man uppnå en viss grad av överförbarhet om tillräcklig kontextuell information om deltagarna, miljön och omständigheterna redovisas. Om läsaren känner igen resultaten utifrån egna erfarenheter och om dessa upplevs trovärdiga

kan man anse att undersökningarna har en så kallad läsargeneraliserbarhet (Braun & Clarke, 2013; Smith, 2018). Då både Studie II och III innehåller autentiska citat och beskrivande sammanfattningar, samt att analysförfarandet beskrivs detaljerat i varje artikel, kan det ge läsaren större möjligheter att jämföra resultaten med liknande utbildningsmiljöer. Det är i slutändan läsaren som får avgöra och bedöma resultatens relevans och tillämpbarhet i andra sammanhang (Braun & Clarke, 2013; Smith, 2018). Man behöver ta hänsyn till att olika idrottsgymnasier med olika idrottsinriktningar har sina säregna kulturer (Vélez-Agosto et al., 2017) som också påverkar den dagliga verksamheten och förutsättningar för dubbla karriärer på mikronivån. På makronivån kan idrottskulturella normer forma den dagliga verksamheten genom betydelsefulla aktörer på mikronivån, såsom specialidrottslärare och föräldrar. När idrottskulturen är prestationsinriktad och präglas av tidig specialisering och selektion tenderar förutsättningarna för en hållbar, långsiktig och hälsofrämjande idrottsutveckling att begränsas på mikronivån (Glaude et al., 2026).

Informanterna i Studie I och II avslutade sin gymnasieutbildning för över 30 år sedan, vilket kan minska denna avhandlings kunskapsbidrag för dagens idrottsgymnasieutbildningar. Trots detta kan man hävda att dagens idrottsgymnasier, som till viss dels styrs av Riksidrottsförbundet, i sin struktur liknar den som fanns för 30 år sedan. Genom olika utbildningsinsatser har antalet behöriga lärare ökat efter omklassificeringen av ämnet specialidrott 2017 i syfte att förändra verksamheten på idrottsgymnasierna. Men i FOU-rapport (2021:2) av Ferry och Andersson fann man att det fortfarande är en liten andel lärare i ämnet specialidrott som har lärarlegitimation och därmed behörighet att sätta betyg. Detta trots att antalet NIU har ökat markant de senaste åren, från 3 189 elever läsåret 2014/15 till 11 500 elever läsåret 2022/23 (Utbildningsdepartementet, 2020: sid 46). Att ha en bakgrund som elitidrottare och tränare värderas högt av ansvariga på idrottsgymnasier och kan vara en förklaring. Det har även visat sig att unga specialidrottslärare på idrottsgymnasier tar inspiration och lärdomar av äldre erfarna lärare om hur de ska bedriva verksamheten på RIG. Detta leder till att bibehålla äldre strukturer på idrottsgymnasierna (Hedberg, 2014). Därmed kan det finnas skäl att

tro att idrottsgymnasierna i sin verksamhet till viss del liknar den som fanns för 30 år sedan.

7.4 Slutsatser och praktiska implikationer

Praktiska implikationer för dubbla karriärer på gymnasiet

Avhandlingens resultat visar att det inte behöver vara avgörande vilken gymnasieutbildningsväg man väljer för att nå idrottslig världsnivå, men att olika vägar kan ge olika förutsättningar. Resultaten antyder att RIG behöver skapa ett mer flexibelt stödsystem, där eleverna i perioder tillåts växla fokus inom ramen för sina dubbla karriärer, med hänsyn till både idrottsliga- och studiemässiga belastningar. Detta för att förebygga att studier nedprioriteras på RIG till förmån för idrottssatsning. Det är viktigt att specialidrottslärare samarbetar med viktiga nyckelpersoner i flera miljöer kring idrottselevernas hela livssituation, såsom skola, idrott och vardagslivet, och att eleverna får tillgång till både sociala och psykologiska stödfunktioner.

Utifrån ett talangutvecklingsperspektiv är det viktigt att uppmärksamma att det är möjligt att nå den idrottsliga toppen utan att ta del av idrottsgymnasiernas stödsystem. För att detta ska vara möjligt krävs emellertid att idrottselever får stöd från flera engagerade personer, såsom tränare, föräldrar, lärare och skolledare, för att på ett hållbart sätt kunna kombinera elitidrott med studier. Denna kunskap är viktig eftersom den tydliggör att även talangfulla idrottare på gymnasieskolor utan idrottsinriktning kan ges förutsättningar att utvecklas mot elitnivå.

RIG utgör en central del av den svenska idrottsmodellen och har som syfte att forma framtidens elitidrottare. Beslutsfattare bör dock uppmärksamma att denna modell inte passar alla. För många idrottstalanger kan det vara mer betydelsefullt att behålla den nära kontakten med sin hemmaklubb och sina tränare på hemorten, samtidigt som de får möjligheten att bo kvar hos sina föräldrar. En återetablering av hemortsalternativet, som avvecklades 1995/96, skulle möjligen kunna bidra till att fler elever får det stöd som krävs för att kombinera sina idrottsliga och studiemässiga prioriteringar inom gymnasieskolan i sin hemkommun. I så fall skulle hemortsalternativet behöva utvecklas genom ett riktat stöd till idrottselever som inte vill flytta hemifrån, där både den idrottsliga och

skolrelaterade utvecklingen tillgodoses med siktet på en framtida elitidrottskarriär.

Praktiska implikationer för idrottselever och föräldrar

Idrottselever som är i behov av professionellt tränarstöd, specifika träningsmiljöer, anpassat skolschema och idrottslig gemenskap gynnas av RIG verksamheten. Men idrottselever och föräldrar behöver vara medvetna om att idrotten kan prioriteras på bekostnad av studier, vilket kan skapa framtida övergångsutmaningar (t.ex. till eftergymnasiala utbildningar eller arbetsliv). Resultaten antyder också att idrottselever som vill särskilja idrott och skola under gymnasietiden kan gynnas av att studera vid ett gymnasium utan idrottsinriktning. En sådan skolmiljö erbjuder enligt Studie II en större bredd i den sociala tillvaron där idrotten inte utgör det huvudsakliga fokuset. Denna sociala bredd verkar bidra till en känsla av tillhörighet i flera sociala gemenskaper, vilket i sin tur är gynnsam både för idrottslig framgång och för förmågan att hantera motgångar inom idrotten. Idrottselever och deras föräldrar bör också uppmärksammas på att en välbalanserad dubbel karriär kan skapa en långsiktig trygghet genom bättre förutsättningar för studier efter gymnasiet och en starkare position på arbetsmarknaden.

Praktiska implikationer för specialidrottslärare och utbildning

Om specialidrottslärare på RIG fungerar som en omhändertagande coach (caring coach) som Studie III antyder, har det konsekvenser för RIG-verksamheten. Man behöver se en breddning av uppdraget mot helhetsansvar för elevens dubbla karriär. Utbildningen av specialidrottslärare behöver beröra kompetenskrav kring psykologi, samtalsmetodik och studiestödsplanering. Man behöver även se rollen specialidrottslärare som en mer komplex yrkesroll, som kräver helhetskompetens inom både idrott, studier och privatliv. Att som specialidrottslärare ta på sig rollen som både lärare, tränare, mentor och extraförälder kräver att utbildningen tar upp professionella gränsdragningar, etiska dilemman och hållbarhet i yrkesrollen. Detta för att specialidrottslärare ska kunna sätta rimliga gränser i praktiken för att kunna hantera sitt uppdrag. Att samtidigt vara tränare, lärare och extraförälder kan skapa rollkonflikter. Den multiprofessionella rollen kan också skapa förväntningar på ständig tillgänglighet från elever och föräldrar som Studie III också antyder.

7.5 Framtida forskning

Avhandlingens resultat visar att det kan vara en fördel för idrottselever att ha möjlighet att bo kvar i hemkommunen och där kombinera studier och träning. Detta indikerar att hemortsalternativet kan utgöra ett alternativ till RIG och NIU. I framtida forskning vore det därför relevant att återinföra verksamheten med riktat stöd för idrottselever och jämföra den med RIG och NIU. Därigenom kan hemortsalternativets möjligheter att stödja kombinationen av elitidrott och studier utvärderas, samtidigt som effekterna på såväl idrottslig utveckling som skolprestationer kan undersökas.

Denna avhandling visar att specialidrottslärares yrkesroll är komplex och kräver mer än de pedagogiska åtaganden som är direkt kopplade till ämnet specialidrott. I framtida studier skulle det därför vara relevant att undersöka vilka stöd- och kompetensbehov specialidrottslärare har för att kunna stödja idrottselever med dubbla karriärer på ett hållbart sätt (se Johnson et al., 2023). Därmed är det också relevant att studera vilken betydelse rektorer har för att stödja både specialidrottslärare och idrottselever. Det finns även behov av att närmare studera hur lärare på gymnasieskolor utan idrottsinriktning hanterar situationer där talangfulla idrottselever kombinerar sin idrottssatsning med studier och vilket stöd och kompetensbehov de behöver.

Resultaten från denna avhandling indikerar att det inte är avgörande huruvida elever har studerat på idrottsgymnasium (NIU, RIG) eller på ett gymnasium utan idrottsinriktning för att nå idrottslig världsnivå. Däremot framkommer att studier på gymnasium utan idrottsinriktning kan bidra till en större variation och bredd i den sociala tillvaron vilket kan vara en tillgång längre fram i livet. I en framtida studie skulle det därför vara relevant att undersöka om olika gymnasieutbildningsvägar skapar olika förutsättningar för att klara övergången från elitidrottskarriär till en civil karriär. Studie III visade att föräldrar utgör en viktig resursperson för att idrottseleven ska kunna hantera dubbla karriärer. Föräldrar har en nyckelroll i unga idrottares liv (Dunn et al., 2022). Därför skulle det även vara betydelsefullt att fördjupa förståelsen av föräldrarnas roll för att sitt barn ska nå sin fulla potential inom idrotten och samtidigt skaffa sig en gymnasieutbildning.

Avhandlingen visar att meso- och exosystemnivåerna i Bronfenbrenners modell (Bronfenbrenner & Morris, 2006) är viktiga för att förstå komplexiteten i idrottares dubbla karriärer. Resultaten indikerar att Bronfenbrenners modell med fördel kan inkluderas tillsammans med DCDE-modellen (Henriksen et al., 2020) i framtida undersökningar av talangutvecklingsmiljöer.

7.6 Slutord

De flesta undersökningar som handlar om dubbla karriär på gymnasiet har haft fokus på idrottselever som är i början på sin idrottskarriär, men det är få studier som berör de elitidrottare som har nått världsnivå. Det är också få studier som undersökt specialidrottslärares arbete med att stödja idrottselever på idrottsgymnasier. Därmed bidrar denna avhandling med nya perspektiv på dubbla karriär på gymnasiet, både inom idrottsgymnasiet och gymnasiet utan idrottsinriktning med så väl elev som lärarperspektiv. Denna avhandling innehåller tre delstudier, två med tidigare världsidrottare och en med specialidrottslärare. Jag vill rikta ett stort tack till dess respondenter och informanter som tog sig tid att besvara studiens enkätfrågor och deltog i mina intervjuer. Utan deras deltagande så hade denna avhandling inte kunnat genomföras.

8. English summary

The aim of this thesis is to contribute knowledge regarding the educational pathways experienced by Swedish elite athletes throughout upper secondary education. The aim includes examining the support measures provided by sport-teachers within National Sports Upper Secondary Schools (Riksidrottsgymnasier, RIG). Several studies (Linnér et al., 2021; Torregrosa et al., 2015) have demonstrated that dual careers, defined as the combination of elite sports and education or employment, are associated with broader social networks and the development of an identity extending beyond sport. This, in turn, contributes to a more robust sense of self, enabling athletes to cope more effectively with sports-related setbacks such as poor competitive results and injuries (Debois et al., 2015; Linnér et al., 2021; Torregrosa et al., 2015). Dual careers also provide better opportunities for preparing for life after elite sports and increase employability following athletic retirement (Aquilina, 2013; Stråhlman, 2006; Tshube & Feltz, 2015). Despite the documented benefits of pursuing a dual career, several challenges remain. Competing at a national or international elite level requires substantial commitment to training and competition, making it difficult for athletes to balance other aspects of life. To facilitate the combination of elite sport and education, and to provide optimal conditions for the development of young athletes into future elite performers, various forms of upper secondary sports schools have been established in several countries (De Bosscher et al., 2016; Stambulova et al., 2015; Tshube & Feltz, 2015). In Sweden, two forms of upper secondary sports schools exist: Dual Career Support-International Level (DCS-IL) and Dual Career Support-National Level (DCS-NL). While student-athletes are expected to complete an upper secondary education to establish future educational and career opportunities, DCS-NL programmes aim to support athletic development towards national elite performance, whereas DCS-IL programmes are designed to facilitate progression towards international elite performance (Swedish Sports Confederation, 2012; Ferry, 2014).

Aims and Research Questions

Previous research on upper secondary sports schools has primarily focused on athletes at the beginning of their athletic careers (Davis et

al., 2019; Sisjord & Sørensen, 2018; Sorkkila et al., 2020; Stambulova et al., 2015; Van Rens et al., 2015), whereas relatively few studies have examined athletes who have reached world-class levels within their respective sports (Swann et al., 2015). Against this background, the overall aim of this thesis is to contribute knowledge regarding the educational pathways experienced by Swedish world-class athletes throughout upper secondary education. The aim also includes examining the support measures provided by sport-teachers within DCS-IL.

The following research questions guide the thesis:

What significance has the upper secondary educational pathway had for Swedish world-class athletes?

What experiences and knowledge do Swedish world-class athletes describe regarding dual career pathways during their upper secondary school years?

What athletic and academic support measures are implemented by sport-teachers in DCS-IL?

Theoretical Framework

This thesis is grounded in a theoretical framework that, based on the experiences of successful elite athletes, highlights the dynamic interaction between the athlete and the surrounding environment. To deepen understanding of this relationship, the perspectives of sport-teachers are also incorporated, with particular attention to their experiences of supporting student-athletes within the context of DCS-IL. By integrating these perspectives, the study seeks to provide a nuanced understanding of the factors influencing athlete development in educational environments characterised by both academic and athletic demands. To understand the challenges faced by student-athletes and sport-teachers at the upper secondary level, the thesis draws upon Bronfenbrenner's bioecological theory of human development, which emphasises how individual development is shaped through interaction with multiple developmental environments (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Rosa & Tudge, 2013; Navarro &

Tudge, 2025). To further address the context of student-athletes pursuing elite sport, the study also employs Henriksen et al.'s (2020) Dual Career Development Environment (DCDE) model. The DCDE model describes the interaction between student-athletes and environments operating at micro- and macro-system levels. The model is organised around three domains: sports, education, and private life, representing the environments in which student-athletes are involved (see Figure 1). The core of the model, corresponding to Bronfenbrenner's microsystem, encompasses the student-athlete's daily interactions with significant others across these domains, including sport-teachers, classmates, teammates, coaches, parents, and peers. At the macro level, the model includes broader cultural influences that indirectly affect the student-athlete, such as academic culture, sporting culture, and national culture. The macro level also incorporates local and national sports networks, school structures and programme offerings, and other cultural influences shaping the athlete's development. Compared with Bronfenbrenner's bioecological theory, however, the DCDE model does not explicitly include meso- and exosystem levels. From a bioecological perspective, organisations such as local and national sports networks, school committees, and programme structures may be understood as components of the exosystem, since they influence development without direct participation by the individual. Following the pilot interviews conducted in Study III, it became evident that sport-teachers interacted not only at the micro- and macro-system levels but also within meso- and exosystem level contexts. Consequently, Study III integrates Bronfenbrenner's bioecological framework and Henriksen et al.'s DCDE model (see Figure 1), using this combined framework to guide the development of the interview guide, the data collection process, and the interpretation of findings.

Summary of the Articles

Study I

The purpose of Study I was to investigate the extent to which Swedish world-class athletes had attended sports schools. Specifically, the study examined whether significant relationships existed between school type (DCS-IL, DCS-NL, or a mainstream upper secondary school) and

gender, athletic performance, type of sport, opportunities for higher education, employment opportunities, and financial circumstances following the athletic career. The sample consisted of 431 elite athletes who had participated in the Olympic Games, World Championships, European Championships, or equivalent international competitions between 2002 and 2012. A total of 274 athletes completed the questionnaire, yielding a response rate of 64%. The respondents represented 41 sports, including both summer and winter sports, of which 27 were individual sports and 14 were team sports. The findings revealed that fewer than half (44%) of the participants had completed upper secondary education at a DCS-IL or DCS-NL school. Consequently, the majority of former elite athletes in the study (56%), including athletes who had competed at the European, World, and Olympic levels, had attended mainstream upper secondary schools. Despite the fact that sports schools form part of Sweden's talent development system and are intended to support talented athletes in achieving national or international elite status while completing upper secondary education (Ferry, 2014; Stambulova, 2015), no differences were found in athletic success between those who had attended sports schools (DCS-IL or DCS-NL) and those who had attended mainstream upper secondary school. Furthermore, no differences in athletic achievement were identified between athletes attending DCS-IL and DCS-NL programmes. The study demonstrates that attendance at a sports school at upper secondary school is not a prerequisite for successfully combining elite sport and education, nor for achieving world-class sporting success.

Study II

The purpose of Study II was to explore, through retrospective semi-structured interviews, Swedish world-class athletes' experiences of upper secondary education, including both athletes who attended DCS-IL and those who attended mainstream upper secondary schools. The analysis was guided by Henriksen et al.'s (2020) DCDE model. The results indicated that the reasons for choosing a particular school differed substantially between groups. Athletes who chose DCS-IL described the decision as self-evident for individuals aspiring to elite performance. Access to highly qualified coaches, high-quality training

environments, and a community of like-minded athletes were emphasised as important factors. For these athletes, sporting development was prioritised over academic development. In contrast, athletes who attended mainstream upper secondary schools reported different priorities. These included a desire to avoid training during school hours, gain access to broader educational opportunities, and distance themselves from negative sporting environments. Participants also valued opportunities to engage in social contexts outside sports, enabling them to develop identities across multiple domains. Additional advantages included remaining in their home communities and maintaining close relationships with family and friends. Importantly, athletes attending mainstream upper secondary schools nevertheless reported receiving support for their sporting ambitions. Although these schools lacked formal dual-career support structures, educational institutions often facilitated participation in training camps and competitions, provided that academic performance remained satisfactory.

Study III

The purpose of Study III was to investigate how sport-teachers at DCS-IL support student-athletes pursuing dual careers, namely the simultaneous pursuit of elite sports and upper secondary education. Ten sport-teachers representing both individual and team sports, as well as summer and winter sports, participated in the study. The findings indicate that sport-teachers adopt a holistic approach when supporting student-athletes. Teachers collaborated with stakeholders across sports-related, educational, and private-life domains at micro-, meso-, and exosystem levels. They emphasized the importance of ensuring that student-athletes remained on track academically. During periods of high academic workload, teachers frequently adjusted training demands to facilitate a balance between educational and sporting commitments. A substantial proportion of this support was driven by personal commitment and often extended beyond formal working hours. The results therefore highlight the need for clearer role descriptions and improved resource allocation to manage workload effectively and optimise dual-career support.

Discussion

The findings of Study I demonstrated that only 44% of Swedish world-class athletes had attended sports schools (DCS-IL or DCS-NL), and only 31% of those had attended DCS-IL schools, despite these institutions being specifically designed to prepare athletes for international elite performance. These findings suggest that upper secondary educational pathways are not necessarily decisive for future sporting success. The results of Study II further revealed that some athletes deliberately chose not to attend DCS-IL because they perceived elite sporting environments as excessively competitive. Maintaining identities and social belonging outside sport was viewed as beneficial, reducing perceived performance pressure and enhancing athletic performance. From the perspective of the DCDE model, access to environments beyond sport appears particularly important for certain athletes' dual-career development. The findings also challenge assumptions identified by Ryba et al. (2017), namely that pursuing academic excellence is incompatible with athletic success. The belief that DCS-IL constitutes the only pathway to elite achievement may lead athletes to prioritise sporting considerations over educational opportunities, potentially increasing vulnerability during the transition out of elite sports (Torregrosa et al., 2015; Vilanova & Puig, 2016). Study III demonstrated that sport-teachers functioned simultaneously as "sports coaches" and "academic coaches," although with a strong emphasis on educational progression. Their role extended across all three domains of the DCDE model, encompassing sports, education, and private life. Furthermore, their work involved collaboration across micro-, meso-, and exosystem levels with teachers, psychologists, parents, club coaches, other sport-teachers, and national sport federations. To adequately capture these interactions, the thesis integrates Henriksen et al.'s DCDE model with Bronfenbrenner's bioecological theory. This theoretical integration was considered necessary because the original DCDE model lacks explicit meso- and exosystem levels. The findings demonstrate that support for student-athletes extends beyond immediate interactions and involves broader organisational and relational structures. Consequently, analyses of talent development environments such as sports schools may benefit from extending the DCDE model to incorporate meso- and exosystem

levels consistent with Bronfenbrenner's framework. Overall, the findings of this thesis indicate that the choice of upper secondary educational pathway is not necessarily decisive for attaining world-class athletic performance, although different pathways provide different opportunities and constraints. The results suggest that DCS-IL would benefit from implementing more flexible support systems that allow student-athletes to shift emphasis between academic and sporting commitments in response to changing demands. Such flexibility may help prevent academic development from being overshadowed by athletic pursuits. The findings further emphasise the importance of collaboration among sport-teachers and key stakeholders across educational, sporting, and personal-life contexts, together with access to social and psychological support services. Student-athletes who require professional coaching support, specialised training environments, adapted school schedules, and an athletic peer community appear particularly well suited to studying within the DCS-IL system. However, athletes and their parents should also be aware that prioritising sports at the expense of education may create challenges during later transitions to higher education or employment. Conversely, student-athletes who prefer to maintain a clearer separation between sports and education may benefit from attending mainstream upper secondary schools. Such environments offer broader social contexts and opportunities for identity development outside sports, which appear to contribute both to athletic success and to resilience when facing sporting setbacks. Finally, if sport-teachers at DCS-IL schools function as caring coaches, as suggested by Study III, this has important implications for the organisation of DCS-IL. Sport-teacher education and professional development should include competencies in psychology, counselling, and academic support planning. The role should also be recognised as a complex, multi-professional position that encompasses responsibilities as teacher, coach, mentor, and, at times, a parental figure. Such responsibilities require clear professional boundaries, ethical awareness, and sustainable working conditions to ensure that sport-teachers can effectively support student-athletes in balancing sports, education, and personal life

Referenser

Andersson, F. (2021). En ny idrottsutbildning" för elever som verkligen är på elitnivå": Ett förslag och möjliga implikationer. In Idrottsforum. org/Nordic sport science forum (No. Nov 29). Malmö University.

Andersson, F., & Fahlström, P. G. (2023). A guess by an expert or a joint accumulation of experience? A study of the admission process in Swedish sport schools: perspectives from school sport teachers. *Sports Coaching Review, 1*-25. https://doi.org/10.1080/21640629.2023.2293596

Aquilina, D. (2013). A study of the relationship between elite athletes' educational development and sporting performance. The *International Journal of the History of Sport, 30*(4), 374-392. https://doi.org/10.1080/09523367.2013.765723

Bergström, M. V. J., Solli, G. S., Sandbakk, Ø. B., & Sæther, S. A. (2022). "Mission impossible"? How a successful female cross-country skier managed a dual career as a professional athlete and medical student: A case study. Scandinavian Sport Forum, 13, 57-83.

Bispo Júnior, J. P. (2022). Social desirability bias in qualitative health research. *Revista de Saude Publica, 56,* 101. https://doi.org/10.11606/s1518-8787.2022056004164

Bjørndal, C. T., & Gjesdal, S. (2020). The role of sport school programmes in athlete development in Norwegian handball and football. *European Journal for Sport and Society, 17*(4), 374-396. https://doi.org/10.1080/16138171.2020.1792131

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a

Braun, V., & Clarke, V. (2013). Successful qualitative research: A practical guide for beginners. SAGE Publications.

Braun, V., & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology, 18*(3), 328-352. https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238

Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Harvard University Press

Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The Bioecological Model of Human Development. I W. Damons & R. M. Lerner (Red.), Handbook of Child Psychology (s. 793–828). John Wiley & Sons, Inc.

Bryman, A. (2018). Samhällsventenskapliga metoder (3:e uppl.). Liber.

Buchanan, T., & Adolphs, R. (2002). The role of the human amygdala in emotional modulation of long-term declarative

memory. Emotional cognition: From brain to behavior. John Benjamins.
Cartigny, E., Fletcher, D., Coupland, C., & Taylor, G. (2021). Mind the gap: A grounded theory of dual career pathways in sport. *Journal of Applied Sport Psychology, 33*(3), 280-301. https://doi.org/10.1080/10413200.2019.1654559
Chamorro, J. L., Torregrosa, M., Oliva, D. S., Calvo, T. G., & Leon, B. (2016). Future achievements, passion and motivation in the transition from junior-to-senior sport in Spanish young elite soccer players. *The Spanish Journal of Psychology, 19,* E69.
Cosh, S., & Tully, P. J. (2014). "All I have to do is pass": a discursive analysis of student athletes' talk about prioritising sport to the detriment of education to overcome stressors encountered in combining elite sport and tertiary education. *Psychology of Sport and Exercise, 15*(2), 180-189. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.10.015
Davis, P., Halvarsson, A., Lundström, W., & Lundqvist, C. (2019). Alpine ski coaches' and athletes' perceptions of factors influencing adaptation to stress in the classroom and on the slopes. *Frontiers in Psychology, 10,* 1641. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01641
De Bosscher, V., Brockett, C., & Westerbeek, H. (2016). Elite youth sport policy and dual career support services in fifteen countries. In Routledge handbook of youth sport (521-534). Eds. K. Green and A. Smith (New York, NY: Routledge)
de Subijana, C. L., Barriopedro, M., & Conde, E. (2015). Supporting dual career in Spain: Elite athletes' barriers to study. *Psychology of Sport and Exercise, 21,* 57-64. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2015.04.012
Debois, N., Ledon, A., & Wylleman, P. (2015). A lifespan perspective on the dual career of elite male athletes. *Psychology of Sport and Exercise, 21,* 15-26. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2014.07.011
Dunn, J. G., Gotwals, J. K., Dunn, J. C., & Lizmore, M. R. (2022). Perceived parental pressure and perceived coach pressure in adolescent and adult sport. *Psychology of Sport and Exercise, 59,* 102100. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.102100
Ek, S., Wollmer, P., Karlsson, M. K., Peterson, T., Thorsson, O., Olsson, M. C., ... & Dencker, M. (2020). Relative age effect of sport academy adolescents, a physiological evaluation. Sports, 8(1), 5. https://doi.org/10.3390/sports8010005
Eldén, S. (2020). Forksningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier. Studentlitteratur AB.

Eriksson, S. (1999). Vägen till eliten. Svensk Idrottsforskning, 8(2), 38-44.
Eriksson, S. (2007). Idrottsgymnasiernas bidrag till elitidrotten? Svensk idrottsforskning 2007:1.
Fahlström, P. G., Patriksson, G., & Stråhlman, O. (2014). Vägen från landslaget. (FoU-rapport 2014:3). Riksidrottsförbundet.
Fahlström, P. G., Gerrevall, P., Glemne, M., & Linnér, S. (2015). Vägarna till landslaget: Om svenska elitidrottarens idrottsval och specialisering. (Fou-rapport 2015:1). Riksidrottsförbundet.
Fahlström, P. G., Andersson, F., Gerrevall, P., Hedberg, M., & Linnér, S. (2023). Våra framtida stjärnor: Om urval och antagning till idrottsgymnasier. (FoU-serie, 2023:1). Riksidrottsförbundet.
Ferry, M., & Olofsson, E. (2009). Ämnet specialidrott i gymnasieskolan: en utvärdering av ämnet läsåret 2008/09. (FoU-Rapport, 2009) (5). Riksidrottsförbundet.
Ferry, M. (2014). Idrottsprofilerad utbildning - i språen av en avreglerad skola. Diss. Göteborgs univeristet.
Ferry, M. (2016). Teachers in school sports: between the fields of education and sport? *Sport, Education and Society, 21*(6), 907-923. https://doi.org/10.1080/13573322.2014.969228
Ferry, M., & Lund, S. (2018). Pupils in upper secondary school sports: choices based on what? *Sport, Education and Society, 23*(3), 270-282 https://doi.org/10.1080/13573322.2016.1179181
Ferry, M. & Andersson, M. (2021). En fördjupningsstudie av elevenkäten Specialidrott. (FoU-rapport 2021, 2). Riksidrottsförbundet.
Franck, A., & Stambulova, N. B. (2020). Individual pathways through the junior-to-senior transition: Narratives of two Swedish team sport athletes. *Journal of Applied Sport Psychology, 32*(2), 168-185. https://doi.org/10.1080/10413200.2018.1525625
Gerdin, G., Hedberg, M., & Hageskog, C.-A. (2018). Relative age effect in Swedish male and female tennis players born in 1998–2001. Sports, 6(2), 38. https://doi.org/10.3390/sports6020038
Glaude, M., Bloom, G. A., & Baker, J. (2026). The holistic development of elite male hockey players in Canada. *Psychology of Sport and Exercise, 86*, 103183. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2026.103183
Gustafsson, H., Hassmén, P., Kenttä, G., & Johansson, M. (2008). A qualitative analysis of burnout in elite Swedish athletes. *Psychology of sport and exercise, 9*(6), 800-816. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2007.11.004
Gustafsson, H., DeFreese, J., & Madigan, D. J. (2017). Athlete burnout: Review and recommendations. *Current Opinion in Psychology, 16,* 109-113. https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.05.002

Gustafsson, H., Andersson, F., Nyberg, C., Fahlström, P. G., & Wagnsson, S. (2026). Idrottsgymnasier som talangutvecklingsmiljö–utmaningar och möjligheter. I S. A. Sæther & R. Høigaard (Red.), Toppidrett i Skandinavia: En samfunnsvitenskapelig forskningsantologi om utviklings- og prestasjonsmiljø. Cappelen. (s. 176-188). Cappelen Damm Forskning.

Gymnasieförordning (SFS 2010:2039). Utbildningsdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/gymnasieforordning-20102039_sfs-2010-2039/

Görman, U. (2023). Vägledning om etikprövning av forskning på människor. Uppsala: Etikprövningsmyndigheten. Hämtad 2026-03-25 från https://www.etikprövningsmyndigheten.se

Hancock, D. J. (2017). Female relative age effects and the second-quartile phenomenon in young female ice hockey players. *Psychology of Sport and Exercise, 32,* 12-16. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2017.05.002

Haraldsen, H. M., Nordin-Bates, S. M., Abrahamsen, F. E., & Halvari, H. (2020). Thriving, striving, or just surviving? TD learning conditions, motivational processes and well-being among Norwegian elite performers in music, ballet, and sport. *Roeper Review, 42*(2), 109-125. https://doi.org/10.1080/02783193.2020.1728796

Hedberg, M. (2014). Idrotten sätter agendan. En studie av Riksidrottsgymnasietränares handlande utifrån sitt dubbla uppdrag. (Doktorsavhandling, Göteborgs universitet). https://gupea.ub.gu.se

Henriksen, K., Stambulova, N., & Roessler, K. K. (2010). Holistic approach to athletic talent development environments: A successful sailing milieu. *Psychology of sport and exercise, 11*(3), 212-222. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.10.005

Henriksen, K., Storm, L. K., Kuettel, A., Linnér, L., & Stambulova, N. (2020). A holistic ecological approach to sport and study: The case of an athlete friendly university in Denmark. *Psychology of Sport and Exercise, 47,* 1-12. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2019.101637

Hogue, C. M. (2026). Caring coaching climates emerge as key factor in promoting high school athletes' well-being and motivation, complimented by a task-involving climate. *International Journal of Sport and Exercise Psychology, 24*(1), 194-212. https://doi.org/10.1080/1612197X.2024.2437481

Johnson, M.G., Stylianou, M., & Mallett, C.J. (2023). Teacher-coaches in an Australian regional independent school: An exploratory case study. International Sport Coaching Journal, 11(3), 425–435. https://doi.org/10.1123/iscj.2023-0037
Knight, C. J., Harwood, C. G., & Sellars, P. A. (2018). Supporting adolescent athletes' dual careers: The role of an athlete's social support network. *Psychology of Sport and Exercise, 38*, 137-147. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2018.06.007
Konukman, F., Agbuga, B., Erdogan, S., Zorba, E., Demirhan, G., & Yilmaz, I. (2010). Teacher-coach role conflict in school-based physical education in USA: a literature review and suggestions for the future. Biomedical Human Kinetics, 2, 19-24. https://doi.org/10.2478/v10101-010-0005-y
Küttel, A., Christensen, M. K., Zysko, J., & Hansen, J. (2020). A cross-cultural comparison of dual career environments for elite athletes in Switzerland, Denmark, and Poland. International *Journal of Sport and Exercise Psychology, 18*(4), 454-471. https://doi.org/10.1080/1612197X.2018.1553889
Kristiansen, E. (2017). Walking the line: How young athletes balance academic studies and sport in international competition. *Sport in Society, 20*(1), 47–65. https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1124563
Kristiansen, E., & Stensrud, T. (2017). Young female handball players and sport specialisation: how do they cope with the transition from primary school into a secondary sport school? *British Journal of Sports Medicine, 51*(1), 58-63.
Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). Den kvalitativa forskningsintervjun (3:e uppl.). Studentlitteratur.
Kwon, H. H., & Kim, M. (2010). Perceived leadership behavior of physical education teacher-coaches: When they teach vs. when they coach. *Journal of Teaching in Physical Education, 29*(2), 131-145. https://doi.org/10.1123/jtpe.29.2.131
Larneby, M. (2020). *Vi och de andra: Om idrott, genus och normer på en idrottsprofilerad högstadieskola*. (Doktorsavhandling, Malmö universitet).
Larneby, M. & Ferry, M. (2024). Idrottsprofilerad utbildning – ett etablerat koncept i ständig förändring. I P. Peterson (Red.), Samhällsidrotten och idrottssamhället. Humanistisk och samhällsvetenskaplig idrottsforskning under 50 år. (1 uppl., ss. 209-231). Idrottsforum.org
Leung, L. (2015). Validity, reliability, and generalizability in qualitative research. Journal of Family *Medicine and Primary Care, 4*(3), 324. https://doi.org/10.4103/2249-4863.161306
Linnér, L., Stambulova, N., Storm, L. K., Kuettel, A., & Henriksen, K. (2020). Facilitating sports and university study: The case of a

dual career development environment in Sweden. Case Studies in *Sport and Performance Psychology, 4*(1), 95-107. https://doi.org/10.1123/cssep.2020-0011

Linnér, L., Stambulova, N., & Ziegert, K. (2021). Maintaining dual career balance: a scenario perspective on Swedish university student-athletes' experiences and coping. *Scandinavian Journal of Sport and Exercise Psychology, 3*, 47-55. https://doi.org/10.7146/sjsep.v3i.125734

Linnér, L., Stambulova, N. B., Lindahl, K., & Wylleman, P. (2025). Swedish university student-athletes' dual career scenarios and competences. *International journal of sport and exercise psychology, 23*(3), xxxvii-Lii. https://doi.org/10.1080/1612197X.2019.1611898

Lund, S. (2010). Idrottsutbildning och utbildningsreformer: en kartläggningsstudie av Sveriges gymnasiala idrottsutbildning. FoU-rapport, 2010:2, Riksidrottsförbundet.

Lund, S., & Liljeholm, M. (2012). Nationellt godkända idrottsutbildningar – certifiering och talangidentifikation. (Fou-rapport 2012:4). Riksidrottsförbundet.

Lund, S., & Söderström, T. (2017). To see or not to see: Talent identification in the Swedish Football Association. *Sociology of Sport Journal, 34*(3), 248-258. https://doi.org/10.1123/ssj.2016-0144

Mateu, P., Inglés, E., Torregrossa, M., Marques, R. F. R., Stambulova, N., & Vilanova, A. (2020). Living life through sport: the transition of elite Spanish student-athletes to a university degree in physical activity and sports sciences. *Frontiers in psychology, 11,* 1367. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01367

Merçon-Vargas, E. A., Lima, R. F. F., Rosa, E. M., & Tudge, J. (2020). Processing proximal processes: What Bronfenbrenner meant, what he didn't mean, and what he should have meant. *Journal of Family Theory & Review, 12*(3), 321-334. https://doi.org/10.1111/jftr.12373

Navarro, J. L., Stephens, C., Rodrigues, B. C., Walker, I. A., Cook, O., O'Toole, L., Hayes, N., & Tudge, J. R. (2022). Bored of the rings: Methodological and analytic approaches to operationalizing Bronfenbrenner's PPCT model in research practice. *Journal of Family Theory & Review, 14*(2), 233-253. https://doi.org/10.1111/jftr.12459

Navarro, J. L., & Tudge, J. R. (2023). Technologizing Bronfenbrenner: neo-ecological theory. *Current Psychology, 42*(22), 19338-19354.

Navarro, J. L., & Tudge, J. R. (2025). Understanding and teaching Bronfenbrenner's bioecological theory. Taylor & Francis.

O'Neill, M., Allen, B., & Calder, A. M. (2013). Pressures to perform: An interview study of Australian high performance school-age athletes' perceptions of balancing their school and sporting lives. *Performance Enhancement & Health, 2*(3), 87-93. https://doi.org/10.1016/j.peh.2013.06.001

Peterson, T., (2004). Selektions- och rangordningslogiker inom svensk ungdomsfotboll. https://www.idrottsforum.org/articles/peterson/peterson.html 2008-08-19.

Postema, A., Van Mierlo, H., Bakker, A. B., & Barendse, M. T. (2025). Study-to-sports spillover among competitive athletes: a field study. *International journal of sport and exercise psychology, 23*(3), Lxviii-XCi. https://doi.org/10.1080/1612197X.2022.2058054

Riksidrottsförbundet (2012). Riksidrottsförbundets riktlinjer för urval till riksidrottsgymnasier och nationellt godkända idrottsutbildningar. Tillgänglig på: https://www.rf.se/riktlinjer-antagning-till-rig

Riksidrottsförbundet (2024). Elitidrott på gymnasiet. https://www.rf.se/rf-arbetar-med/elitidrott/elitidrott-pa-gymnasiet

Ronkainen, N. J., Ryba, T. V., Littlewood, M., & Selänne, H. (2018). 'School, family and then hockey!'Coaches' views on dual career in ice hockey. *International Journal of Sports Science & Coaching, 13*(1), 38-45. https://doi.org/10.1177/1747954117712190

Rosa, E. M., & Tudge, J. (2013). Urie Bronfenbrenner's theory of human development: Its evolution from ecology to bioecology. *Journal of Family Theory & Review, 5*(4), 243-258. https://doi.org/10.1111/jftr.12022

Rowley, J. (2012). Conducting research interviews. Management Research Review, 35(3-4), 260-271. https://doi.org/10.1108/01409171211210154

Ryba, T. V., Stambulova, N. B., Selänne, H., Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2017). "Sport has always been first for me" but "all my free time is spent doing homework": Dual career styles in late adolescence. *Psychology of Sport and Exercise, 33,* 131-140. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2017.08.011

Saarinen, M., Ryba, T. V., Ronkainen, N. J., Rintala, H., & Aunola, K. (2020). 'I was excited to train, so I didn't have problems with the coach': dual career athletes' experiences of (dis) empowering motivational climates. *Sport in Society, 23*(4), 629-644. https://doi.org/10.1080/17430437.2019.1669322

Saarinen, M., Phipps, D. J., Kuokkanen, J., Bjørndal, C. T., Bentzen, M., Ommundsen, Y., & Gustafsson, H. (2025). Burnout

trajectories among adolescent student-athletes: The role of gender, success expectations, and parental affection. *Psychology of Sport and Exercise, 79*, 1-11. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2025.102831
Schacter, D. L., Greene, C. M., & Murphy, G. (2024). Bias and constructive processes in a self-memory system. Memory, 32(6), 656-665. https://doi.org/10.1080/09658211.2023.2232568
Schubring, A., Grahn, K., Rylander, P., Lundvall, S., & Bergström, E. (2022). Vägar till världstoppen. En studie av svenska toppidrottares karriärerfarenheter. Fou-rapport 2022:6. Riksidrottsförbundet.
Sedano, S., Vaeyens, R., & Redondo, J. C. (2015). The relative age effect in Spanish female soccer players. Influence of the competitive level and a playing position. *Journal of human kinetics, 46,* 129. https://doi.org/10.1515/hukin-2015-0041
Sæther, S. A., Peterson, T., & Matin, V. (2017). The relative age effect, height and weight characteristics among lower and upper secondary school athletes in Norway and Sweden. *Sports, 5*(4), 92. https://doi.org/10.3390/sports5040092
Sæther, S. A., Feddersen, N., Andresen, E., & Bjørndal, C. T. (2022). Balancing sport and academic development: Perceptions of football players and coaches in two types of Norwegian school-based dual career development environments. *International Journal of Sports Science & Coaching, 17*(6), 1270-1282. https://doi.org/10.1177/17479541221111462
Schmid, M. A., Solli, G. S., Talsnes, R. K., & Moen, F. (2023). Place of residence and coach-athlete relationship predict drop-out from competitive cross-country skiing. *Frontiers in Sports and Active Living, 5,* 1110060. https://doi.org/10.3389/fspor.2023.1110060
Sisjord, M. K., & Sorensen, M. (2018). 'I would not be satisfied if I had not given it a try': the expectations and experiences of students in a high school skiing program. *European Journal for Sport and Society, 15*(2), 118-133. https://doi.org/10.1080/16138171.2018.1457283
Skolverket (2011). Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011. Skolverket. https://www.skolverket.se/styrning-och-ansvar/regler-och-ansvar/sok-forordningar-och-foreskrifter-skolfs#/dokument/2024:212/selected/2024:212
Skolverkets författningssamling. (SKOLFS 2024:212). Skolverket.
Smith, B., & McGannon, K. R. (2018). Developing rigor in qualitative research: Problems and opportunities within sport and exercise psychology. *International Review of Sport and Exercise*

Psychology, 11(1), 101–121. https://doi.org/10.1080/1750984X.2017.1317357
SOU 1969:29. Idrotten åt alla. Allmänna förlaget.
Sorkkila, M., Ryba, T. V., Aunola, K., Selänne, H., & Salmela-Aro, K. (2020). Sport burnout inventory–Dual career form for student-athletes: Assessing validity and reliability in a Finnish sample of adolescent athletes. *Journal of Sport and Health Science, 9*(4), 358-366. https://doi.org/10.1016/j.jshs.2017.10.006
Stambulova, N. B., Engström, C., Franck, A., Linnér, L., & Lindahl, K. (2015). Searching for an optimal balance: Dual career experiences of Swedish adolescent athletes. *Psychology of Sport and Exercise, 21*, 4-14. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2014.08.009
Stambulova, N. B. (2017). Crisis-transitions in athletes: Current emphases on cognitive and contextual factors. *Current Opinion in Psychology, 16,* 62-66. https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.04.013
Stambulova, N. B., & Wylleman, P. (2019). Psychology of athletes' dual careers: A state-of-the-art critical review of the European discourse. *Psychology of Sport and Exercise, 42*, 74-88. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2018.11.013
Stambulova, N. B., Ryba, T. V., & Henriksen, K. (2021). Career development and transitions of athletes: The international society of sport psychology position stand revisited. *International journal of sport and exercise psychology, 19*(4), 524-550. https://doi.org/10.1080/1612197X.2020.1737836
Stambulova, N., Wylleman, P., Torregrossa, M., Erpič, S. C., Vitali, F., De Brandt, K., Khomutova, A., Ruffault, A., & Ramis, Y. (2024). FEPSAC position statement: Athletes' dual careers in the European context. *Psychology of Sport and Exercise, 71*, https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2023.102572
Storm, L. K., Henriksen, K., Stambulova, N. B., Cartigny, E., Ryba, T. V., De Brandt, K., Ramis, Y., & Erpič, S. C. (2021). Ten essential features of European dual career development environments: A multiple case study. *Psychology of Sport and Exercise, 54*, https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.101918
Strachan, L., Côté, J., & Deakin, J. (2011). A new view: Exploring positive youth development in elite sport contexts. *Qualitative research in sport, exercise and health, 3*(1), 9-32. https://doi.org/10.1080/19398441.2010.541483
Stråhlman, O. (2006). Elite sport retirement process: career analysis of former Swedish elite athletes. Göteborgs universitet. Department of Education.
Svensson, D. (2021). Educating the elite in an egalitarian context: The emergence of sport schools for elite talents in Sweden in the

1970s. *The International Journal of the History of Sport, 38*(15), 1539-1560. https://doi.org/10.1080/09523367.2021.1983543
Swann, C., Moran, A., & Piggott, D. (2015). Defining elite athletes: Issues in the study of expert performance in sport psychology. *Psychology of sport and exercise, 16,* 3-14. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2014.07.004
Söker, N., Schamerowski, J., Zech, A., Steib, S., & Rahlf, L. (2025). Long-term athlete development in schools: a systematic review and narrative synthesis. *Frontiers in Sports and Active Living, 7*, Article 1706060 https://doi.org/10.3389/fspor.2025.1706060
Tekavc, J., Wylleman, P., & Erpič, S. C. (2015). Perceptions of dual career development among elite level swimmers and basketball players. *Psychology of sport and exercise, 21,* 27-41. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2015.03.002
Thompson, F., Rongen, F., Cowburn, I., & Till, K. (2023). What is it like to be a sport school student-athlete? A mixed method evaluation of holistic impacts and experiences. *Plos One, 18*(11), e0289265. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0289265
Torregrosa, M., Ramis, Y., Pallarés, S., Azócar, F., & Selva, C. (2015). Olympic athletes back to retirement: A qualitative longitudinal study. *Psychology of Sport and Exercise, 21*, 50-56. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2015.03.003
Tshube, T., & Feltz, D. L. (2015). The relationship between dual-career and post-sport career transition among elite athletes in South Africa, Botswana, Namibia and Zimbabwe. *Psychology of Sport and Exercise, 21,* 109-114. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2015.05.005
Uebel, M. (2006). Nya perspektiv på riksidrottsgymnasierna: vad flickor och pojkar värdesätter i RIG-verksamheten. Riksidrottsförbundet.
Utbildningsdepartementet (2020). Idrottsutbildningar i gymnasie- och gymnasiesärskolan. Regeringskansliet. https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2020/07/idrottsutbildningar-i-gymnasie-och-gymnasiesarskolan/
Van Rens, F. E., Elling, A., & Reijgersberg, N. (2015). Topsport Talent Schools in the Netherlands: A retrospective analysis of the effect on performance in sport and education. International *Review for the Sociology of Sport, 50*(1), 64-82. https://doi.org/10.1177/1012690212468585
Van Rens, F. E., Ashley, R. A., & Steele, A. R. (2019). Well-being and performance in dual careers: The role of academic and athletic

identities. *The Sport Psychologist, 33*(1), 42-51. https://doi.org/10.1123/tsp.2018-0026
Vélez-Agosto, N.M., Soto-Crespo, J.G., Vizacarrondo-Oppenheimer, M., Vega-Molina, S., & Carcía Coll, C. (2017). Bronfenbrenner´s bioecological theory revision: Moving culture from the macro into the micro. *Perspectives on Psychological Science, 12*(5), 900-910. https://doi.org/10.1177/1745691617704397
Vilanova, A., & Puig, N. (2016). Personal strategies for managing a second career: The experiences of Spanish Olympians. *International Review for the Sociology of Sport, 51*(5), 529-546. https://doi.org/10.1177/1012690214536
Wattie, N., Cobley, S., & Baker, J. (2008). Towards a unified understanding of relative age effects. *Journal of Sports Sciences, 26*(13), 1403-1409. https://doi.org/10.1080/02640410802233034
Wattie, N., Schorer, J., & Baker, J. (2015). The relative age effect in sport: A developmental systems model. *Sports Medicine, 45*(1), 83-94.
Wylleman, P., De Brandt, K., & De Knop, P. (2020). Career development. In The Routledge international encyclopedia of sport and exercise psychology (pp. 89-106). Routledge.

Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev studie I

Informationsbrev angående frågeformulär

Till elitidrottare som avslutat sin elitidrottskarriär

Varför görs denna undersökning?

För nästan 20 år sedan (1989) startade forskningsprojektet "Vad händer efter elitidrottskarriärens slut". Ett av syftena med projektet var att undersöka förutsättningarna när aktiva elitidrottare väljer att avsluta sin elitidrottskarriär. Ett annat var att förmedla forskningsresultat så att relevanta råd skulle kunna ges f.d. aktiva om hur de på bästa sätt skulle kunna anpassa sig till livet efter elitidrotten.

I forskningsprojektets inledning (1990) genomfördes både enkätundersökningar med närmare 900 f.d. elitaktiva och intervjuundersökningar med ett 70-tal f.d. elitidrottare. Undersökningen omfattade personer som varit aktiva i ett tidsspann från 1950-talet och ända fram till slutet på 1980-talet. Resultaten av dessa undersökningar finns redovisade i ett flertal rapporter och artiklar samt i en doktorsavhandling.

År 2002-2003 genomfördes en uppföljande enkätstudie med de elitidrottare som var aktiva mellan 1988 fram till år 2002 (345 st.). Så sent som 2012-2013 genomfördes dessutom en intervjustudie med 36 f.d. elitaktiva.

Resultaten från projektet har haft konsekvenser för synen på karriäravslutningen från elitidrott. Den kunskap som kommit ut av projektet har tillsammans med annan forskning bidragit till en förändrad syn på bl.a. betydelsen av idrott – utbildning – yrke.

Behovet av de nya forskningsresultaten

Eftersom vi lever i en föränderlig värld är det viktigt att följa upp och revidera de forskningsresultat som med tiden kan bli inaktuella. Vi vänder oss därför till dig som genomfört en elitidrottskarriär och som har personliga upplevelser att förmedla. Vi hoppas du vill hjälpa oss att fortsätta utveckla kunskap inom området "Karriäravslutning inom elitidrott" med dina erfarenheter och kunskaper.

Frågeformulärets uppläggning

Frågeformuläret som finns med i denna försändelse, är indelad i ett antal huvudrubriker där det finns frågor dels om din civila bakgrund, dels också din idrottsliga. Det finns också frågor om dina upplevelser under elitidrottskarriären och frågor om tiden efter elitidrottskarriärens slut. De flesta frågor har fasta svarsalternativ, där vi oftast vill att du svarar med ett av dessa alternativ. Det finns också frågor av flervals-typ, där du kan fylla i flera svarsalternativ, men då anges detta i frågan. På några ställen har du möjlighet att skriva in kommentarer till frågorna på ett mera fritt sätt. I den sista frågan kan du också skriva ned erfarenheter som vi inte specifikt frågat efter, men som du anser nödvändiga att förmedla.

Vem deltar i undersökningen?

För att få relevant information vänder vi oss till dig och andra idrottare som deltagit i OS, VM, EM eller motsvarande mästerskap (Världscup, Europacup, Grand Slam - turneringar m.m.) och som har avslutat elitidrottskarriären. Era adresser har sökts fram i olika offentliga adressregister.

Resultat

Resultaten av undersökningen kommer att presenteras i vetenskapliga artiklar och rapporter.

Ingen obehörig kommer att få ta del av dina svar!

Frågeformuläret du besvarar har en siffra. Den finns där för att vi inte ska skicka ut en påminnelse till dig som har svarat. När vi får tillbaka enkäten kommer ingen annan än forskargruppen att veta vem som svarat vad och inga obehöriga kommer att få ta del av dina svar. Att delta i undersökningen är frivilligt, men vi hoppas att du tycker att detta är intressant och att du vill vara med och bidra med mer kunskap om karriäravslutning inom elitidrott. Genom att besvara frågeformuläret ger du ditt samtycke att delta i undersökningen.

Om du inte vill delta så kan du höra av dig till Claes Nyberg för att inte få påminnelser om undersökningen. Kontaktuppgifter finner du i slutet av informationsbrevet.

Återsända frågeformuläret

När du besvarat formuläret ber vi dig återsända den i det frankerade kurveret inom 10 dagar till adressen:

Claes Nyberg
Idrottsvetenskap
Karlstads universitet
651 88 Karlstad

Ytterligare information

Forskningshuvudman är Karlstads universitet och ansvarig forskare är docent Owe Ståhlman. Enligt personuppgiftlagen, PUL (1998:204), har du rätt att gratis en gång per år få ta del av samtliga uppgifter om dig som hanteras och vid behov få eventuella fel rättade. Kontaktperson är: Owe Ståhlman telefonnummer 070-394 45 95 e-postadress: owe.ståhlman@ped.gu.se

Undrar du över något är du välkommen att kontakta oss enligt följande:

Owe Ståhlman	070 39 45 495	e-post: owe.strahlman@ped.gu.se
Claes Nyberg	070 10 40 446	e-post: claes.nyberg@kau.se
Göran Patriksson	070 71 76 270	e-post: goran.patriksson@ped.gu.se

Med vänliga hälsningar

Owe Ståhlman	Göran Patriksson	Claes Nyberg
Docent idrottsvetenskap	Professor idrottsvetenskap	Universitetsadjunkt idrottsvetenskap

Bilaga 2: Påminnelsebrev studie I

”Vad händer efter elitidrottskarriärens slut?”
Frågor till dig som avslutat din elitidrottskarriär

Hej!

För en tid sedan fick du ett brev med ett frågeformulär som handlade om hur du som tidigare elitidrottare upplever att ha avslutat din elitidrottskarriär. Du är en av ca 400 tidigare elitidrottare som ingår i denna undersökning och som deltagit i OS, VM, EM eller motsvarande mästerskap (Världscup, Europacup, Grand Slam-turneringar m.m) och som dessutom har avslutat elitidrottskarriären. Enligt våra noteringar har vi inte fått något svar ifrån dig. Vi hoppas genom denna påminnelse att du vill hjälpa oss genom att besvara det medskickade frågeformuläret och återsända det i det frankerade svarskuvertet som medföljer i detta utskick. Din medverkan är viktig och dina svar betydelsefulla för att resultatet ska bli så tillförlitligt som möjligt. Det kommer inte att framgå vad just du har svarat när undersökningens resultat redovisas. Många har redan svarat och vi har fått många positiva kommentarer från dem som besvarat frågeformuläret om att detta är en viktig undersökning.

Skulle du redan ha skickat in ditt frågeformulär vill vi tacka så mycket för din medverkan och vi ber dig bortse från detta brev.

Om du inte vill deltaga i undersökningen eller inte avslutat din elitidrottskarriär ber vi dig meddela oss detta för att slippa påminnelser. Detta gör du genom att antingen skicka tillbaka frågeformuläret obesvarat, eller skicka ett meddelande med e-post där du anger numret på frågeformuläret som finns på framsidan längst ned till vänster.

Ytterligare information

Undrar du över något är du välkommen att kontakta:

Claes Nyberg Tele: 070 10 40 446 e-post: claes.nyberg@kau.se

Med vänliga hälsningar

Owe Stråhlman Göran Patriksson Claes Nyberg

Docent idrottsvetenskap	Professor idrottsvetenskap	Universitetsadjunkt idrottsvetenskap

Bilaga 3: Informationsbrev studie II

Information om forskningsprojekt och förfrågan angående intervju

”Tillbakablick på elitidrottskarriären”
Till tidigare elitidrottare som avslutat sin elitidrottskarriär

---

Hej!
Vi vänder oss till dig som avslutat din elitidrottskarriär med en fråga om att delta i en studie. Vid Karlstads universitet pågår ett forskningsprojekt om framgångsrika elitidrottares upplevelser och erfarenheter av sin elitidrottskarriär. För tre år sedan genomförde vi en enkätundersökning och vi har nu för avsikt att göra en uppföljande intervjustudie med 20 tidigare elitidrottare. Vi undrar om du har möjlighet att ställa upp på en intervju och på så sätt bidra med kunskap till detta forskningsprojekt?

Vem deltar i undersökningen?

Vi vänder oss till dig då du ingår i en grupp idrottare som deltagit i OS, VM, EM eller motsvarande mästerskap och som har avslutat elitidrottskarriären.

Intervjuns upplägg

Intervjun tar mellan 45 till 60 minuter. Samtalet kommer att beröra dina upplevelser av elitidrottskarriären och hur du hanterade kombinationen idrott och studier samt vilka erfarenheter du anser idrotten har gett dig.

Intervjun genomföras digitalt via Zoom som är en molntjänst utanför Karlstads universitet, eller telefon beroende på vad du föredrar. Inspelningen kommer att förvaras på ett sådant sätt att inga obehöriga kan ta del av dina synpunkter.

Resultat

Resultaten av undersökningen kommer att presenteras i vetenskapliga artiklar, en doktorsavhandling och rapporter.

Har du några frågor är du välkommen att höra av dig.

Kontaktperson:

Claes Nyberg, Doktorand, Pedagogiskt arbete

Telefonnummer: 070-104 04 46 e-

postadress: Claes.Nyberg@kau.se

Ansvarig forskare:

Henrik Gustafsson, Professor e-

postadress: Henrik.Gustafsson@kau.se

Behandling av era adressuppgifter

Din adress har sökts fram i offentliga sökmotorer på internet som Birthday.se och Hitta.se. De personuppgifter som är hämtade från sökmotorerna är din adress. Den rättsliga grunden för behandling av din adress från de offentliga sökmotorerna är uppgifter av allmänt intresse. Adressen som är hämtade från de offentliga sökmotorerna kommer att raderas när intervjuundersökningen är genomförd.

Inga obehöriga kommer att få ta del av undersökningsmaterialet!

I denna undersökning följer vi de etiska reglerna som gäller för forskning. Inga namn nämns i de resultat och rapporter vi presenterar. Allt undersökningsmaterial kommer att förvaras så att inga obehöriga kan ta del av dem. Uppgifterna kommer att bevaras i 10 år från det att forskningsprojektet har avslutats för att sedan gallras.

Samtyckesblanketten

Genom att läsa igenom och skriva under samtyckesblanketten som medföljer i denna försändelse, så ger du ditt samtycke att delta i undersökningen. Den rättsliga grunden för behandling av era personuppgifter vid er medverkan i forskningsprojektet är informerat samtycke. Sänd därefter tillbaka samtyckesblanketten i det frankerade kuvertet så tar vi kontakt med dig för att boka tid för intervju. Det är frivilligt att delta i undersökningen och du kan när som helst under intervjun avbryta ditt deltagande utan att ange orsak.

Ytterligare information

Karlstads universitet är forskningshuvudman och personuppgiftsansvarig. Enligt dataskyddsförordningen har du rätt att gratis få ta del av samtliga uppgifter om dig som hanteras och vid behov få eventuella fel rättade. Du har även rätt att begära radering, begränsningar eller att invända mot behandling av personuppgifter, och det finns möjlighet att inge klagomål till Datainspektionen. Kontaktuppgifter till dataskyddsombudet på Karlstads universitet är dpo@kau.se. Kontaktuppgifter till Karlstads universitet, via e post: registrator@kau.se, via brev: Karlstads universitet, Registrator, 651 88 Karlstad.

Bilaga 4: Påminnelsebrev studie II

Information om forskningsprojekt och förfrågan angående intervju

”Tillbakablick på elitidrottskarriären”
Till elitidrottare som avslutat sin elitidrottskarriär

Hej!

För några veckor sedan fick du ett brev med en förfrågan om att bli intervjuad. Kanske har du glömt att svara och med denna påminnelse undrar vi om du har möjlighet att ställa upp på en intervju?

Vi vänder oss till dig som avslutat din elitidrottskarriär med en fråga om att delta i en studie. Vid Karlstads universitet pågår ett forskningsprojekt om framgångsrika elitidrottares upplevelser och erfarenheter av sin elitidrottskarriär. För tre år sedan genomförde vi en enkätundersökning. Vi har nu för avsikt att göra en uppföljande intervjustudie med elitidrottare som deltagit i OS, VM, EM eller motsvarande mästerskap och som har avslutat elitidrottskarriären.

Intervjuns upplägg

Intervjun tar mellan 45 till 60 minuter. Samtalet kommer att beröra dina upplevelser av elitidrottskarriären och hur du hanterade kombinationen idrott och studier samt vilka erfarenheter du anser idrotten har gett dig.

På grund av Covid-19 kommer intervjun genomföras digitalt (via Zoom som är en molntjänst utanför Karlstads universitet, eller telefon beroende på vad du föredrar). Inspelningen kommer att förvaras på ett sådant sätt att inga obehöriga kan ta del av dina synpunkter.

Resultat

Resultaten av undersökningen kommer att presenteras i vetenskapliga artiklar, en doktorsavhandling och rapporter.

Har du några frågor är du välkommen att höra av dig.

Kontaktperson:

Claes Nyberg, Doktorand, Pedagogiskt arbete

Telefonnummer: 070-104 04 46

e-postadress: Claes.Nyberg@kau.se

Ansvarig forskare:

Henrik Gustafsson, Professor

e-postadress: Henrik.Gustafsson@kau.se

Behandling av era adressuppgifter

Din adress har sökts fram i offentliga sökmotorer på internet som Birthday.se och Hitta.se. De personuppgifter som är hämtade från sökmotorerna är din adress. Den rättsliga grunden för behandling av din adress från de offentliga sökmotorerna är uppgifter av allmänt intresse. Adressen som är hämtade från de offentliga sökmotorerna kommer att raderas när intervjuundersökningen är genomförd.

Inga obehöriga kommer att få ta del av undersökningsmaterialet!

I denna undersökning följer vi de etiska reglerna som gäller för forskning. Inga namn nämns i de resultat och rapporter vi presenterar. Allt undersökningsmaterial kommer att förvaras så att inga obehöriga kan ta del av dem. Uppgifterna kommer att bevaras i 10 år från det att forskningsprojektet har avslutats för att sedan gallras.

Samtyckesblanketten

Genom att läsa igenom och skriva under samtyckesblanketten som medföljer i denna försändelse, så ger du ditt samtycke att delta i undersökningen. Den rättsliga grunden för behandling av era personuppgifter vid er medverkan i forskningsprojektet är informerat samtycke. Sänd därefter tillbaka samtyckesblanketten i det frankerade kuvertet så tar vi kontakt med dig för att boka tid för intervju. Det är frivilligt att delta i undersökningen och du kan när som helst under intervjun avbryta ditt deltagande utan att ange orsak.

Ytterligare information

Karlstads universitet är forskningshuvudman och personuppgiftsansvarig. Enligt dataskyddsförordningen har du rätt att gratis få ta del av samtliga uppgifter om dig som hanteras och vid behov få eventuella fel rättade. Du har även rätt att begära radering, begränsningar eller att invända mot behandling av personuppgifter, och det finns möjlighet att inge klagomål till Datainspektionen. Kontaktuppgifter till dataskyddsombudet på Karlstads universitet är dpo@kau.se. Kontaktuppgifter till Karlstads universitet, via e post: registrator@kau.se, via brev: Karlstads universitet, Registrator, 651 88 Karlstad.

Bilaga 5: Informationsbrev studie III

Information om forskningsprojekt och förfrågan angående intervju

”Specialidrottslärares erfarenheter av elitsatsande gymnasieelever”

Hej!
Vi vänder oss till dig som arbetar som specialidrottslärare på ett idrottsgymnasium med en förfrågan om att delta i en studie. Vid Karlstads universitet pågår ett forskningsprojekt om framgångsrika elitidrottares upplevelser och erfarenheter av att kombinera elitidrott med studier på gymnasiet. För att få med ett lärarperspektiv till undersökningen så undrar vi om du har möjlighet att ställa upp på en intervju och på så sätt bidra med kunskap till detta forskningsprojekt?

Vem deltar i undersökningen?

Vi vänder oss till dig då du arbetar som specialidrottslärare på ett idrottsgymnasium och har erfarenheter av att möta elitsatsande elever på gymnasiet.

Intervjuns upplägg

Intervjun tar mellan 45 till 60 minuter. Samtalet kommer att beröra dina upplevelser av specialidrottslärarrollen och vilka erfarenheter du har av elever som satsar på sin idrott och samtidigt ska skaffa sig en gymnasieutbildning. Intervjun har inte föravsikt att belysa enskilda individers känsliga personuppgifter, som exempelvis skador och hur vissa personer mår, utan intervjuerna handlar om dina upplevelser och erfarenheter på ett övergripande generellt plan.

Intervjun genomföras digitalt via Zoom som är en molntjänst utanför Karlstads universitet. Inspelningen kommer att förvaras på ett sådant sätt att inga obehöriga kan ta del av dina synpunkter.

Resultat

Resultaten av undersökningen kommer att presenteras i vetenskapliga artiklar, en doktorsavhandling och rapporter.

Har du några frågor är du välkommen att höra av dig.

Samtyckesblanketten

Genom att läsa igenom och skriva under samtyckesblanketten som medföljer i denna försändelse, så ger du ditt samtycke att delta i undersökningen. Den rättsliga grunden för behandling av era personuppgifter vid er medverkan i forskningsprojektet är informerat samtycke. Sänd därefter tillbaka samtyckesblanketten i det frankerade kuvertet så tar vi kontakt med dig för att boka tid för intervju. Det är frivilligt att delta i undersökningen och du kan när som helst under intervjun avbryta ditt deltagande utan att ange orsak.

Kontaktperson:

Claes Nyberg, Doktorand, Pedagogiskt arbete

Telefonnummer: 054-7002372

e-postadress: Claes.Nyberg@kau.se

Ansvarig forskare:

Henrik Gustafsson, Professor

e-postadress: Henrik.Gustafsson@kau.se

Behandling av era adressuppgifter

Din adress till din arbetsplats har sökts fram via internet. De personuppgifter som är hämtade från sökmotorerna är din arbetsadress. Den rättsliga grunden för behandling av din arbetsadress från internet är uppgifter av allmänt intresse. Adressen som är hämtade från internet kommer att raderas när intervjuundersökningen är genomförd.

Inga obehöriga kommer att få ta del av undersökningsmaterialet!

I denna undersökning följer vi de etiska reglerna som gäller för forskning. Inga namn nämns i de resultat och rapporter vi presenterar. Allt undersökningsmaterial kommer att förvaras så att inga obehöriga kan ta del av dem. Uppgifterna kommer att bevaras i 10 år från det att forskningsprojektet har avslutats för att sedan gallras.

Ytterligare information

Karlstads universitet är forskningshuvudman och personuppgiftsansvarig. Enligt dataskyddsförordningen har du rätt att gratis få ta del av samtliga uppgifter om dig som hanteras och vid behov få eventuella fel rättade. Du har även rätt att begära radering, begränsningar eller att invända mot behandling av personuppgifter, och det finns möjlighet att inge klagomål till Datainspektionen. Kontaktuppgifter till dataskyddsombudet på Karlstads universitet är dpo@kau.se. Kontaktuppgifter till Karlstads universitet, via e post: registrator@kau.se, via brev: Karlstads universitet, Registrator, 651 88 Karlstad.

Bilaga 6: Påminnelsebrev studie III

Information om forskningsprojekt och förfrågan angående intervju

”Specialidrottslärares erfarenheter av elitsatsande gymnasieelever”

Hej!

För några veckor sedan fick du ett brev med en förfrågan om att bli intervjuad. Kanske har du glömt att svara och med denna påminnelse undrar vi om du har möjlighet att ställa upp på en intervju?

Vi vänder oss till dig som arbetar som specialidrottslärare på ett idrottsgymnasium med en förfrågan om att delta i en studie. Vid Karlstads universitet pågår ett forskningsprojekt om framgångsrika elitidrottares upplevelser och erfarenheter av att kombinera elitidrott med studier på gymnasiet. För att få med ett lärarperspektiv till undersökningen så undrar vi om du har möjlighet att ställa upp på en intervju och på så sätt bidra med kunskap till detta forskningsprojekt?

Vem deltar i undersökningen?

Vi vänder oss till dig då du arbetar som specialidrottslärare på ett idrottsgymnasium och har erfarenheter av att möta elitsatsande elever på gymnasiet.

Intervjuns upplägg

Intervjun tar mellan 45 till 60 minuter. Samtalet kommer att beröra dina upplevelser av specialidrottslärarrollen och vilka erfarenheter du har av elever som satsar på sin idrott och samtidigt ska skaffa sig en gymnasieutbildning. Intervjun har inte föravsikt att belysa enskilda individers känsliga personuppgifter, som exempelvis skador och hur vissa personer mår, utan intervjuerna handlar om dina upplevelser och erfarenheter på ett övergripande generellt plan.

Intervjun genomföras digitalt via Zoom som är en molntjänst utanför Karlstads universitet. Inspelningen kommer att förvaras på ett sådant sätt att inga obehöriga kan ta del av dina synpunkter.

Resultat

Resultaten av undersökningen kommer att presenteras i vetenskapliga artiklar, en doktorsavhandling och rapporter.

Har du några frågor är du välkommen att höra av dig.

Samtyckesblanketten

Genom att läsa igenom och skriva under samtyckesblanketten som medföljer i denna försändelse, så ger du ditt samtycke att delta i undersökningen. Den rättsliga grunden för behandling av era personuppgifter vid er medverkan i forskningsprojektet är informerat samtycke. Sänd därefter tillbaka samtyckesblanketten i det frankerade kuvertet så tar vi kontakt med dig för att boka tid för intervju. Det är frivilligt att delta i undersökningen och du kan när som helst under intervjun avbryta ditt deltagande utan att ange orsak.

Kontaktperson:

Claes Nyberg, Doktorand, Pedagogiskt arbete

Telefonnummer: 054-7002372

e-postadress: Claes.Nyberg@kau.se

Ansvarig forskare:

Henrik Gustafsson, Professor

e-postadress: Henrik.Gustafsson@kau.se

Behandling av era adressuppgifter

Din adress till din arbetsplats har sökts fram via internet. De personuppgifter som är hämtade från sökmotorerna är din arbetsadress. Den rättsliga grunden för behandling av din arbetsadress från internet är uppgifter av allmänt intresse. Adressen som är hämtade från internet kommer att raderas när intervjuundersökningen är genomförd.

Inga obehöriga kommer att få ta del av undersökningsmaterialet!

I denna undersökning följer vi de etiska reglerna som gäller för forskning. Inga namn nämns i de resultat och rapporter vi presenterar. Allt undersökningsmaterial kommer att förvaras så att inga obehöriga kan ta del av dem. Uppgifterna kommer att bevaras i 10 år från det att forskningsprojektet har avslutats för att sedan gallras.

Ytterligare information

Karlstads universitet är forskningshuvudman och personuppgiftsansvarig. Enligt dataskyddsförordningen har du rätt att gratis få ta del av samtliga uppgifter om dig som hanteras och vid behov få eventuella fel rättade. Du har även rätt att begära radering, begränsningar eller att invända mot behandling av personuppgifter, och det finns möjlighet att inge klagomål till Datainspektionen. Kontaktuppgifter till dataskyddsombudet på Karlstads universitet är dpo@kau.se. Kontaktuppgifter till Karlstads universitet, via e post: registrator@kau.se, via brev: Karlstads universitet, Registrator, 651 88 Karlstad.

Bilaga 7 Enkäten studie I

Bakgrund

1. **Vilket år är du född?** _____

2. **Är du man eller kvinna?**

☐ Man

☐ Kvinna

3a. **Vilket land är du född i?**

☐ Jag är född i Sverige – *gå till fråga 4*

☐ Jag är född i ett annat land

b. Jag kom till Sverige då jag var _____ år

4. Vilket är dina föräldrars ursprungsland?

☐ Båda mina föräldrar kommer från Sverige

☐ Både mina föräldrar kommer från ett annat land än Sverige

☐ En av mina föräldrar kommer från ett annat land än Sverige

5. Vilken var din bostadsort under större delen av din uppväxt?

☐ Glesbygd eller mindre ort (under 1000 invånare)

☐ Mindre stad eller ort (1000 - 20 000 invånare)

☐ Medelstor stad (21 000 - 60 000 invånare)

☐ Större stad (61 000 - 150 000 invånare)

☐ Storstadsregion (Malmö, Göteborg, Stockholm)

6. **Vilken är din högsta avslutade utbildning?**

☐ Grundskola eller motsvarande

☐ Gymnasieskola

☐ Folkhögskola

☐ Universitet eller högskola

☐ Annan utbildning

7a. **Har du studerat vid någon form av idrottsgymnasium?**

☐ Nej – *gå till fråga 8*

☐ Ja

b. I vilken form?

☐ Riksidrottsgymnasium

☐ Nationellt idrottsgymnasium

☐ Annat

c. Vad anser du om denna studieforms betydelse för din idrottsliga utveckling?

☐	☐	☐	☐	☐
Mycket liten	Ganska liten	Tveksam	Ganska stor	Mycket stor

8. Vilken var din sysselsättning under större delen av din elitidrottskarriär?
Flera alternativ kan anges.

☐ Idrottade på heltid

☐ Idrottade på deltid

☐ Studerade

☐ Yrkesarbetade på heltid

☐ Yrkesarbetade på deltid

☐ Annat

9. **Har din elitidrottskarriär hindrat dina möjligheter till högre utbildning?**

☐ Ja, i hög grad

☐ Delvis

☐ Nej, inte alls

10. **Vilken är din nuvarande sysselsättning?**

☐ Arbetar som anställd

☐ Egen företagare

☐ Tjänstledig/föräldraledig

☐ Studerar

☐ Arbetslös

☐ Långtidssjukskriven

☐ Annat

11. **Vem/vilka <u>bodde</u> du med under större delen av din elitidrottskarriär?**
Flera alternativ kan anges.

☐ Ingen

☐ Föräldrar/syskon

☐ Maka/make/sambo/partner

☐ Egna barn under 18 år

☐ Annan vuxen

12. **Vem/vilka <u>bor</u> du med <u>nu</u> under större delen av veckan?**
Flera alternativ kan anges.

☐ Ingen

☐ Föräldrar/syskon

☐ Maka/make/sambo/partner

☐ Egna barn under 18 år

☐ Annan vuxen

13. **Hade du barn som var yngre än 16 år under elitidrottskarriären**?

☐ Nej

☐ Ja

14. **Har du några barn idag?**

☐ Nej

☐ Ja, _____barn (antal)

15. Vilket var din <u>fars</u> huvudsakliga yrke under din uppväxt?

_____

16. Vilket var din <u>mors</u> huvudsakliga yrke under din uppväxt?

_____

Din elitidrottskarriär

17. Vilken var din huvudsakliga idrott?_____

18. Vid vilken ålder började du med din huvudidrott? _____ år

19. Hur många idrotter sysslade du med upp till 12 års ålder?_____ **(**antal)

20. Vid vilken ålder började du specialisera dig på din huvudidrott?_____ år

21. Vid vilken ålder blev du första gången uttagen till landslagsuppdrag eller motsvarande? _____år

22. Vilken nivå av landslagsuppdrag var det?

☐ Senior

☐ Junior

☐ Ungdom

☐ Annat

23. Vilken är din högsta idrottsliga framgång under elitidrottskarriären?

_____

24. Vid vilken ålder uppnådde du din högsta framgång under elitidrottskarriären?

_____år

25. Är du nöjd med det du åstadkommit inom idrotten?

☐ Ja, i hög grad

☐ Ja, i ganska hög grad

☐ Nej

26. Vilket av följande påståenden passar bäst in på dig?

☐ Jag har kunnat försörja mig på mitt idrottande under större delen av min elitidrottskarriär

☐ Jag har kunnat försörja mig på idrottandet under en kortare period av min elitidrottskarriär

☐ Jag har inte kunnat försörja mig på mitt idrottande

27. Hur många år varade din elitidrottskarriär? _____år

28. Om du tänker dig in i perioden då <u>du var på toppen av din elitidrottskarriär</u>, hur mycket instämmer du i följande påståenden?

Ringa in den siffra på varje rad som stämmer bäst för dig. ***1=instämmer inte alls och 5=instämmer fullständigt.***

Idrott var den viktigaste delen i mitt liv	1	2	3	4	5
Jag behövde delta i idrott för att känna mig nöjd med mig själv	1	2	3	4	5
Omgivningen såg mig huvudsakligen som en idrottsman/kvinna	1	2	3	4	5
Jag kände mig missnöjd med mig själv när jag gjorde dåligt ifrån mig inom idrotten	1	2	3	4	5
Jag såg mig själv huvudsakligen som en idrottsman/kvinna	1	2	3	4	5

29. Är du fortfarande aktiv som elitidrottare?

☐ Nej, jag har slutat med elitidrott

☐ Ja, jag är fortfarande aktiv elitidrottare

Din elitidrottskarriärs avslut

30. Hur gammal var du när du avslutade din elitidrottskarriär? _____år

31. Planerade du i förväg för att dra dig tillbaka från elitidrotten?

☐ Ja

☐ Nej

32a. Var ditt beslut att dra dig tillbaka från elitidrotten frivilligt?

☐ Ja

☐ Nej

b. Jag slutade elitidrotta….

☐ Abrupt, plötsligt

☐Gradvis nedtrappning

33. Hur upplever du att avslutning av din elitidrottskarriär var tidsmässigt?

☐ För tidigt

☐ Något tidigt

☐ Helt lämplig

☐ Något sent

☐ För sent

34. Nedan följer en lista över möjliga orsaker till avslutning av elitidrottskarriären.
Rangordna de tre främsta orsakerna för ditt avslut där 1 är det mest viktiga.

Rangordning	Orsaker till avslut
	Fick ett attraktivt jobb
	Började studera
	Stagnerade eller försämrade idrottsresultat och prestation
	Åldersrelaterat
	Känsla av att ha fullbordat elitidrottskarriären
	Relation med tränare/ledare och lagkamrater försämrades
	Familjesituationen
	Hälsorelaterade orsaker (fysisk och/eller mental utmattning)
	Skador
	Ekonomiska orsaker
	Bristande motivation till träning och tävling
	Annat, vad?

Efter din elitidrottskarriär

35. Har du gjort comeback?

☐ Ja, en gång

☐ Ja, flera gånger

☐ Nej, aldrig

36. Upplevde du svårigheter i att förändra din identitet efter det att elitidrottskarriären var slut?

☐ Nej

☐ Ja

37. Hur lång var perioden från det att din elitidrottskarriär avslutades tills att du började med en annan sysselsättning?

☐ 1–2 månader

☐ 3–5 månader

☐ 6–12 månader

☐ Mer än 12 månader

☐ Jag har haft annan sysselsättning parallellt med idrottskarriären

38a. Har dina ekonomiska förutsättningar förändrats efter det att din elitidrottskarriär avslutades?

☐ Nej - *gå vidare till fråga 39*

☐ Ja

b. Hur har din ekonomiska situation förändrats efter elitidrottskarriären?

☐ Till det bättre

☐ Till det sämre

39. Vem gav dig ekonomiskt stöd och i vilken utsträckning, under övergångsperioden efter det att din karriär avslutades?
Ringa in den siffra på varje rad som stämmer bäst för dig. ***1=gav mig inget stöd alls, 5=gav mig betydande stöd.***

☐ Jag behövde inget ekonomiskt stöd

Föräldrar	1	2	3	4	5
Andra släktingar	1	2	3	4	5
Vänner	1	2	3	4	5
Idrottsorganisation / förening	1	2	3	4	5
Stiftelser/fonder	1	2	3	4	5

40. Vem gav dig mentalt stöd och i vilken utsträckning, under övergångsperioden efter det att din karriär avslutades?
Ringa in den siffra på varje rad som stämmer bäst för dig. ***1=gav mig inget stöd alls, 5=gav mig betydande stöd.***

☐ Jag behövde inget mentalt stöd

Föräldrar	1	2	3	4	5
Make/maka	1	2	3	4	5
Släktingar	1	2	3	4	5
Vänner	1	2	3	4	5
Tränare	1	2	3	4	5
Andra idrottsledare	1	2	3	4	5
Psykolog	1	2	3	4	5

41. Upplevde du svårigheter inom följande områden efter elitidrottskarriärens avslutning?
Ringa in den siffra på varje rad som stämmer bäst för dig. ***1=inte alls och 5=väldigt mycket***

Yrkeskarriären	1	2	3	4	5
Studier	1	2	3	4	5
Familj	1	2	3	4	5
Relationer (sociala nätverk, vänskap)	1	2	3	4	5
Fritidsaktiviteter	1	2	3	4	5

42. Vilka av följande känslor upplevde du när du avslutade din elitidrottskarriär?
Ringa in den siffra på varje rad som stämmer bäst för dig. ***1=inte alls och 5=helt och hållet.***

Lättnad	1	2	3	4	5
Sorgsenhet	1	2	3	4	5
Lycka	1	2	3	4	5
Oro	1	2	3	4	5
Glädje	1	2	3	4	5
Osäkerhet	1	2	3	4	5
Avslappning	1	2	3	4	5
Tomhet	1	2	3	4	5
Frihet	1	2	3	4	5
Aggression	1	2	3	4	5

Din hälsa

43. Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd?

☐ Mycket bra

☐ Bra

☐ Någorlunda

☐ Dåligt

☐ Mycket dåligt

44a. Förändrades ditt allmänna hälsotillstånd efter din elitidrottskarriär?

☐ Nej – *gå vidare till fråga 45*

☐ Ja

b. Hur förändrades ditt hälsotillstånd?

☐ Till det bättre

☐ Till det sämre

45a. Hade du några idrottsskador under elitidrottskarriären?

☐ Nej – *gå vidare till fråga 46*

☐ Ja, allvarliga (jag var borta från träning/tävling under en lång period)

☐ Ja, lindriga

Vilka var de vanligaste skadorna?_____

b. Har du fortfarande besvär av dessa idrottsskador?

☐ Nej

☐ Ja

46. Hur lång är du? *Svara i hela centimeter*._____cm

47. Hur mycket väger du?
Svara i hela kilo. Om du är gravid ange hur mycket du brukar väga. _____kg

48a. Om du ser på din kroppsvikt idag och jämför med hur den var under huvuddelen av din elitidrottskarriär, hur har vikten eventuellt förändrats?

☐ Jag väger mer

☐ Jag väger ungefär som då – *gå vidare till fråga 48 c*

☐ Jag väger mindre

b. **Om du har gått upp alternativt gått ned i vikt, hur mycket rör det sig om?**

☐ Max 5 kilo

☐ Mellan 5–10 kilo

☐ Mer än 10 kilo

c. Vill du förändra din vikt?

☐ Nej

☐ Ja, jag vill gå ned i vikt

☐ Ja, jag vill gå upp i vikt

49. Hur ser dina matvanor ut efter elitidrottskarriären? (en vanlig dagskonsumtion)

☐ Jag äter mindre

☐ Jag äter ungefär som förut

☐ Jag äter mer

Yrke, familj och socialt nätverk

50. Är du nöjd med ditt yrkesval?

☐ Ja

☐ Delvis

☐ Nej

51a. När bildade du familj?

☐ Har ej bildat familj ännu – *gå vidare till fråga 53*

☐ Före elitidrottskarriären

☐ Under elitidrottskarriären

☐ Efter elitidrottskarriären– *gå vidare till fråga 52*

b. Är/var din make/maka/sambo också elitidrottare?

☐ Ja

☐ Nej

52. Har du skilt dig eller separerat från din partner efter din elitidrottskarriär?

☐ Ja

☐ Nej

53. Var du idrottsledare/tränare under din elitidrottskarriär?

☐ Ja

☐ Nej

54. Har du varit idrottsledare/tränare efter din elitidrottskarriär?

☐ Ja

☐ Nej

55. Är du idrottsledare/tränare idag?

☐ Ja

☐ Nej

56. Har du gått någon form av idrottsledarutbildning?
Flera alternativ kan anges.

☐ Nej

☐ Tränarutbildning motsvarande steg 1 och steg 2.

☐ Administrativ ledarutbildning

☐ Idrottsledarutbildning på universitet/högskola

☐ Annan idrottsledarutbildning

57. Har du egna barn som idrottar i idrottsförening?
Flera alternativ kan anges.

☐ Nej

☐ Ja, i samma idrott som jag var elitaktiv i

☐ Ja, i annan idrott

Effekter av elitidrottskarriären

Följande frågor handlar om den inverkan din elitidrottskarriär haft på ditt liv överlag.

58. Vad av följande saknar du från din elitidrottskarriär?
Ringa in den siffra på varje rad som stämmer bäst för dig.
1=saknar inte alls och 5=saknar väldigt mycket

Tävlingar	1	2	3	4	5
Framgångar	1	2	3	4	5
Ekonomiska belöningar	1	2	3	4	5
Möjligheter att resa och se världen	1	2	3	4	5
Träningsrutiner	1	2	3	4	5
Fysisk ansträngning	1	2	3	4	5
Relationer med lagkamrater	1	2	3	4	5
Relationer med tränare, ledare	1	2	3	4	5
Känsla av kompetens	1	2	3	4	5
Känslan av framsteg och utveckling	1	2	3	4	5
Socialt erkännande och ära	1	2	3	4	5
”Idrottsatmosfären”	1	2	3	4	5

59. Vilka egenskaper eller fördelar i livet har du tagit med dig från din elitidrottskarriär?
Ringa in den siffra på varje rad som stämmer bäst för dig. ***1= inte alls och 5= i stor omfattning***

Målsättningsfärdigheter	1	2	3	4	5
Förmåga att hantera situationer av stress	1	2	3	4	5
Förmåga att kontrollera och reglera mig själv	1	2	3	4	5
Självförtroende	1	2	3	4	5
Viljestyrka	1	2	3	4	5
God fysik	1	2	3	4	5
Hälsa	1	2	3	4	5
Vänner	1	2	3	4	5
Sociala kontakter	1	2	3	4	5
Relationen till make/maka/sambo	1	2	3	4	5
Kunskaper och färdigheter för mitt nuvarande yrke	1	2	3	4	5
Ekonomiskt välstånd	1	2	3	4	5

60. Vilken relation har du till idrott i ditt nuvarande liv?
Ringa in det alternativ på varje rad som stämmer bäst för dig.

Jag tränar regelbundet	Ja	Nej
Jag deltar i veterantävlingar eller tävlar på lägre nivå	Ja	Nej
Jag håller kontakt med mina tidigare tränare/ledare	Ja	Nej
Jag håller kontakt med mina idrottsvänner	Ja	Nej
Jag arbetar **heltid** (yrkesmässigt) med idrott/relaterat till idrott	Ja	Nej
Jag arbetar **deltid** med idrott/relaterat till idrott	Ja	Nej
Jag besöker tävlingar som åskådare	Ja	Nej
Jag är ledare/tränare på ideell basis	Ja	Nej
Ingen relation till idrott	Ja	Nej

61. Har du använt någon/några metoder för att bemöta eventuella problem efter det att din elitidrottskarriär avslutades.

☐ Nej

☐ Ja

Ge exempel: _____

62. Vad är din personliga uppfattning om ditt liv <u>idag</u>?
Ringa in den siffra som stämmer bäst för dig.
1=tar helt avstånd och 5=instämmer helt och hållet

Jag är nöjd med mitt liv	1	2	3	4	5

Ett stort tack för din medverkan!

Plats för dina kommentarer:

_____

_____

_____

Bilaga 8. Intervjuguide studie II

Inledning

- Tack för att du ställer upp.
- Claes, doktorand, idrottsvetenskap Kau
- Ingår i ett forskningsprojekt som studerar tidigare elitidrottares upplevelser av sin idrottskarriär och hur man hanterat idrott och studier.

Varför denna undersökning
Kombinationen elitidrott och utbildning är en viktig grund i den svenska idrottsmodellen (RF 2021). Varje elitidrottare ska ges möjligheter att satsa på sin idrott och samtidigt kunna kombinera satsningen med en gymnasieutbildning. Detta ska stärka möjligheten att vidareutbilda sig och komma in på arbetsmarknaden efter avslutad idrottskarriär.

Samtalet kommer att beröra dina upplevelser av elitidrottskarriären och hur du hanterade kombinationen idrott och studier på gymnasiet samt vilka erfarenheter du anser idrotten har gett dig.

Info om intervjun

Intervjun kommer att ta 45 minuter till en timma och intervjun är helt anonym. Är det okej att jag spelar in intervjun? Det är bara jag som vet vem som svarar på mina frågor och jag kommer efter projektets avslut att radera alla intervjuer.

Före elitidrottskarriären

- Kommer du ihåg första gången du intresserade dig för din idrott?
- Höll du på med flera idrotter?
- Varför val av just denna idrott som du blev så framgångsrik i?
- Hur gammal var du när du började idrotta?
- Möjlighet till idrottsprofil på högstadiet?
- Läste du på idrottsgymnasium?/idrottsinriktning på gymnasiet?

Elitidrottskarriär – gymnasium

Idrottsgymnasium

- Hur kommer det sig att du valde att läsa på IG?
- Vilken form? NIU eller RIG eller annat, exempelvis idrottsakademi?
- Vad kommer du ihåg från din tid på idrottsgymnasiet?
- Val av gymnasieprogram?

Vanligt gymnasium

- Varför läste du på vanligt gymnasium?
- Idrottsliga orsaker?
- Studiemässiga orsaker?
- Vad kommer du ihåg ifrån din tid på gymnasiet?
- Val av gymnasieprogram?

Elitidrottskarriären

Idrottsgymnasiet

- Idrottsmöjligheter?
- Ämnet specialidrott
- Specialidrottslärare
- Ämnet idrott och hälsa
- Idrottslärare
- Träningsmöjligheter
- Idrottskompisar
- Lärarstöd i andra ämnen
- Klubben, tränare
- Föräldrar
- Träningsbelastning
- Eventuella skador
- Motivation för idrotten
- Idrottslig utveckling
- Vad har IG betytt för dig?
-

Vanligt gymnasium

- Idrottsmöjligheter?
- Ämnet idrott och hälsa
- Idrottslärare
- Träningsmöjligheter
- Idrottskompisar
- Lärarstöd i andra ämnen (Idrottsämnet)
- Klubben, tränare
- Föräldrar
- Träningsbelastning
- Eventuella skador
- Motivation för idrotten
- Idrottslig utveckling

Dubbla karriärer

Idrottsgymnasium

- Möjligheten att kombinera studier med idrottssatsningen.
- Studieplanering
- Allmänt lärarstöd
- Motivation för studier
- Föräldrastöd
- Kompisstöd
- Klubben, hänsyn, studier – drott
- Möjligheten att klara gymnasiestudier

Vanligt gymnasium

- Möjligheten att kombinera studier med idrottssatsningen.
- Studieplanering
- Allmänt lärarstöd
- Motivation för studier
- Föräldrastöd
- Kompisstöd
- Klubben, hänsyn, studier - drott
- Möjligheten att klara gymnasiestudier

Studier på högskola/universitet

- Har du läst vidare på högskola/universitet?
- Idrottsstöd
- Studiestöd

Efter elitidrottskarriären

- Studier/arbete betydelse för jobb efter idrottskarriären?
- Hur funkade övergången från elitidrottare till vanligt liv?
- Nytta av elitidrotten i ditt nuvarande liv?
- Om du fick göra om idrottskarriären är det något som du skulle vilja gjort annorlunda?
- Vad skulle du ge unga idrottare i början på sin idrottskarriär för råd? (Idrottsliga, studiemässiga)
- Är det något mer som du vill berätta som avslutning?

Bilaga 9: Intervjuguiden studie III

Bakgrund till varför intervjun genomförs

Bakgrundsfrågor:

- Varför valde du att bli specialidrottslärare?
- Varför valde du just denna idrott?
- Hur många år har du arbetat som specialidrottslärare?
- Har du själv studerat på ett idrottsgymnasium?

Din roll som specialidrottslärare

- Vad ser du som din främsta uppgift som specialidrottslärare?
- Vilken målsättning har du för den elitsatsande eleven?
- Din roll som specialidrottslärare?
- Vilka utmaningar finns mellan olika roller?

Den elitsatsande eleven

- Hur går det för eleverna på RIG?
- Idrottsligt? Nå nationell eller internationell elit som senior?
- Studiemässigt? Fullständiga betyg, gymnasieexamen?
- Studiemässiga prestationer jämfört med andra elever?
- Hur ser skolans krav på dig som specialidrottslärare att få fram framgångsrika elitidrottare?
- Vilka krav har eleverna på idrottsliga framgångar?
- Vilken inverkan tycker du idrottandet har på elevernas studier och livschanser i övrigt?

Balansen idrottsliv – studieliv – privatliv

- Vilket stöd i skolan får idrottaren här?
- Vilka olika stödfunktioner finns det här?
- Samarbete med olika nyckelpersoner?
- Hur arbetar ni med dubbla karriär stöd?

Holistiskt perspektiv

- Finns det ett helhets tänk som göra det möjligt för eleverna att vara gångbara både studiemässigt och idrottsmässigt? Ge exempel.
- Finns det ett samspel mellan specialidrotten och skolans övriga verksamhet för att åstadkomma ett holistiskt perspektiv? Hur ser det ut?
- Hur hanteras situationen vid idrottsliga motgångar?

Den elitsatsande eleven

- Vilka faktorer/stödfunktioner gör att vissa elever blir framgångsrika som seniorer anser du?
- Vilka lyckas?
- Vilka lyckas inte?
- Avhopp?

Karriärövergångar

- Vilket stöd får eleverna med övergången från grundskola till idrottsgymnasium?
- Vilket stöd får eleven för att klara övergången från junior till seniorelit?

- Vilket stöd får eleven för att hantera övergången från gymnasiet till fortsatta studier eller som heltidsidrottare?

Avslut

- Vilken betydelse har din roll som specialidrottslärare för att eleven ska lyckas med både studier och idrottssatsningen?
- På vilket sätt har du som specialidrottslärare de förutsättningar som krävs för ditt uppdrag?
- Är det något mer som du vill berätta som avslutning?

Bilaga 10: Samtyckesblankett studie II

”Tillbakablick på elitidrottskarriären”
Till elitidrottare som avslutat sin elitidrottskarriär

Jag har fått skriftlig information om studien och har möjlighet att ställa frågor till kontaktperson som anges i informationsbrevet.

☐ Jag samtycker till att delta i studien ”Tillbakablick på elitidrottskarriären”

☐ Jag samtycker till att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i informationsbrevet

Namnteckning: Datum

Ange nedan hur du vill att vi kontaktar dig:

Telefon:_____
Alt.
E-post_____

Sänd tillbaka samtyckesblanketten i det frankerade kuvertet så tar vi kontakt med dig för att boka tid för intervju.

Bilaga 11: Samtyckesblankett studie III

Samtyckesblankett intervjuundersökning

”Specialidrottslärares erfarenheter av elitsatsande gymnasieelever”

Jag har fått skriftlig information om studien och har möjlighet att ställa frågor till kontaktperson som anges i informationsbrevet.

☐ Jag samtycker till att delta i studien ” Specialidrottslärares erfarenheter av elitsatsande gymnasieelever”

☐ Jag samtycker till att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i informationsbrevet

Namnteckning: Datum

Ange nedan hur du vill att vi kontaktar dig:

Telefon:_____
Alt.
E-post_____

Sänd tillbaka samtyckesblanketten i det frankerade kuvertet så tar vi kontakt med dig för att boka tid för intervju.

Svenska världsidrottares dubbla karriärväg genom gymnasiet mot världselit

Syftet med denna avhandling är att bidra med kunskap om svenska världsidrottares erfarenheter av utbildningsvägar genom gymnasiet. I syftet ingår att belysa stödjande insatser bland specialidrottslärare vid riksidrottsgymnasier. Avhandlingens resultat visar att det inte är avgörande vilken gymnasieutbildningsväg man väljer för att nå världsklass och att det är mer vanligt att man studerade på vanligt gymnasium för svenska världsidrottare. Idrottselever som är i behov av professionellt idrottsstöd gynnas av riksidrottsgymnasiernas verksamhet men behöver vara medvetna om att skolarbete tenderar att nedprioriteras. Vill man särskilja idrott och skola är det en fördel att studera vid ett vanligt gymnasium. Skolmiljön erbjuder en större bredd i den sociala tillvaron, där studier utgör det huvudsakliga fokuset, samtidigt som elever som sköter sitt skolarbete kan få stöd för sin idrottssatsning. Resultaten visar att specialidrottlärarna på riksidrottsgymnasier agerar som en omhändertagande coach med ett studiefokuserat förhållningssätt. De samverkar med viktiga resurspersoner för idrottseleven inom skola, idrotten och privatlivet. Detta understryker specialidrottslärarnas mångsidiga och gränsöverskridande roll, som är en förutsättning för att eleverna ska kunna hantera dubbla karriärer.

ISBN 978-91-7867-755-9 (tryck)

ISBN 978-91-7867-756-6 (pdf)

ISSN 1403-8099

DOKTORSAVHANDLING | Karlstad University Studies | 2026:49